DIPLOMADOLGOZAT

Tuskán Vivien

2025

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Budai Campus

Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet

Tájépítész mérnöki mesterképzési szak

A HELYI IDENTITÁST MEGHATÁROZÓ ÉPÍTETT ÖRÖKSÉG ALKALMAZÁSA A SZABADTÉRÉPÍTÉSZETBEN

A zebegényi Petőfi tér megújítási koncepciója

Belső konzulens: Dr. Eplényi Anna Vivien
egyetemi docens

Belső konzulens tanszéke: Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék

Készítette: **Tuskán Vivien**

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Budai Campus

2025

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés **1**

Célkitűzés **3**

1. *„Környezetünk szövetként fonódik egybe”* – találkozás a hely szellemével az örökség, a hagyományok, és az identitás megismerésén keresztül **4**

1.1. Örökség, kultúra, hagyomány 4

1.1.1. Kulturális identitás 4

1.1.2. A genius loci, azaz a hely szelleme 6

1.1.3. A hely és az identitás kapcsolata 7

1.1.4. „*A térnek száma, a helynek arca van*” – Hamvas Béla gondolatai a helyről 8

1.2. A tájépítészet feladata 10

2. A helyi identitást meghatározó épített örökség alkalmazásának lehetőségei a szabadtérépítészetben **12**

2.1. Élő örökség - az épített örökség adaptív újrahasznosítása 13

2.2. Az épített örökség megjelenése megvalósult szabadtérépítészeti alkotásokban 17

2.2.1. Csíksomlyó, Barátok feredője 17

2.2.2. Tihanyi Legenda Projekt 20

2.2.3. Ivói Vízifűrész és Látogatóközpont 23

2.2.4. Tatai Malom-kert 26

2.2.5. A Bivak és a Tér és Forma Építész Iroda I. díjas pályaműve a Magyar Építészeti Központ és Múzeum pályázatán 29

2.2.6. Parkrekonstrukció a Kós Károly téren 32

2.2.7. A vizsgált szabadtérépítészeti alkotások összegzése 35

2.2.8. A vizsgált szabadtérépítészeti alkotások által kirajzolt tervezési metodika 41

3. *„A táj és az ember összefüggő és elválaszthatatlan egysége”:* Zebegény **44**

3.1. Zebegény község bemutatása 44

3.1.1. Zebegény elhelyezkedése és megközelíthetősége 44

3.1.2. Zebegény rövid története 44

3.1.3. Zebegény kultúrtörténete 46

3.1.4. A zebegényi táj alakulása és jellemzői 47

3.2. Zebegény szíve, a Petőfi tér 51

3.2.1. A Petőfi tér Zebegény zöldfelületi rendszerében betöltött szerepe 51

3.2.2. A Petőfi tér zöldfelületi aránya 52

3.2.3. A Petőfi tér története és stílustörténeti korszakai 53

3.2.4. A Petőfi tér jelenlegi állapotának bemutatása 63

3.2.5. A Petőfi teret érintő rendelkezések Zebegény építésre vonatkozó szabályozásaiban 68
4. A helyi identitást meghatározó épített örökség Zebegényben 70
4.1 A népi építészet formakincse 70
4.1.1 A Börzsöny népi építészete 70
4.1.2 A sváb hatás 74
4.1.3 A felvidéki hatás 77
4.2 Egyéb építészeti hatások 80
4.2.1 A Millenniumi Pavilon formakincse 80
4.2.2 Maróti Géza zebegényi munkássága 81
4.3. A helyi épített örökség formakincsének esszenciája 83
5. A zebegényi Petőfi tér megújítási koncepciója 85
5.1. A helyi identitást meghatározó épített örökség alkalmazása a Petőfi tér megújítási koncepciójában 85
5.2. A Petőfi tér tervezett állapotának funkciósémája 91
5.3. A Petőfi tér megújítási koncepciója 92
5.4. Bútorok és egyéb berendezési tárgyak 97
5.5. Anyaghasználat 98
5.6. Növényalkalmazás 98
6. Összegzés 104
Irodalomjegyzék 105
Ábrajegyzék 108
Mellékletek 114
Tervjegyzék 115

BEVEZETÉS

"A táj és az ember összefüggő és elválaszthatatlan egységét láttam meg Zebegényben…"[1]

(Szőnyi István)

A tájépítészet, mint interdiszciplináris szakma, nemcsak funkcionális és esztétikai szempontból formálja a szabadtereket, de fontos identitásteremtő és - hordozó szereppel is rendelkezik. A globalizáció folytán világszerte közel azonos trendek uralkodnak a tájépítészeti gyakorlatban. Az ezen trendeket követő, a helyi adottságokat és jellegzetességeket figyelmen kívül hagyó alkotások egyfajta gyökértelenséget, identitásvesztést eredményezhetnek, járjunk bárhol a világon.

A szabadtértervezésben kulcsfontosságú gyakorlat lenne a helyi épített örökség, valamint a hagyományok felkutatása, megismerése és megértése, majd a tervekbe való integrálása. Az örökségelemek nem csupán díszítő motívumok. Mélyebb, történeti és közösségi jelentőségük révén hozzájárulnak a lakosság identitástudatának, valamint a hely szellemének erősítéséhez. A múlt rétegeinek megjelenítésével, megidézésével az ember találkozhat saját kulturális gyökereivel, s ezáltal a tér egy személyes élményeket is hordozó, élhető hellyé válik.

A szabadtértervezés minden esetben nemesebb feladat egy látvány gondos komponálásánál. A *genius loci*nak, azaz a hely szellemének megsejtése, érzékelése nagyban segíti a tervezőt a munkájában. Az egyénnek félre kell tennie önös törekvéseit, és engednie kell a hely szellemének, hogy fogja a kezét, amikor tervez. Ő pedig - amennyiben kellő alázattal közelítünk felé - a pártfogásába vesz, és mint egy bölcs mester, csendben segíti az alkotói folyamatot. Képes olyan érzések, emlékek és kötődések ébresztésére, amelyek révén az emberek otthon érezhetik magukat egy adott térben. A tervező feladata, hogy munkája során támogassa, erősítse, de legalábbis ne akadályozza a hely szellemét annak működésében.

A helykötődés kialakulása elsősorban nem esztétikai vagy funkcionális élményekből fakad, hanem a közösség és a tér között létrejövő élő, mély kapcsolatból. Egy környezetére érzékenyen reagáló, helyi jellegzetességekre és örökségre építő szabadtér hidat képezhet múlt és jelen, továbbá egyén és közösség között. Egy adott hely a sajátos karakterén keresztül az emberek közös történetét, kollektív emlékezetét, valamint identitását erősíti. Az atmoszféra, amely egy

[1] INT-01

ilyen helyet jellemez, nem reprodukálható, s éppen ebben rejlik értéke, ettől válik pótolhatatlanná.

Ez a tervezési elv a kortárs tájépítészetben nem csupán egy lehetőség, de minden esetben felelősség is. Olyan tereket kell létrehoznunk, amelyek nem pusztán funkcionális és esztétikai szempontból állják meg a helyüket, de hozzájárulnak a személyes, valamint a közösségi értékek, a gyökerek felismeréséhez, s ezáltal erősítik a valahova tartozás érzését.

CÉLKITŰZÉS

Diplomamunkámban szeretném felhívni a figyelmet kulturális és épített örökségünk, hagyományaink kortárs szabadtérépítészetbe való integrálásának fontosságára. Úgy gondolom, ez a fajta tervezési szemlélet elengedhetetlen a jövő tereinek alakításában, hiszen nemcsak esztétikai és funkcionális, de társadalmi jelentősége is van. Meggyőződésem, hogy az ember és a környezete kölcsönösen alakítják egymást, ezért nem mindegy, milyen terek vesznek körül bennünket, ahogyan az sem, hogy milyen környezetben nőnek fel a következő generációk. Éppen ezért különösen fontosnak tartom, hogy ne a múló trendek határozzák meg a tervezési irányt, hanem saját örökségünkhöz forduljunk inspirációért.

Kutatásom során szeretnék bemutatni olyan, már megvalósult tájépítészeti, szabadtérépítészeti projekteket, melyek jógyakorlatokként sorakoztathatóak fel, és inspirálóak lehetnek a tervezésben. A példákban feltárt módszer és szemlélet birtokában egy gazdag örökséggel rendelkező település, Zebegény főterére készítek megújítási koncepciótervet. A tervek elkészítéséhez elengedhetetlen a település, kiemelten a tér alakulástörténetének teljeskörű feltárása, az egyes történeti rétegek megismerése, amely így szintén a kutatásom részét képezi. A tervezésben alapvetően meghatározó a Petőfi téren álló Havas Boldogasszony-templom jelenléte, azonban Zebegény történeti stílusrétegei is jelentősnek bizonyulnak. Ilyenek például a sváb hagyományok, gróf Apponyi Franciska és a Virág Egylet hatása, de Maróti Géza munkássága is számottevő.

Célom, hogy bemutassam, miként lehet a hagyományokat, a népi építészeti elemeket és a helyi anyagokat kortárs eszközökkel újraértelmezni, és ezek révén egy olyan térélményt létrehozni, amely modern, de mélyen a helyi adottságokban gyökerezik.

1. *„KÖRNYEZETÜNK SZÖVETKÉNT FONÓDIK EGYBE”* – TALÁLKOZÁS A HELY SZELLEMÉVEL AZ ÖRÖKSÉG, A HAGYOMÁNYOK, ÉS AZ IDENTITÁS MEGISMERÉSÉN KERESZTÜL

1.1. ÖRÖKSÉG, KULTÚRA, HAGYOMÁNY

Mészáros Bernadett *Az épített örökség értékre emelése és népszerűsítése, az örökségmenedzsment rendszere* c. doktori disszertációjában úgy vélekedik, hogy a kultúra és az örökség kifejezések leginkább a hagyomány szóval kapcsolhatóak össze. A dolgozatban azt olvashatjuk, hogy a kulturális hagyományban az elődeinktől örökölt értékek mellett megtalálható „*az újat alkotás, a soha nem voltat, a nem pusztán a létezőt reprodukáló, hanem a világot megértető művészet, annak az alkotó, a lelket, a gondolatot formáló ereje.”*

Az örökség fogalma alapvetően kétféle módon közelíthető meg. A korai, általános felfogás az örökséget lezártnak, a múlt egy darabjának tekintette, melyben az „anyagi javak” értelmezéshez a lezártság, a befejezettség, a mozdulatlanság képzete társult - szemben állva a hagyomány körébe csoportosított szellemi javak dinamizmusával. Az idők során ez a felfogás változott, s az örökség, a kultúra és a hagyomány fogalmak egyre közelebb kerültek egymáshoz. „*Nuryanti (1996) szerint az örökség a társadalom kulturális hagyományainak részét képezi, és része egy közösség identitásának, Hall és McArthur (1998) szerint olyan múltbeli, az elmúlt időkből származó érték, amelyet egyik generáció megőrzésre érdemesnek tart és továbbad a következőnek.”* [2]

1.1.1. Kulturális identitás

Újvári Edit a következőképpen határozza meg a kulturális identitás fogalmát: *„A kulturális identitást úgy határozhatjuk meg, mint a közösség - és benne az egyén - azonosságtudatát alakító értékek, normák, viselkedésminták, tudás- és hagyományrendszerek összességét.”*

Az egyén a közösség által közvetített identitásminták viszonylatában tudja meghatározni önmagát, az identitás tehát csak egy adott közösséghez való tartozás esetében tud felépülni. Tartalmi összetevőit az adott közösség kultúrájának hagyomány- szokás- és értékrendszerei adják.[3]

Az identitás fogalmát nem lehet elválasztani a helytől. *„Ma a környezetpszichológusok egyértelműen összekapcsolják a személyes és társas identitás meghatározásának és*

[2] INT-02
[3] INT-03

fenntartásának folyamatát a téri folyamatokkal." Kutatások bizonyítják, hogy az ember emlékezete elsősorban nem az időhöz kötődik, hanem a helyhez. Személyes identitásunkat a legkönnyebben egy-egy helyhez viszonyítva tudjuk kifejezésre juttatni. A hely meghatározása révén egy közösség tagjaként is definiáljuk magunkat, ezáltal kapcsolódunk a hagyományhoz, amelynek minden esetben a közösség a hordozója.[4]

„Az ember által generált anyag-, energia- és információáramlás a népesség növekedésével és a technika fejlődésével arányosan a történelem kezdete óta nő, területileg pedig egyre kiterjedtebb. A XX. századra ez a kapcsolati rendszer behálózta az egész földet. A folyamat a pozitív eredményei mellett olyan negatív hatásokat is generált, mint az identitás vagy a természettel való kapcsolat elvesztése, ami alapvetően meghatározta a tájépítészet kialakulását és fejlődési irányait is." [5] – írja Dömötör Tamás *Közösségi részvétel a területi tervezésben* c. doktori értekezésében.

A globalizáció folytán világunk egyre összefüggőbbé válik, s eközben távolodik a társadalomtól, a stabilitástól, identitása megszűnik, a kulturális homogenizáció pedig nő. A hely, ahonnan származunk, ahol gyökereink találhatóak, már nem ad stabilitást, átszelhető, a kultúrák kiszolgáltatottak és sérülékenyek. Az identitások térből, időből, történelemből és hagyományokból kiszakadva egyfajta áruvá válnak, amelyek a fogyasztói társadalomban képletesen megvásárolhatóvá lesznek. A homogenizáció révén a kulturális különbözőségek eltűnnek.

Stuart Hall már 1997-ben úgy gondolta*, „a modern társadalmak az állandó, gyors, folyamatos változás társadalmai"*. Ezt egészítette ki Anthony Giddens, aki azt írta: „*a modern társadalomban a tradicionális társadalmak szokásos tisztelete a generációk tapasztalatai, kialakult szimbólumrendszere iránt megszűnik, s ezek állandó felülvizsgálata figyelhető meg"*. A nemzeti kultúrák között a XX. század végére egyfajta állandó, folyamatos kölcsönhatás alakult ki, az új kommunikációs rendszereknek köszönhetően. Az egyes nemzeti kultúrákat korábban az állandó és stabil identitás jellemezte, amely napjainkban eltűnőben van. Hall azt mondja: „*Nem egyetlen térhez, államhoz, társadalomhoz kötődő, hanem több, gyakran egymásnak ellentmondó identitásokból jön létre az egyéni.*"

Társadalmi kapcsolatainkat manapság már nem a megszokott tér-idő határozza meg, hiszen „kinyílt előttünk a világ". Ezen modernitás révén az egyént *„önmagán belül is szakítások és*

[4] INT-04
[5] INT-05

törések végtelen folyamata jellemzi" – írja David Harvey 1989-ben. Ez a folyamat a gyermekek esetében nehezen feldolgozható, sőt, érzelmileg feloldhatatlan állapotot idézhet elő. [6]

1.1.2. A genius loci, azaz a hely szelleme

Miben rejlik a megoldás? Hogyan állítható meg a homogenizáció folyamata, miként tudunk olyan egyedi, de élhető tereket létrehozni, amelyek tiszteletben tartják egy adott hely hagyományait, örökségét, ugyanakkor nyitottak a kortárs megoldásokra?

Csóka Balázs építész *Hagyomány és identitás – Az építész felelőssége* c. doktori értekezésében azt írja, „*a hagyomány és az identitás között az építészet szemszögéből a hely az összekötő kapocs"*. [7] Ez a tájépítészetben sincs másként.

Az építész szerint a hagyomány és az identitás megértéséhez a hely megismerésén keresztül vezet az út. A megismerés első lépéseként meg kell vizsgálni a történeti, térbeli és társadalmi kapcsolatokat, amelyek gazdag jelentéstartalommal bírhatnak. Környezetünk jelentős része eleinktől hagyományozódott ránk, amely szövetként fonódik egybe, és egymásra rétegződik. A különböző rétegek megismerése és megértése, elemzése támpontokat szolgáltat ad a tervezéshez. A munkánk leggyakrabban egy meglévő szövet folytatását jelenti, egy már meglévő szövetbe kell integrálni elképzeléseinket. Ilyen értelemben munkánk nem önálló, önmagában álló entitás. Alkotásunk egy élő szövetbe kerül, és együtt kell léteznie a környezetével.

Szem előtt kell tartanunk, hogy egy hely „szövete" sosem befejezett, hanem egy folyamatosan változásban lévő tér, amelyhez a következő generációknak – hozzánk hasonlóan – egykor majd csatlakozniuk kell. Az építész *(és a tájépítész)* feladata a hely szellemének megismerése, erősítése, tiszteletben tartása – esetenként a megteremtése. A hely kisugárzását, egyedi atmoszféráját Christian Norberg-Schulz a '*genius loci'* kifejezéssel illeti. Ahogyan egy hely megértéséhez elengedhetetlen a történetének megismerése, érdemes ezen kifejezés eredeténél is elidőzni.

A *genius* szó a latin '*gignere*', azaz nemzeni, szülni igéből származik, etimológiai jelentése a férfi nemzőképességére utal. Archaikus római felfogás szerint az ember két részből tevődik össze: egyrészt a látható és érzékelhető, tapintható személyéből, továbbá a benne lakozó láthatatlan életerőből, amely valódi lényegét jelenti. A római elgondolás a genius-t egyfajta

[6] INT-06
[7] INT-04

védőszellemként, őrangyalként értelmezi, aki védelmébe veszi az újszülöttet, és élete végéig elkíséri. Egy későbbi felfogás szerint a legfontosabb szerepet a családfő genius-a töltötte be, majd a császárkor végén jelentése egyre bővült, végül általános fogalommá vált, ekkor már az egyes közösségek és helyek is rendelkeztek saját genius-szal.

Norberg-Shulz azt vallja: *„az építészet a genius loci láthatóvá tételére törekszik, az építész feladata az, hogy jelentésteljes helyeket hozzon létre…”* A genius loci láthatatlan, részben feldolgozható az értelem által, ám részben csak érzékekkel felfogható fogalom. A hely szelleme az, amitől egyedivé, megismételhetetlenné, az adott helyből fakadóvá válik az alkotásunk. Amennyiben elfogadjuk, hogy minden egyes hely eredendően magában hordozza a jó megoldást, abban az esetben azt is el kell fogadnunk, hogy az építészet *(és a tájépítészet)* nem kizárólag a funkcionális igények kielégítését, hanem az emberek lelki szükségleteinek kiszolgálását is magában foglalja.

Mircea Eliade *Szent és a profán* c. könyvében bemutatja a terek fajtáit, s leírja a szent tér (= a hely) jelentőségét. *„A vallásos ember számára a tér nem homogén. … Ama vallásos tapasztalás, hogy a tér nem homogén, olyan ősélmény, amelyet egyfajta világalapítással azonosíthatunk…A világ teremtése minden emberi alkotás archetípusává válik.”*[8]

1.1.3. A hely és az identitás kapcsolata

„A semleges, közömbös terekből idővel, az egyén fejlődésével, tudatának kibontakozásával és önéletrajzi emlékezetének kialakulásával személyes élményektől átitatott, jelentésteli helyek válnak.”

A tér az emberek gondolatainak része. Elraktározódik emlékezetükben, érzelmekkel kötődnek hozzá. A mindennapok során adott helyeken „hétköznapi gyökerezettség” alakul ki, amely több, mint földrajzi-fizikai lokáció. A helyhez fizikai, földrajzi, építészeti, történelmi, vallási, szociális, és pszichológiai jelentés társul. Az ember számára valamilyen okból fontos helyek beépülnek identitásába - két pszichológiai folyamat során. Az egyik ilyen folyamat a helyazonosulás. Ennek során az egyén nemcsak megéli, de ki is fejezi a hellyel kapcsolatos identifikációját. Egy olyan csoport tagjaként definiálja magát, amely egy közös hely köré szerveződik. A másik folyamat a helyi identitás folyamata. Ezesetben maga a hely és a hozzá kötődő fizikai tulajdonságok, tapasztalatok az egyén önmaghatározásának részévé válnak.

[8] INT-04

A helykötődés kialakulása gyermekkorban kezdődik. A hely nem csak a fizikai szükségletek betöltője lesz, de a belső értékek, motivációk kapcsán is jelentős szerepet kap. Az ember valamely életszakaszában fontosnak érzékelt helyek az egész életére kiterjedő hatással rendelkeznek. Meghatározzák, hogy az egyén miként definiálja önmagát. Az identitás befolyással van arra is, hogy jól vagy rosszul érezzük magunkat egy adott helyen, illetve, hogy milyen helyeket választunk, továbbá, hogyan formáljuk tereinket.

„A helyi identitás tehát arra utal, hogy a körülöttünk lévő teret jelentésteli helyekké formáljuk érzelmi kötődéseken és értelemzéseken keresztül." A tér tehát nem egy üres keret, hanem egy tapasztalatokkal, jelentésekkel, érzelmekkel átszőtt identitáshordozó „dimenzió".[9]

Az ismerős, barátságos, otthonos helyek állandósága az egyéni identitás fennmaradásában, folyamatosságában is kulcsfontosságú.

1.1.4. „*A térnek száma, a helynek arca van*" – Hamvas Béla gondolatai a helyről

A hazai művelődéstörténet kiemelkedő alakja, Hamvas Béla a következőképpen ír a helyről: *„A helyet nem szabad összetéveszteni a térrel. A tér és a hely között az a különbség, hogy a térnek száma, a helynek arca van. A tér, hacsak nem kivételes, minden esetben pontos vonalakkal határolható, területe négyzetmilliméterre kiszámítható, és alakja körzővel és vonalzóval megrajzolható. A tér mindig geometriai ábra. A hely mindig festmény és rajz, és nincs belőle több, mint ez az egy. A térnek képlete, a helynek géniusza van."* Az író vallja, hogy ahogyan két megismétlődő pillanat sincs, úgy két egyforma hely sem létezik. Éppen ezért az ember életének gazdagsága a megismételhetetlen pillanatokban, valamint az egyedi, semmi máshoz nem hasonlítható helyekben rejlik.

Hamvas szerint egy helynek nemcsak fizikája, de metafizikája is van, és nem pusztán egy látvány, hanem géniusszal rendelkezik. Ebből kifolyólag nem meghatározható, csak lerajzolni lehet, kiszámítani lehetetlen, mert önálló entitás, arc. Az író a tereket, mint fogalmakat, a helyeket, mint neveket azonosítja. A helyet nem lehet definiálni, ezért tudomány sem kapcsolódik hozzá, van azonban mítosza, művészete és költészete: „*a tájképfestés nem más, mint hódolat a hely géniusza előtt.*"

A helyben egy a természet és a természetfölötti. A helyet lényünk azon mélységével értjük meg, ahol nincsen már változás, ami a közvetlen közelben van és mégis határtalanul messze –

[9] INT-07

egyszerre van benne a csillagászati távlat és a meghittség. A legtöbb ember helynévvel rendelkezik, egyfajta jellel vagy jeggyel, ami kifejezi, honnan jött, a géniusz nevét viseli magán.

Nem tudjuk megmagyarázni a helyvágyat, hogy milyen elmenni, utazni, honvágyat érezni, végül hazatérni. „*Néha csak annyi, hogy ott lenni valahol és leülni, nézni, megfürödni, mint a tengerben vagy a boldogságban. Lehet kert, út, liget, part, ház, hajó, vagy csak a domboldalon az almafa és alatta a fűben a kő.*"

Sokféle hely van - vannak végzetes helyek, vannak, amelyekhez kiontott vér tapad, de van olyan is, ahol az ember minden indoklás nélkül megnyugszik. Azt mondják, az ember megszületik és hasonulni kezd környezetének törvényéhez, mintegy belenő az adott helybe. Mindnyájunk élete születésünktől fogva összetartozik, akik egy helyre és egy időbe születtünk. Nem mi választottuk a sorsunkat, a sorsunk mi magunk vagyunk. „*Ezért látjuk egyformának a felhőket, a virágot, az utcát és a kötelességet. A külső világ nem egyéb, mint a még meg nem valósított belső."*[10]

[10] Hamvas B. (1989) Az öt géniusz. Szombathely. Életünk Szerkesztősége-Magyar Írók Szövetsége Nyugat-Magyarországi Csoportja.

1.2. A TÁJÉPÍTÉSZET FELADATA

„A tájépítészet természettel tervezést jelent, amelyben a megőrzés, a helyreállítás és a létrehozás is szerepet kap. A tájépítészet a természeti elemekkel az emberi környezetet alakítja.” - olvashatjuk A Magyar Tudományban. A cikk szerzője, Konkoly-Gyuró Éva szerint a tájépítészet kísérletet tesz a kertek és a tájak alkotóelemeinek - az ember és a természet együttes érdekeinek megfelelően - harmonikus, gazdaságos, esztétikus alakítására, miközben a jövőt szolgálja.

A tájépítészet egy olyan önálló tevékenységi kör, amely sokrétű, összefüggésrendszere sajátos és mindig meghatározott kontextusban létezik. Ezen kontextus összetevői közé sorolható az adott tér rendeltetése, az őt körülvevő táj jellege - a tájrészlet karaktere, a természeti adottságok, továbbá a társadalmi igények.

A tevékenységét több léptékben végző szakma az ember és a természet érdekeit egyaránt szem előtt tartva alakít ki élhető, jó minőségű környezetet a jelen és a jövő generációk számára.[11]

Az IFLA (International Federation of Landscape Architects) definíciója szerint a tájépítészet a környezet, a design, a művészet és a tudomány ötvözete. Támogatja a közösségeket, emberivé és élhetővé teszi környezetüket. A tájépítészek esztétikai és tudományos elveket alkalmazva végzik munkájukat, az ökológiai fenntarthatóság, a tájak minősége és egészsége, a kollektív emlékezet, az örökség és a kultúra védelmének, valamint a területi igazságosság érdekében.[12]

A tájépítész tehát nem csak fizikai terek alkotója, de képes lelki, kulturális és identitásbeli struktúrák létrehozására is. Kiemelt feladata, hogy a globalizációval jelentkező, a szabadtértervezésben is megmutatkozó homogenizációval szemben a helyi értékeket és hagyományokat előnyben részesítve élhető tereket hozzon létre.

[11] INT-08
[12] INT-09

1. ábra Az örökség életben tartása a tájépítész kiemelt feladata (saját szerkesztésű ábra)

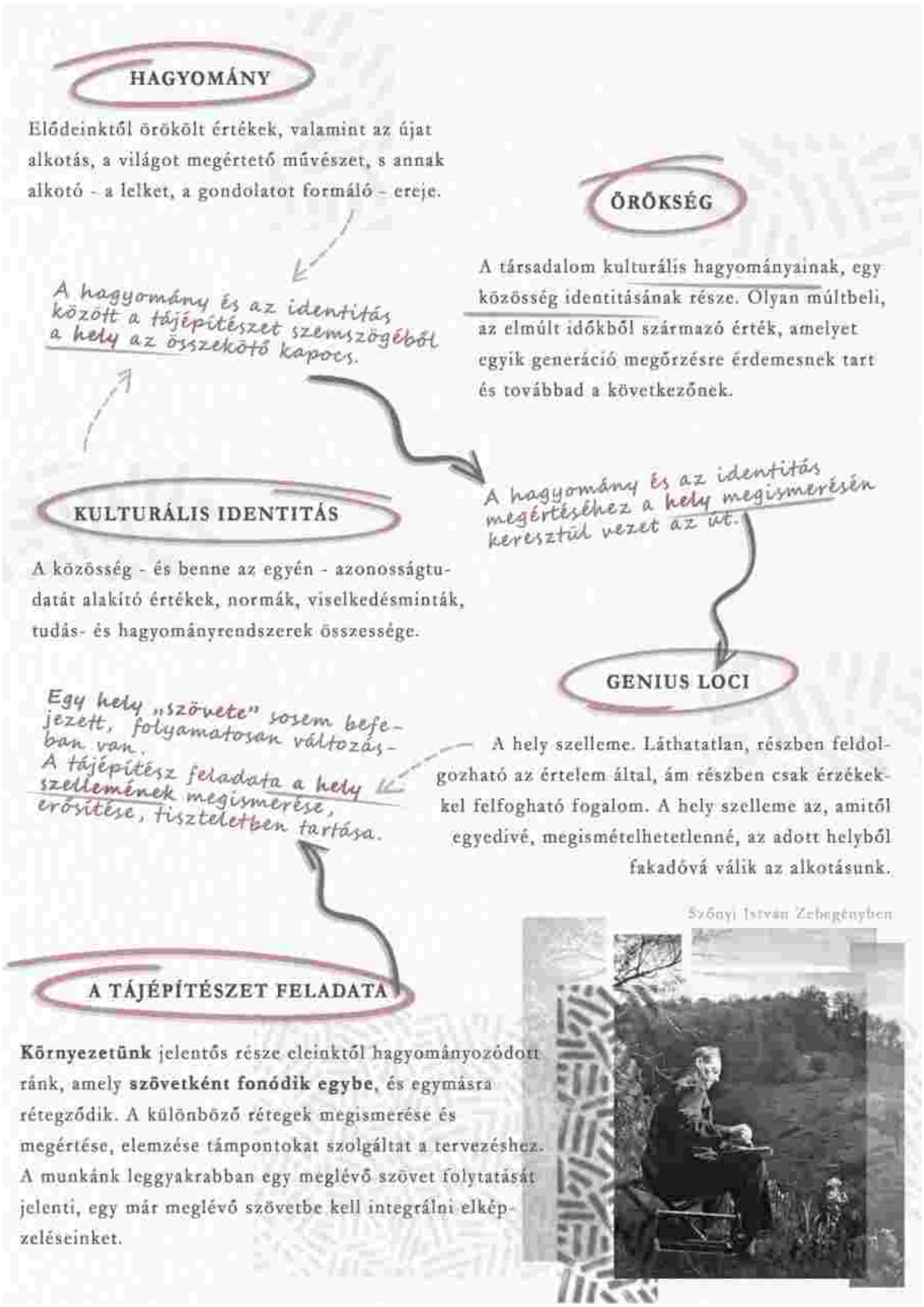

2. A HELYI IDENTITÁST MEGHATÁROZÓ ÉPÍTETT ÖRÖKSÉG ALKALMAZÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI A SZABADTÉRÉPÍTÉSZETBEN

Christian Norberg-Schulz *Genius loci* című könyvében a következőket írja az építészet és a hely szellemének kapcsolatáról:

„Az építészet a költészet körébe tartozik, célja, hogy segítsen az embernek lakni. Az építészet azonban összetett művészet. Nem elég, ha célszerű épületeket, városokat emelünk. Építészet akkor születik, mikor "egy teljes környezet láthatóvá válik", hogy Susanne Langer meghatározását idézzük. Általánosságban ez a genius loci konkretizálását jelenti. Mint láttuk, ezt az épületek valósítják meg, melyek összegyűjtik a hely jellegeit és közel hozzák őket az emberhez. Az építészet legfontosabb tette tehát a hely "üzenetének" megértése. Ily módon óvjuk a Földet, és magunk is egy átfogó teljesség részévé válunk. Nem vagyunk semmiféle "környezeti determinizmus" szószólói. Pusztán azt a tényt ismerjük fel, hogy az ember szerves része környezetének, és ha erről elfeledkezik, az csak emberi elidegenedéshez és környezetromboláshoz vezethet. Egy helyhez tartozni egzisztenciális kapaszkodót jelent…”[13]

A hely jellegeinek összegyűjtése, és üzenetének megértése nemcsak az építészetnek, de a tájépítészetnek is fontos küldetése. Az ember alkotta épített örökség jellemző részletei, a színek, formák, szerkezeti megoldások mind visszahatnak alkotójukra. Korzenszky Richard bencés szerzetes szerint *„annak a helynek van igazán szelleme, amelyben az épített környezet belesimul a teremtett világba. S az ilyen helyet tudja az ember igazán magáénak mondani.”*[14]

A teremtett világba való „belesimulás”, a tájjal való együttműködés a hely megismeréséből fakad. A táj fejlődéstörténetének, a hagyományainak, a történelem során kialakult értékeinek megismerése olyan tudást biztosít, melynek birtokában képessé válhatunk a hely működésének megértésére. Az építészeti hagyomány olyan tapasztalat és tudás, melynek ismerete és használata elengedhetetlen egy nép társadalmi, gazdasági, és kulturális fejlődéséhez egyaránt, és ezen fejlődés okán szüntelenül kapcsolatban áll a megújulással. A hagyománynak része a népi kézműves kultúra is, mely tárgyi anyanyelvünk alapja.[15]

[13] INT-10
[14] INT-11
[15] INT-12

A hely megismerése tehát elengedhetetlen a formaképzés folyamatában, az elidegenedés, valamint a környezetrombolás elkerülése érdekében. A táj és a benne kialakult, élő hagyományok képezik a helyi identitás alapját, amely kulcsfontosságú a tervezésben, melynek segítségével olyan környezetet alkothatunk, ami méltó a hely szelleméhez.

2.1. ÉLŐ ÖRÖKSÉG - AZ ÉPÍTETT ÖRÖKSÉG ADAPTÍV ÚJRAHASZNOSÍTÁSA

Yomna Amr Lotfi és Toka Fahmy Aly építész szerzőpáros: *Az adaptív újrahasznosítás hosszú távú hatásának értékelése az örökségi terekre: esettanulmány az Aslam térről Kairóban, Egyiptomban* című cikkében azt vallja, hogy a kulturális örökség képes alakítani a helyi közösség térérzékelését, valamint identitástudatot ad, ezen helyszínek felújítása azonban összetett feladat. Az örökségi helyszínek felújításában, valamint a helyi közösségek fejlesztésében nemzetközi charták és ajánlások segítik a tervezőt. Az ICOMOS chartái iránymutatók a kulturális örökség megőrzésének és megóvásának előmozdításában. Ezek a charták a következő elveket határozzák meg:

- 1. *Hozzáférés és megértés* - A nyilvánosság számára való hozzáférhetőség és megértés biztosítása
- 2. *Információsforrások* - Megbízható, és változatos források felhasználása
- 3. *Környezet és kontextus* - A tágabb történelmi és társadalmi kontextus figyelembevétele
- 4. *Hitelesség* - A tér eredeti jellegének és jelentésének megőrzése
- 5. *Fenntarthatóság* - Hosszú távú megőrzési tervek kidolgozása
- 6. *Inkluzivitás* – Minden releváns érdekelt fél és közösség bevonása
- 7. *A kutatás, a képzés és az értékelés fontossága* - A hatékony megőrzési gyakorlatok támogatásához szükséges kutatásba, képzésbe és értékelésbe való befektetés.

Korábbi tanulmányok felvázolták a kulturális örökségi helyszínek adaptív újrahasznosításának koncepcionális keretét, amely három alappillérre épül - a beépített környezet megóvása, új funkciók kijelölése, és a helyi közösség fejlesztése. Utóbbi a fejlesztés sikerének mutatójaként szolgál, és tükrözi a gazdasági, oktatási, egészségügyi és kulturális tevékenységekre gyakorolt pozitív hatást, amely hozzájárul a helyi identitástudat erősítéséhez.

Tanulmányok rámutattak, hogy a fejlesztések sikeressége, valamint az örökségi helyszínek fenntarthatósága a helyi közösség hatékony előmozdításától is függ, amely megállapítás összhangban áll az ICOMOS Charta 3., 4. és 5. elvével:

- fontos a helyszín és kontextusának mélyreható megértése,
- a közterek sikeres átalakítása a tervezési fázis kezdetétől fogva a közösség folyamatos bevonását igényli,
- továbbá elengedhetetlen a tér folyamatos figyelemmel kísérése és karbantartása.

A posztörökségi tér adaptív újrahasznosítása figyelembe veszi a tér és használóinak kapcsolatát, a használók térhasználati szokásait. Az örökségi helyszín hasznosításának szempontjait a 2. ábra szemlélteti. [16]

Az adaptív újrahasznosítás folyamata egy olyan komplex rendszer, amelyben a hely szellemének megértése, a közösségi szerepvállalás és a fenntartható fejlődés hármasa biztosítja az épített örökség megőrzését, valamint annak kortárs újraértelmezését. A folyamat középpontjában minden esetben a helyi identitás és a hitelesség megőrzése áll.

Első lépésként mélyreható ismereteket kell szereznünk a helyszínről, és annak környezetéről. A helyi karaktert és az építészeti örökséget csak ezáltal ismerhetjük és érthetjük meg. A tervezési folyamat nem indulhat el a hely történeti rétegeinek, tér- és anyaghasználati hagyományainak feltárása nélkül. Egy adott hely múltja tehát nem akadályoz, hanem inspirál, irányt mutat a tervezésben.

Az épített környezet hitelességének megőrzése ez esetben nem a stílus reprodukálását jelenti, hanem a helyi értékek továbbörökítését, a mai igényekre szabva. A helyben fellelhető anyagok használata, a helyi szerkezetek és a kézműves hagyományok tervekbe való integrálása nemcsak esztétikai, hanem etikai kérdés is. A hely-alapú, a helyből kiinduló tervezés az identitás fennállásának záloga. A funkcionális újrahasznosítás tekintetében, a tervnek hozzáférhetőséget és elérhetőséget kell teremtenie, illetve meg kell teremtenie a funkciók közötti kapcsolatot. Új funkciók kijelölésekor azonban elengedhetetlen, hogy azok illeszkedjenek a hely alapvető környezeti és kulturális környezetéhez.

Az épített örökség nemcsak önmagában érték, hanem a közösségi identitás hordozója, s ezáltal közösségfejlesztő erővel bír, amely képes az élhetőség javítására, a biztonságérzet

[16] INT-13

növelésére és a társadalmi-kulturális értékek erősítésére. Mindezek által az emberek újra találkozhatnak a gyökereikkel, helyhez való kötődésük megújulhat.

Ahhoz, hogy örökség valóban élő maradjon, fontos az állandó fenntartás és a monitoring. A hely állapota sosem befejezett vagy statikus, igényli a közösség és a környezet közötti folyamatos párbeszédet.

2. ábra Az épített örökség felhasználásának lehetőségei Yomna Amr Lotfi és Toka Fahmy Aly ábrája alapján

(saját szerkesztésű ábra)

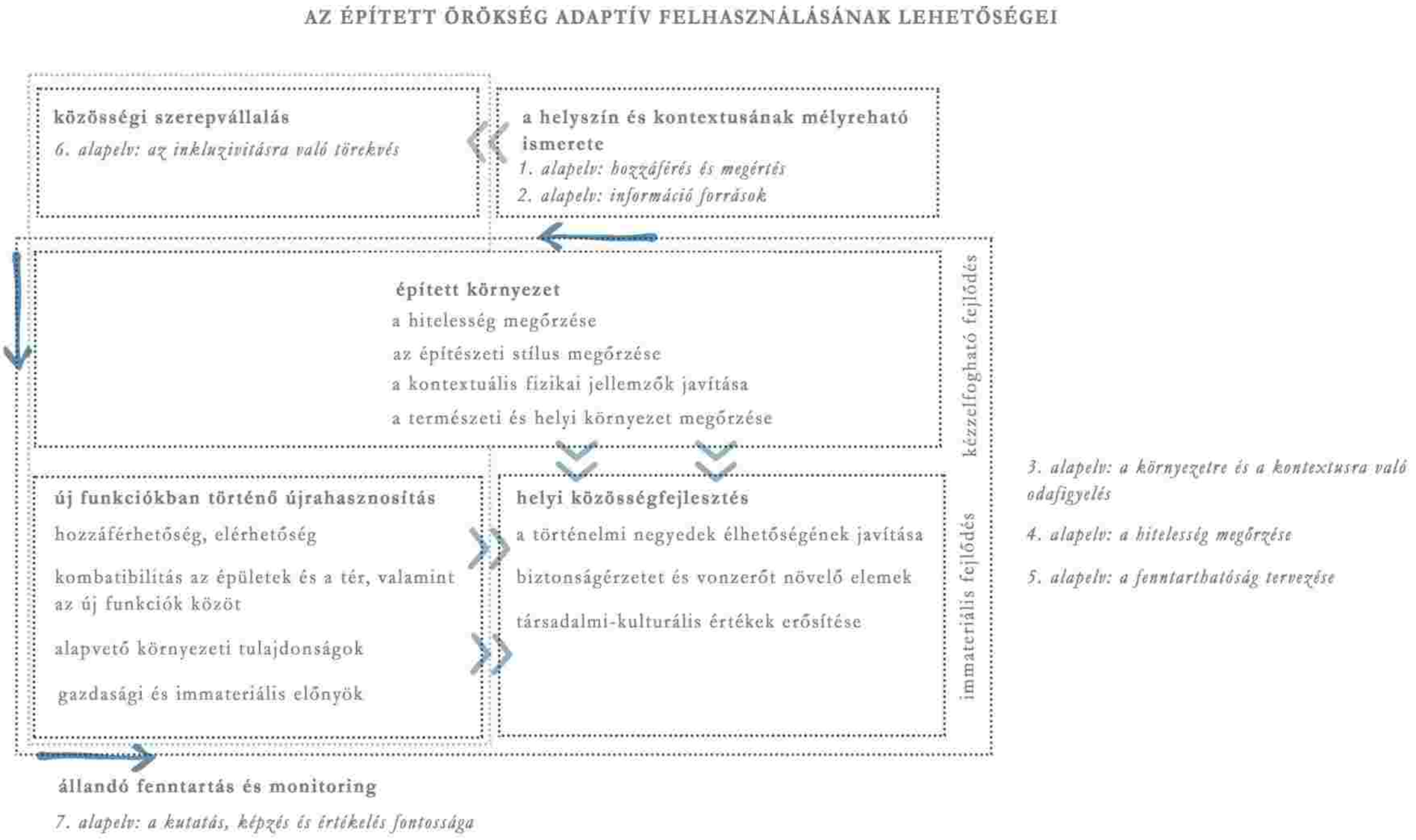

2.2. AZ ÉPÍTETT ÖRÖKSÉG MEGJELENÉSE MEGVALÓSULT SZABADTÉRÉPÍTÉSZETI ALKOTÁSOKBAN

A következőkben a tervezési metodika kidolgozásához több, már megvalósult tájépítészeti, szabadtérépítészeti projekt vizsgálatát végzem el. A vizsgálat során különös figyelmet fordítok arra, hogy feltárjam, az adott projekt miként kapcsolódik a helyi épített örökséghez, hogyan emelte át, hogyan integrálta az egyes örökségelemeket a tervekbe.

2.2.1. Csíksomlyó, Barátok feredője

Székelyföld gyógyvizekben, forrásokban gazdag vidék, területén az utóvulkáni működés nyomán számtalan helyről törnek fel ásványvizek, úgynevezett „borvizek". Ezen ősidők óta létező gyógyhelyeket a helybéliek jól ismerték és ápolták, környezetüket rendezték, kiépítették. A XIX. században a polgári fürdőhelyek divatja Erdélybe is elért, így különböző fürdővárosok születtek. E fürdőkultúra a történeti idők során azonban feledésbe merült, a gyógyhelyek építményeit visszahódította a természet, sok helyen már csak egy-egy idős ember emlékezetében éltek az egykori fürdők.

A székelyföldi népi fürdők felújítása Magyarországon az Ars Topia Alapítványhoz köthető. Megújításuk, újjáépítésük helyi belső erőforrásokkal és némi külső segítséggel véghez vihető. A kaláka, mint gyakorlat megőrződött ezen térségben, a közösségi összefogás, a segítségnyújtás ma is gyakori a vidéken. A munkában mindenki ereje szerint vehet részt, a társadalmi igazságosság népi bölcsessége is a kaláka része.

A kalákák során hagyományos építőanyagokkal és építésmóddal készülnek különböző fürdő- és lábáztató medencék, öltözőfülkék, pallóutak, filagóriák, padok, forrásfoglalások, és forrásházak. Az erózió elleni védelemhez fűzfonatok és élőfűz építmények készülnek. A kaláka mozgalom munkásságával a természeti értékek megőrzésére kívánja felhívni a figyelmet. Információs táblák is készülnek, melyeken a hagyományos székely festési módot alkalmazzák.

A kaláka mozgalom számtalan példája közül a csíksomlyói Barátok feredőjét emelem ki, ahol a fürdők megújításának tervei a helyi hagyományokkal teljes összhangban készültek, a tervezett elemek a helyi épített örökség formakincsét vették alapul.

Csíksomlyó hegye nem csak a székely nép, de a Kárpát-medence szent hegye is. A csíksomlyói zarándoklat a legnagyobb zarándoklatok egyike, de az egész év folyamán nagy forgalma van a helynek. A hegy tövében fakadó forrás vizéből sokan járnak meríteni. Ennek a szent helynek használatában feltűnt egy hívatlan módozat, amely a hely szakralitásáról tudomást nem véve

jelentett folyamatos zavarást a békés zarándokhelyen. A kaláka feladata volt, hogy a helyet a hely szellemével megfeleltetve létrehozza a Barátok feredőjét, és egy zarándokkertet. A kegyhely, a kegytemplom motívumkészletéből, többek között a ragyogó Szűz Mária-szobor elemeiből táplálkozva születtek meg a kaláka egyedi kisarchitektúrái.

A területet egy patak osztja két részre, így a testi és a lelki épülésre szolgáló helyek is elkülönültek. A patak bal partján található egy gyógyvizes fürdő, lábáztató medencével és borvízforrással. A főbejárattól indulva az imádság három módja választható, ugyanitt egy tájékoztató tábla fogadja az érkezőket. A kaláka során készült hold- és napóra is, amelyek különböző szakrális jelentéssel lettek felruházva.[17]

A Barátok feredőjének újjáélesztése példát mutat arra, hogyan tudnak összekapcsolódni az épített örökség megőrzésére irányuló törekvések, a közösségi részvétellel zajló munka, valamint a kortárs tájépítészeti gondolkodás. Ezen példa központi sajátossága maga a kaláka hagyománya. A résztvevők nem csak fizikai munkát végeztek, de spirituális és közösségépítő élményekkel is gazdagodtak, melynek eredményeként egy identitáshordozó helyszínt teremtettek.

A tervezés során kiemelt szerepet kapott a helyi anyagok és formák, valamint a motívumok használata. A fa, a terméskő, a fűzfavessző és a zsindely is helyben fellelhető, a térségben jellemzően alkalmazott anyagok. A kialakított elemek - a székelykapu, az életfa, a nap- és holdóra, a fűzépítmények, továbbá a rovásírásos részletek a székely népi kultúra motívumvilágából táplálkoznak. Ezen felhasznált építészeti és tájépítészeti eszközök nem csupán díszítőelemek, hanem a hely szelleméhez szorosan kapcsolódó, szimbolikus jelentésű alkotások.

A Barátok feredőjének esetében az örökség mintha a funkció részévé válna, a természetes és identitáshordozó elemek strukturálisan beépülnek a tervezésbe.

[17] Herczeg Á. (2011) Kalákázni jó! Napló a Székelyföldi Fürdő- és Közösségépítő Kaláka 10 éves történetéből. Budapest. Ars Topia Alapítvány.

3. ábra Örökségi elemek megjelenése a csíksomlyói Barátok Feredőjében

(saját szerkesztésű ábra)

örökségi elem	*megjelenés a projektben*	*funkció/jelentés*
ANYAG	fa szerkezetek, zsindely, terméskő burkolatok, fűz-favessző építmények	természetes, fenntartható anyaghasználat
FORMA	egyszerű, népi építészeti formák	illeszkedés a helyi táji és építészeti környezethez
SZERKEZET	tetőszerkezetek, medencék, kapuk	jól ismert, működő, közérthető szerkezet; környezetbe való illeszkedés
SZÍN	natúr fa barna-vörös árnyalatai, kő természetes szürke és barna színei, növényzet zöldje; kék	visszafogott, természetbe, tájba simuló színvilág, kontraszt nélkül; kék: Szűz Máriára való utalás
MOTÍVUMOK ÉS DEKORATÍV ELEMEK	székelykapu, életfa, rovásírás, napóra, holdóra, szakrális jelentésű motívumok, szimbólumok	identitáshordozó jelképek, vallási-szimbolikus üzenetek közvetítése, a közösség "jelrendszere"
HAGYOMÁNYOS TUDÁS	helyi kézművesség, festési technika és faragás	jól ismert, működő, közérthető technika; környezetbe való illeszkedés
KÖZÖSSÉGI RÉSZVÉTEL	kaláka - közösség(i)építés	a közösségi összefogás, közös munka és spirituális tartalom mint örökség felélesztése, identitásteremtés

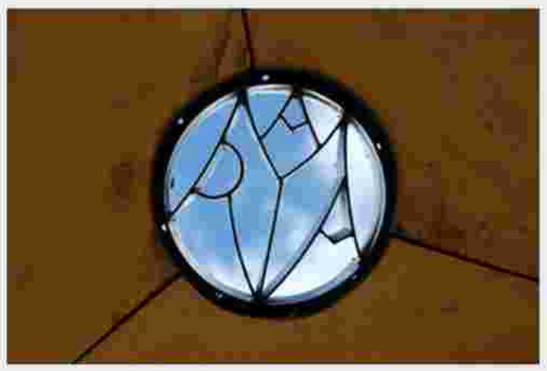

CSÍKSOMLYÓ, BARÁTOK FEREDŐJE 01

2.2.2. Tihanyi Legenda Projekt

Az egykori halászfalu, Tihany a XX. század végére hazánk egyik leggyakrabban felkeresett turisztikai célpontjává vált., természeti, táji, kulturális, valamint szakrális örökségének köszönhetően. Ezzel párhuzamosan a parkolási igény, továbbá a kereskedelmi és szolgáltató egységek száma is nőtt, amelyek a városias jelleget kezdték erősíteni. A tervezés célja a funkcióbővítésen túl egy egységes arculat megteremtése volt, törekedve Tihany falusias jellegének megőrzésére. A projekt keretében megújultak az Ófalu utcái (Batthyány utca felső szakasza, Visszhang utca, Halász köz), a Pisky sétány, a Borsos Miklós tér, a Mádl Ferenc tér, valamint a Kálvária.

A legnagyobb változás a Borsos Miklós téren ment végbe, ahol megszüntették a település belső parkolóját, amelyet így a gyalogosok vehettek birtokba, s amely egy reprezentatív térré alakult, szökőkúttal és díszburkolatokkal.

A projektnek fontos eleme volt a Mádl Ferenc tér megújítása, amely a falu szövetébe idegen módon ékelődő beépítések helyén alakult ki korábban. A megújítást visszafogott, igényes anyaghasználat jellemezte, - például Tihany egyedi, vulkanikus eredetű bazalttufáját alkalmazták, amely nemcsak történeti, de vizuális kapcsolatot is teremt a táj és az épített környezet között – emellett törekedtek zöldfelületek kialakítására is, s ezáltal sikerült megőrizni Tihany falusias, emberléptékű karakterét. Ez a fajta koncepcionális hozzáállás - amely az adott helyből táplálkozva, azt kibontva keresi a megoldásokat – példamutató lehet a kortárs szabadtértervezésben.

Az egységes arculatot az egymástól független helyszíneken visszatérő anyaghasználattal, egy egységes köztéri bútorcsalád elemeinek alkalmazásával, valamint a tájkarakternek megfelelő növényalkalmazással teremtették meg. Tihany történelmét és hagyományait figyelembe véve csak olyan építőanyagokat alkalmaztak, amelyek kapcsolódnak a helyi építészeti hagyományokhoz. Az egykori vulkáni működés még ma is látható nyoma - a bazalttufa - alapvetően meghatározza Tihany településképét. A bazalt szinte minden régi ház homlokzatán és kerítésén fellelhető. Napjainkra természet- és tájvédelmi okokból bányászati tevékenység nem folytatható, így helyi kövek csak bontásból, kisebb mértékben voltak beszerezhetőek. A burkolatok jelentős része bazaltból és andezitből készült.

Az Ófalu utcáit kockakő burkolattal látták el, amely Tihany alsóbb területein, a Borsos Miklós tér és Mádl Ferenc tér gyalogjárdáinak anyaghasználatában is visszaköszön. A rendezvénytereken és az intenzíven igénybe vett Pisky sétányon vágott lapokat alkalmaztak.

Míg a település alsóbb részein jellemzően mészkő burkolatok kerültek kialakításra, az Ófalu területén ugyanezen anyag, csak, mint kiegészítő, dekorációs elem jelenik meg. Az apró részleteket tekintve, a támfalak fedlapjain szentírási idézetekkel ellátott köveket is elhelyeztek, az utcákat pedig különböző módosulásaiban végigkíséri Tihany egyik jelképe és címerállata, a garda.

A mészkő megjelenik a település több pontján elhelyezett tömbkő ivókutaknál, valamint a Borsos Miklós tér vízjátéka esetében is. Ezen medence hossztengelyében helyezkedik el a projekt egyik leglátványosabb eleme, a Garda kút. A bronz gardából kiáramló víz keskeny csatornában érkezik meg a medencébe. A csatorna felületébe marva a víz áramlásának íves vonala rajzolódik ki.

A IV. Károly Kálvária területén is jelentős munkákat végeztek. A korábban elpusztult, XX. századi zarándokhely újraalkotásával egy olyan szakrális hely jött létre, amely képes megerősíteni a helyi közösség történeti emlékezetét. Az érzékeny anyaghasználat, a kortárs szobrászati elemek, valamint a térarányok mind hozzájárultak ahhoz, hogy a terület ismét az emlékezés és az elmélyülés méltó helyszínévé válhasson. [18]

[18] INT-14

4. ábra Örökségi elemek megjelenése a Tihanyi Legenda Projektben

(saját szerkesztésű ábra)

örökségi elem	*megjelenés a projektben*	*funkció/jelentés*
ANYAG	bazalt és andezit kockakő burkolatok; vágott mészkő lap járdák, tömbkő ivókutak és dekoratív elemek; fa bútorok	helyi kövek alkalmazása az egységes arculat megteremtéséhez, a tartósság és a helyi jelleg biztosítása, tájba illeszthetőség
FORMA	helyi támfalak alkalmazása, telekstruktúra és utcahálózat	a falusias jelleg erősítése az eredeti struktúrák helyreállításával
SZERKEZET	hagyományos településszerkezet - falusias jelleg kialakítása	a növekvő beépítés és az idegenforgalom következtében kialakuló városias jelleg ellenpontozása
SZÍN	természetes kőzetek színei (szürke, világos színek), natúr felületek, fém (bronz) elemek, fa	a visszafogott, harmonikus színvilág segíti a terület tájba illeszthetőségét
MOTÍVUMOK ÉS DEKORATÍV ELEMEK	maratott vízfolyás motívum; Tihany egyik jelképe és címerállata: a garda; szentírási idézetek	a motívumok a vizuális érdeklődést erősítik, helyi jellegzetességekre utalnak, identitásteremtés
HAGYOMÁNYOS TUDÁS	a helyi utcák és közterek hagyományos jellegének megőrzése (falu)	kulturális és történeti kontextus újraértelmezése; a helyhez kötődés erősítése
KÖZÖSSÉGI RÉSZVÉTEL		

TIHANYI LEGENDA PROJEKT 02

2.2.3. Ivói Vízifűrész és Látogatóközpont

Köllő Miklós - bár hivatását tekintve építész - munkái méltán sorolhatóak a szabadtérépítészeti alkotások sorába. Az építész - ki magát urbanistának is vallja - alkotásaiban gyakran megszűnik a kint és a bent, a határok elmosódnak. Épületei együtt élnek, lélegeznek a környező tájjal. Gondosan komponált, érzékenyen a tájba illesztett művei légiesek, amennyire lehet, átláthatóak, transzparensek. A gyergyószentmiklósi Larix Stúdió alapítóját erős szálak fűzik a székelyföldi kultúrtájhoz és annak építészeti hagyományaihoz. Alkotásait a tradíció és a kortárs építészet harmonikus összhangja jellemzi - épületei magukon hordozzák a népi építészet egyes jegyeit, ugyanakkor innovatívak, újak, reagálnak korunk igényeire, kihívásaira.

Köllő Miklós tervezői szemlélete szerint az építészet nem csupán egy öncélú formaalkotás, hanem egy olyan erőforrás, amely gazdasági, társadalmi és kulturális szinten is közösségépítő lehet. Ennek kulcsát elsőroban a helyi, kézműves mesteremberek projektekbe való bevonásában, valamint a hagyományos építési technológiák megőrzésében, alkalmazásában látja. Szemlélete önmagában reagál az ökológiai szempontokra is, hiszen a helyben elérhető anyagok és a hagyományos technológiák alkalmazásával egy fenntartható építészeti irányzatot képvisel.

Építészeti munkássága azt példázza, hogy számára a hagyomány nem a távoli, lezárt múltat, hanem egy élő, áramló, folyton megújuló örökséget jelenti. Hitvallása szerint a hagyomány nem az az út, amelyen nagyapánk járt, hanem az az irány, amelyre ma indulna el. Az alkotásban elődeinket nem másolnunk kell, hanem megismernünk és megértenünk elgondolásaikat. Az építész szemléletében hangsúlyos a „tradinnováció” fogalom, amely szerint ami ma újítás, az holnap már a hagyomány része lehet.

Munkássága az „ökoregionális építészet” egyik legerőteljesebb képviselőjévé teszi, amelyben a környezettel, a közösséggel és a múlttal való kapcsolat hármasa meghatározó. Építészete révén nemcsak fizikai alkotásokat hoz létre, hanem identitást teremt, valamint folytonosságot biztosít a régmúlt és a kortárs terek között.[19] Bár Köllő Miklós elsősorban építészként dolgozik, munkássága mégis releváns a kutatásomban, hiszen tervezői gondolkodása és gyakorlata szoros kapcsolatban áll a tájjal. A helyi épített örökség, az anyaghasználat és a hagyományos, kézműves tudás nem pusztán az épületeiben, hanem a településszövetről, a tájról és a közösségről való gondolkodásában is megjelenik. Szemlélete a tájépítészet

[19] INT-15

kontextusában is tanulságos és inspiratív. Az építész számos alkotása közül dolgozatomban az Ivói vízifűrészt mutatom be példaként, amelyet az örökséghez való viszonyulása és a tájba való tökéletes illeszkedése okán releváns példának tartok. Az erdélyi Ivó községben megvalósult kortárs rekonstrukció a székely népi ipari örökség egyik rendkívül sérülékeny, mára szinte eltűnt elemét, a vízifűrészt eleveníti fel. Ivó egykor tizenhét vízifűrésszel büszkélkedett, mára azonban csupán néhány ilyen épület maradt fenn, kedvezőtlen állapotban. A projekt célja az építészeti örökség ezen egyedi példájának bemutatása, megőrzése, s ezáltal a helyi identitás erősítése. A fűrészmalmok a természet adta lehetőségeket kihasználva gyakran „vándoroltak". A főként fából épült szerkezetek idővel elkoptak, s a régi elemeket a helyben rendelkezésre álló fával helyettesítették. Amikor azonban az erdő fogyatkozni látszott, a szerkezetetet a gépészettel együtt „feljebb költöztették" a patakon. A korábbi tapasztalatok, és az aktuális divat szerint mindig egy új épületet húztak fel a fűrész fölé. A fűrészmalom így egy archaikus fűrész szerkezetből és egy folyton megújuló, kortárs épületből tevődött össze. A tervezés során nem kívántak más, a helyitől eltérő tájegységről származó szerkezetet másolni, az ivói malomról pedig nem állt rendelkezésre megfelelő mennyiségű adat. Így a rekonstrukció során egy, a tervezési helyszíntől kb. 45 km-re található vízimalmot vettek alapul, majd a hagyományokat továbbgondolva, egy köztes technológiát alkalmazva alkottak hozzá egy kisebb csarnoképületet. A cölöpalapon álló épületet olyan működőképes gépészettel egészítették ki, amely tükrözi ugyan a malomszerkezetek természetes fejlődését, mégis utal a középkori eredetre. Emellett, a táj nyújtotta lehetőségek széleskörű kihasználására törekedve az épületet kétfelé bontották, tagolták, amely így az áttört felületeken a háttérben húzódó látványba oldódik, szürkül majd bele idővel. A malomépületet feltáró út egyben az épület perspektívazáró eleme, amely nem jelent teljes vizuális zárást, hiszen a patakmederhez van igazítva, s ezáltal a vízpartot is bevonja a látványba. Az épületegyüttes körbejárható, a tájat és az épített elemeket folyamatosan együtt látjuk. Az épület bár modern, megoldásai mélyen a helyi hagyományokban gyökereznek. Mindenki számára elérhető eszközökkel alkották, segítve ezzel a helyi gazdaságot, a mesterembereket és családjaikat, közvetetten a helyi közösséget. A faanyag csupaszon, az anyag törvényszerűségeire hagyatkozva került felhasználásra. A cél, hogy szépen öregedjen, lassan simuljon a környezetébe, deformálódás és nagyobb károsodás nélkül. A malom sorsa a közösség tükre is – vallja a tervező – amíg a leromló anyag megújításra kerül, nem csak az épület, de a közösség is élni fog.[20]

[20] INT-16

5. ábra Örökségi elemek megjelenése az ivói Vízifűrész és Látogatóközpontban

(saját szerkesztésű ábra)

örökségi elem	*megjelenés a projektben*	*funkció/jelentés*
ANYAG	helyben fellelhető kemény-fa	a természetes anyag öregedése - helyi erőforrások kiaknázása, a közösség "életben tartása"
FORMA	hagyományos malomépület "új köntösben"	tájba illesztett épület-tömeg, nyitott-zárt térkapcsolatok
SZERKEZET	archaikus, hagyományos szerkezet	tájba illeszkedő épület, helyi megoldások alkal-mazása
SZÍN	a keményfa természetes árnyalatai, szürkülés, vetemedés az idő múlásával	a tájjal való vizuális összeolvadás
MOTÍVUMOK ÉS DEKORATÍV ELEMEK	nem dekorációs cél, hanem a hitelesség elősegítése, a fa megmunkálásának nyomai, motívumai - fejsze, palankács	a hagyományos használat-tal járó "nyomok" kortárs kontextusban
HAGYOMÁNYOS TUDÁS	helyi molnárcsaládok ta-pasztalati tudása, Székely-föld ipari múltjának emléke	a tudás átörökítése, a közösségi emlékezet felélesztése, életben tartása
KÖZÖSSÉGI RÉSZVÉTEL	a helyi mesterek, idősek és a közösség bevonása a tervezési folyamatba	a közösséghez való tarto-zás, identitás erősítése, az eredetiség, hitelesség biz-tosítása

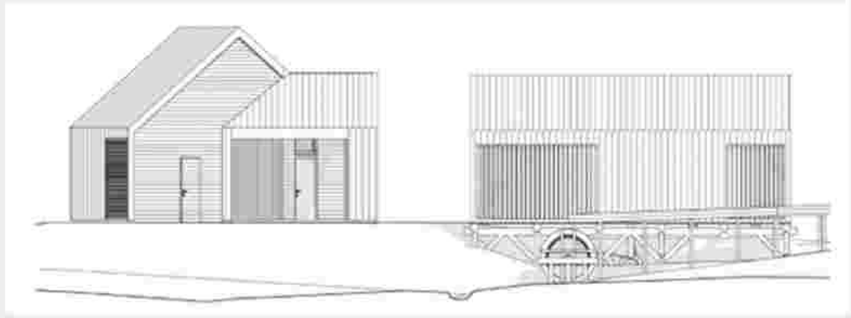

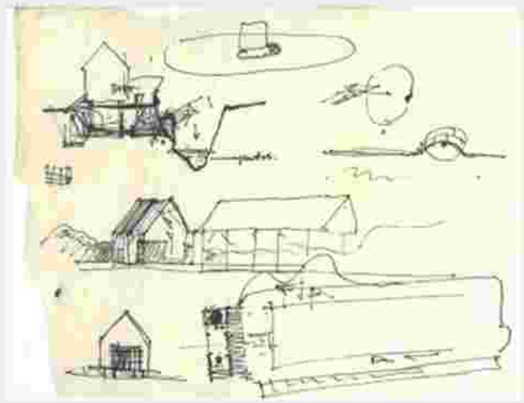

IVÓI VÍZIFŰRÉSZ ÉS LÁTOGATÓKÖZPONT 03

2.2.4. Tatai Malom-kert

A következő példa a szabadtérépítészeti alkotások egy különleges típusába tartozik, a Tatai Malom-kert egy 2023-ban Tájépítészeti Nívódíjat elnyert játszótér.

A tervezési program célja a malmok működésének bemutatásán túl az volt, hogy a kert védettsége és a várossal való kapcsolat egyszerre érvényesüljön: a turisták, a helyi lakosok és a gyermekek számára egyaránt élvezhető, oktatási és rekreációs célú kertrész jöjjön létre. A történeti vonatkozást játékos és interaktív módon bemutató „kiállítás" a gondos tájépítészeti tervezés révén nagyszerűen illeszkedik a környezetéhez.

A tatai Angolkert északi részén álló Jenő-malom a XIII. században épült, az Esterházy uradalom részeként. A szabadon álló, nyeregtetős épület műemléki védettséget élvez. Az egykor fontos gazdasági jelentőséggel bíró malmot valaha a Pokol-forrásból eredő víz hajtotta.[21]

A Korzó Stúdió tervezési programja alapján egy olyan körbekerített, zárt terület került kialakításra, amely a Tatán korábban működő malmokat mutatja be.

A Malom-kert látogatója először az egykori Kristályfürdő területén sematikus malom-szerkezeteket ismerhet meg, amelyek játékos formában tárják fel a szerkezetek működését. A Jenő-malom épülete már a bejáratban fel-felsejlik, amely egy valós, működő malomszerkezettel rendelkezik.

A Malom-kert legfontosabb térszervező eleme az egykori Malom-árok kontúrja, amely a tervezők szándéka szerint eredeti nyomvonalában került megjelenítésre. A tulajdonviszonyok és a jelenlegi vízszint sem teszi lehetővé, hogy az árok teljes hosszában helyreállításra kerüljék. Kontúrvonalát azonban a burkolatokban, a zöldfelületben is megjelenítették. A Malom-kert látogatói elsősorban gyermekek, ennek okán a medret egy csökkentett, 60 cm-es mélységgel alakították ki, melynek oldalfala terméskőből készült, a mederfenékbe pedig kulékavics került.

A 17 méter széles Malom-árok közepén álló szigeten a vízimalmokat meghajtó szerkezetek kerülnek bemutatásra - alulcsapott, derékban csapott, felülcsapott, kanalas malom, stb. A sziget formája megidézi a kerekeket tartó és vízkormányzást segítő szigeteket, amelyek a

[21] INT-17

vízimalmok mellett voltak megtalálhatóak. A szigeten a gyermekek maguk emelik ki a Malom-árokból az apró patakba a vizet, amelyet ők rekesztenek, kormányoznak, s ezáltal működésbe hozzák a patakrendszerre fűződő, különféle malommeghajtó-szerkezeteket. A szigetre több gyalogos híd vezet a túlpartról.

Az árok mentén is malom-szerkezetek kerülnek bemutatásra, kicsinyített formában. Megjelenítésük arányhelyes, kb. 40%-os kicsinyítéssel. Ezen szerkezetek a Tatán is fellelhető malomtípusok - lisztörlő, kalló, fűrész - leképezései. A szerkezeteket a gyermekek szabadon, biztonságosan működtethetik. A térségi összefogás jelképeként, valamint az identitás erősítésének érdekében a gútai vízimalom is megjelenítésre került a Malom-árokban.

A járófelületeken a történeti kertrekre általában jellemző szórt burkolatokat alkalmaztak, a Jenő-malom területén pedig szilárd burkolatok kerültek kialakításra. A helyenként jelentős szintkülönbségek esetén terméskő támfalakat építettek a magasságkülönbségek áthidalására.[22]

A Malom-kert látogatói felfedezhetik a városra egykor jellemző vízhasználat jelentőségét. A meder vonalának megidézése, valamint a malomszerkezetek rekonstrukciója, mint identitásképző tényezők jelennek meg a térben. A Malom-kert esetében az épített örökség nem pusztán megőrzés alatt álló épületek formájában jelenik meg, hanem a malmok működésének rekonstrukciója révén élővé válik, dinamikus működésbe kerül, az élmény részévé lesz.

A malmok működési technológiái olyan hagyományokra utalnak, amelyek a paraszti vízhasználathoz kötődnek. Bár népi díszítő motívumok nem jelennek meg, az alkalmazott elemek - fa szerkezetek, arányhelyes modellek – beemelik a tradíciót a projektbe. A kézi működtetés lehetősége szintén hozzájárul, hogy a technológiai örökség tapasztalati formában jelenjen meg, s ezáltal a lokális hagyományok bevonása is tetten érhető.

Az egykori Malom-árok kontúrjának kiemelése burkolattal és zölfelületi elemekkel remek példa arra, miként lehet egy múltbeli elem geometriai struktúráját kortárs térbe vinni, abban az esetben is, ha az eredeti forma nem állítható helyre teljes terjedelmében.

[22] INT-18

6. ábra Örökségi elemek megjelenése a tatai Malom-kertben

(saját szerkesztésű ábra)

örökségi elem	*megjelenés a projektben*	*funkció/jelentés*
ANYAG	terméskő támfalak, fa szerkezetek, természetes burkolatok használata, de nem konkrétan helyi	természetes anyagok segítik a történeti környezetbe való illeszkedést, tartósságot és hitelességet adnak
FORMA	malomszerkezetek arányhelyes modelljei, meder kontúrjának megidézése	a történeti formák újraértelmezése, mint identitásképző elem
SZERKEZET	működő malomszerkezetek (alulcsapott, felülcsapott, kanalas, stb.)	a népi-ipari technológiák kézzelfogható megtapasztalása, a szerkezetek élő örökségként jelennek meg
SZÍN	természetes kő és fa színek - konkrét színt nem használ	harmonikus, környezetbe illeszthető alkotás, a természetes tónusok az autentikusságot erősítik
MOTÍVUMOK ÉS DEKORATÍV ELEMEK	motívumokat, díszítőelemeket nem használ	a funkcionalitás válik esztétikává, a szerkezet önmagában dekoratív és identitáshordozó
HAGYOMÁNYOS TUDÁS	vízimalom-technológiák, vízhasználati rendszerek, építési módok megidézése	a hagyományos tudás megőrzése és bemutatása
KÖZÖSSÉGI RÉSZVÉTEL	a tervezésben, építésben nem, de az interaktív elemek révén a látogatók bevonódnak	közösségi élményteremtés, élő kapcsolat az örökséggel

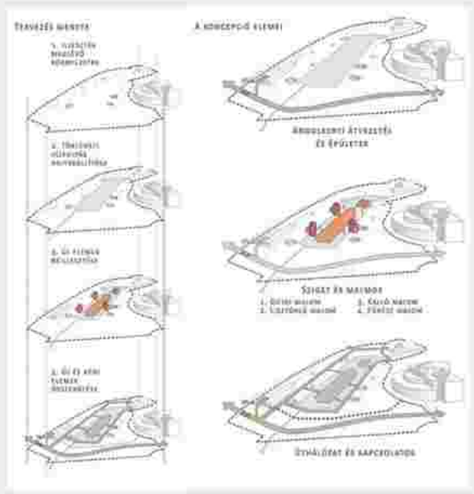

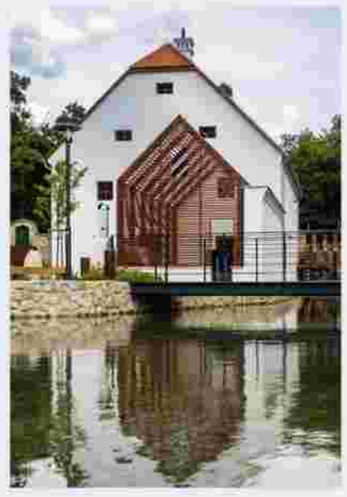

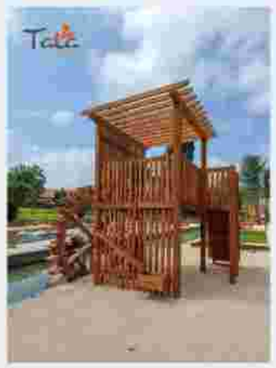

TATAI MALOM-KERT 04

2.2.5. A Bivak és a Tér és Forma Építész Iroda I. díjas pályaműve a Magyar Építészeti Központ és Múzeum pályázatán

Bár a Magyar Építészeti Központ és Múzeum nyertes pályaműve nem egy szabadtérépítészeti alkotás, a dolgozatom szempontjából mégis releváns vizsgálati példának tartom. Az anyaghasználat, a formai és szerkezeti megoldások, valamint a kézműves technikára való utalások olyan gesztusok, amelyek a szabadterek tervezésében is kulcsfontosságúak lehetnek. A példa ezáltal alkalmas arra, hogy bemutassa, miként válhat a helyi identitás, a hagyományos tudás és az épített örökség integrálása a kortárs téralkotás eszközévé.

Az épület leglátványosabb örökségi vonatkozása tetőzetének formája és anyaghasználata, melyet a tervezők a magyar szecesszió, valamint a Zsolnay kerámiaművészet ihletéséből alkottak meg. A több tízezer egyedi kerámiacserép a századfordulós ornamentikát idézi. Ez a kortárs módon megjelenített történeti utalás erős identitáshordozó szereppel bír. A kerámia karaktert és egyedi atmoszférát biztosít az épület számára. Az anyaghasználat ezen példája a szabadtérépítészet szintjén a burkolatok, kerti építmények vagy kisebb objektumok esetében is meghatározó lehet. A koncepciót ismertetve a tervezők vallják, az épület lelke annak a közel a háromezer négyzetméteres, mázaskerámia héjazata, amely *„a századfordulós városi középületek kerámia-architektúrájának kortárs átirata”*. Az egyedi kerámiacserepek iparművészek és programozók közreműködésével zajló, hosszú termékfejlesztési folyamat eredményei.

A tervezők elmondása szerint az alkotófolyamat során közel egyenlő arányban használtak manuális és digitális eszközöket, ezáltal már a tervezésben is érvényre jutott a tradíció, valamint az innováció egyesülése. A kézműves hagyományok és a XXI. századi technológiák együttállásából jött létre az a színátmenetes felület, amely az épület emblematikusságát adja.

A tervezési helyszín sajátosságaiból adódóan a projekt egyik legnagyobb kihívása az volt, hogy miként lehet egy új, nagy volumenű épületet egy olyan történeti környezetbe integrálni, ahol több századfordulós villaépület, a Városligeti fasor karaktere és a Walter Rózsi-villa műemléki értékei is jelen vannak. A terv éppen e kettősségben, az örökség és a kortárs építészet találkozásában válik izgalmas, releváns példává a számomra. [23] *„A Walter Rózsi villát Fisher József és felesége Pécsi Eszter tervezte, báró Herczel Mór szanatóriuma Quittner Zsigmond munkája, a későbbi átalakításokon Ray Rezső, Pogány Móric, Tőry Emil dolgoztak; a szomszédos református templom és parókia együttes tervezője Árkay Aladár, az evangélikus*

[23] INT-19

iskolaépület és templom Pecz Samu alkotása. Ebbe a szellemi örökség meghatározta térbe helyezzük el a Magyar Építészeti Központ és Múzeum új főépületét, amely archetipikus formájával nagyvonalú kortárs épület, tetőfelületének kialakításával egyúttal mély főhajtás a történeti korok mesterei és egy olyan időszak előtt, amely tradíciót és modernitást egységben látva hozta létre a magyar építészet máig meghatározó, nemzetközi mércével is kiemelkedő alkotásait."[24] A projekt egy fontos szakmai üzenetet is hordoz - az építészeti újrahasznosítás ebben az esetben a felszín feletti építés 75 százalékát teszi ki.

A formavilág népi építészeti előképekre támaszkodik. Az épület pajtaszerű, amely egyszerre archaikus, ugyanakkor a középületek letisztult tömegformálását tekintve modern: *„Az új főépület archetipikus tömegformálása a hagyományos vidéki mezőgazdasági épületek – pajták és csűrök – időtlen, méltóságteljes karakterét idézi. Léptékében igazodik a szomszédos szanatóriumokhoz és a Városligeti fasor villa épületeihez, mégis markánsan elkülönül a telken álló többi épülettől, így válik környezetében jelszerűvé."* Ez a kettős jelentés tehát nem csupán esztétikai, hanem szimbolikus funkciót is hordoz - élővé teszi az örökséget, kapcsolatot teremt múlt és jelen között [25]*„Az új főépület szimmetrikus, mint egy templom - titokzatos, mint egy csűr - ragyog, mint egy palota. Építészeti történetek és titkok őrzője…"* [26]

A tervezők elmondása szerint a karakteres tetőzet alatt változatos belmagasságú terek sorakoznak egy központi, kiállítási mag körül. A látogatókat kávézó, múzeumshop, spacebox és egy építészeti piactér is várja majd.

„Az építészet mindenkié" alapelv szellemében egy olyan épületegyüttest hoznak létre, amely nemcsak a szakma képviselőit, de az épített környezet iránt érdeklődőket is várja, tartozzanak bármely generációhoz. Örökségvédelmi kutatások, változatos kiállítások, szakmai programok, továbbá konferenciák és építőtáborok is zajlanak majd az új épületben.

[24] INT-20
[25] INT-19
[26] INT-20

7. ábra Örökségi elemek megjelenése a Magyar Építészeti Központ és Múzeum pályázatának I. díjas pályaművében (saját szerkesztésű ábra)

örökségi elem	*megjelenés a projektben*	*funkció/jelentés*
ANYAG	égetett, lúsztermázas tetőcserép, természetes kő- és faelemek	a kézművesség és a hagyományos anyaghasználat megidézése, tartósság és hitelesség
FORMA	pajtaszerű, szimmetrikus tömegformálás; magastető	archaikus formák kortárs újrafogalmazása, identitásképző szerep
SZERKEZET	hagyományos tetőszerkezet új technológiákkal ötvözve; régi villaépületek integrálása	a hagyományos tudás és a kortárs technika összekapcsolása, a régi és új építészeti rétegek harmóniája
SZÍN	színes kerámia, természetes földszínek, a fa és a kő visszafogott tónusai	karakteres színfolt, a történeti környezethez való tökéletes illeszkedéssel, időtálló, harmonikus atmoszféra megteremtése
MOTÍVUMOK ÉS DEKORATÍV ELEMEK	a szecesszió és a Zsolnay kerámiák inspirációja a tetőfedésben és az ornamentális részletekben	a magyar építészeti örökség vizuális megidézése, díszítő és identitáshordozó szerep
HAGYOMÁNYOS TUDÁS	a kézműves kerámia- és tetőfedési technológiák újraértelmezése	a hagyományos építési ismeretek átörökítése, kézműves értékek kortárs felhasználása
KÖZÖSSÉGI RÉSZVÉTEL	a tervezésben nem, de nyilvános kiállítóterek, parkosított közterületek, közösség számára is nyitott terek jönnek létre	közösségi élmény, az örökség életben tartása, a múlt és jelen kapcsolatának megerősítése

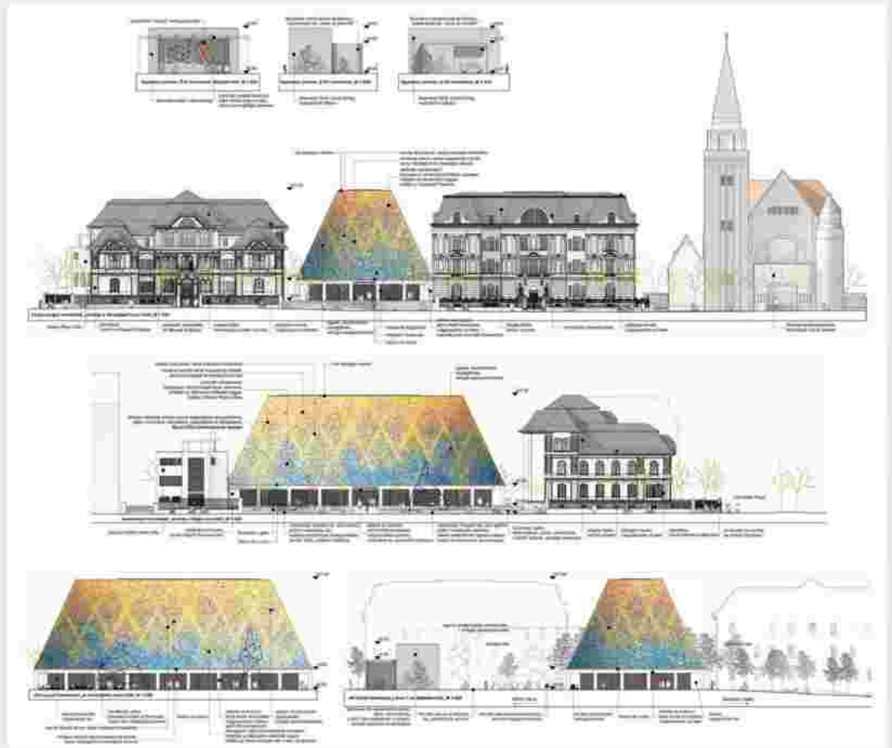

2.2.6. Parkrekonstrukció a Kós Károly téren

Az Angliából induló kertváros mozgalom egyetlen megvalósult magyar példáját, a budapesti Wekerle-telepet 1908-ban kezdték építeni. A telep tervezésekor a mozgalom szellemiségének megfelelően fontos szempont volt a környezetnek a közösségre gyakorolt hatása, ezért a főtér kialakítására külön pályázatot írtak ki 1911-ben. A hat pályamű közül Kós Károly tervét választották, aki Nagyszeben és Kolozsvár példájából kiindulva zártsorú beépítést javasolt, a teret körülvevő utcák sugaras elrendezésével.

A helyi önkormányzat a „*Wekerle, ahol értéket őriz az idő*” című projekttel 2007-ben nyert támogatást a tér megújítására, amelynek keretében több épület és épített objektum megújulhatott. A tér rendezésére önkormányzati pályázatot írtak ki. A tervezési folyamatot építésztörténész is segítette. A parkrekonstrukció több ütemben valósult meg. A területet első ízben 2007-ben újították fel, ekkor a meglévő, eredeti úthálózatot új, Appia Antica típusú, szürke beton térkő burkolattal látták el. Emellett új játszószereket, valamint utcabútorokat helyeztek el a parkban. Az ezt követően elnyert pályázat keretében az épülethomlokzat előtti fasori sávra és a park területére készültek tervek. Az önkormányzat előírta a 2007-ben már felújított utak, valamint az északi játszótér megtartását.

A helyi igények felmérésére lakossági fórumot tartottak, melynek során a tervezők három tervváltozatot tártak a használók elé. A park négyes osztású szerkezete, mint alaphelyzet, meghatározta a megújítás fő irányait. A cél az új funkciók elhelyezése volt egy már fennálló, régóta működő rendszerben, segítve a terület ideális kihasználását. Az úthálózat egy része, valamint a játszótér mellett a park megmaradó elemei a mikrodombok, és a képzőművészeti alkotások voltak.

A koncepció szerint a négyzet alaprajzú park a korábbi állapothoz képest zártabbá vált: a négy égtáj szerint négy kapuval látták el. A tervezők a generációk óta öröklődő, funkcionálisan kialakított úthálózatot egy logikusabb, tiszta vonalvezetéssel oldották fel. A „járt úton kell haladni” elv alapján körültekintően, tisztelettel nyúltak az eredeti utakhoz. A négy kapu felől érkező utak a park középpontjában, egy teresedésben találkoznak. Ezt az erős gesztust egy külső körút tompítja, amely a különböző funkciókat fűzi egybe.

A park új elemekkel is bővült. Míg a tér kötött szerkezete kevéssé tette lehetővé az alkotói szabadságot, az arculat, a kisarchitektúrák és az utcabútorok tervezése során a tervezők számos egyedi ötlettel gazdagították a helyszínt. Egy olyan egységes elemrendszer jött létre, amely a

tér épített arculatát megteremtő Kós Károly szellemiségét, a népi kultúra hagyományait vette alapul. A park központjában álló kerámia szökőkút, és a vele azonos stílusban készült csobogók és ivókutak megalkotásához Kós Károly: Attila népe (1909) című rajza szolgált inspirációként. A törtfehér színű egyedi vízarchitektúrák erős identitásteremtő erővel bírnak, mégis érzékenyen illeszkednek környezetükhöz.

A négy égtájnak megfelelően elhelyezett kapuk motívumkészlete a tér épületein fellelhető díszítő elemekből táplálkozik: a holló az északot, a pillangó a délt, a kakas a keletet, a lemenő nap a nyugatot jelképezi. Az egyéb kisarchitektúrákon megjelenő jelképrendszer alapját szintén ezek a motívumok adják, továbbá a Wekerlei Társaskör tulipánja is megjelenik. A bútorcsalád különböző elemei - padok, lócák, kanapék, valamint a hozzájuk tartozó asztalok kőrisfa színű lécekből és sötétszürke fém betétekből készültek. A bejárathoz tervezett óra, valamint az információs és irányjelző táblák azonos stílusban készültek. A Kós Károly téren álló épületek előtt, valamint a parkban alkalmazott kandeláberek tervei korhű előkép alapján kerültek kidolgozásra. A park egyik legnagyobb eleme a zenepavilon, melynek tervéhez Kós Károly egykori, az Állatkertbe tervezett kétszintes zenepavilonjának tervei nyújtottak inspirációt. A projekt gyengesége a burkolati minőségek összhangjának hiánya. Ugyanakkor a megrendelői igénynek megfelelve, - szürke beton térkő megtartása mellett - amennyire lehetséges volt, törekedtek az esztétikus burkolatarchitektúra kialakítására. A központi tér halványsárga térkövei érzékenyen reagálnak a kerámiák törtfehér színére, a parkon belüli anyaghasználat minőségben és léptékben összhangban áll egymással.[27]

A Kós Károly téren megvalósult parkrekonstrukció jól példázza, hogy a történeti értékek megőrzését, valamint a kortárs használati igényeket miként lehet egységben kezelni. Az értékőrzés elve mentén a tervezők olyan módon korszerűsítették a teret, hogy közben tiszteletben tartották az eredeti településszerkezeti és formai adottságokat. A sétányokat, pihenőhelyeket úgy helyezték el a térben, hogy azok a történeti struktúrába illeszkedjenek. A Kós Károly tér esetében láthatjuk, hogy a kortárs tájépítészeti beavatkozás nem feltétlenül jár együtt a múlt elhagyásával, hanem éppen annak újraértelmezésével válik igazán hitelessé. A helyi identitás megőrzésének szándéka szerint a tervek a terület egységes építészeti nyelvére, épített örökségére alapozva készültek. A megtartásra ítélt elemek egyfajta kötöttséget jelentettek, ugyanakkor a hiteles történeti utalások, Kós Károly szellemiségének megidézése és az erős eszmei háttér autentikussá, élhetővé és szerethetővé teszik a helyszínt.

[27] INT-21

8. ábra Örökségi elemek megjelenése a Kós Károly téren

(saját szerkesztésű ábra)

örökségi elem	*megjelenés a projektben*	*funkció/jelentés*
ANYAG	kő, fa, fém, kerámia, beton	kapcsolatot teremt a környezettel (kisarchitektúrák, épített objektumok), erősíti a hely szellemét, időtállóságot sugároz
FORMA	Kós Károly munkássága inpsirálta bútorformák; *Attila népe* c. alkotása mint előkép a vízarchitektúrák esetében	illeszkedés a környezet szellemi hátteréhez, az örökség életben tartása
SZERKEZET	az eredeti térszerkezet megtartása, a sétányok és terek nyomvonalának újragondolása az eredeti kompozícióra építve	a helyi karakter fennmaradásának biztosítása, alkalmazkodva a mai használati igényekhez
SZÍN	a környező épületekhez igazodó, meleg, földszínes árnyalatok	vizuális kapcsolat az új és a régi elemek között, a hely harmonikus, emberléptékű atmoszférájának erősítése
MOTÍVUMOK ÉS DEKORATÍV ELEMEK	Kós Károly fomanyelvének kortárs átirata	a kulturális örökség folytonosságának kifejezése
HAGYOMÁNYOS TUDÁS	kézműves technikákat idéző részletmegoldások	a kézművesség értékeinek továbbélése, az emberi lépték erősítése
KÖZÖSSÉGI RÉSZVÉTEL	a közösségi használat megteremtése; a tervezési folyamat részeként lakossági fórum	a helyi identitás és a közösség erősítése

2.2.7. A VIZSGÁLT SZABADTÉRÉPÍTÉSZETI ALKOTÁSOK ÖSSZEGZÉSE

A vizsgált szabadtérépítészeti alkotások elemzése során kirajzolódni látszik egy olyan tervezői szemlélet, amelyben már az alapkoncepció megalkotása során a helyi identitás erősítése a fő cél. Az alkotók mintha alázattal elfogadnák azt a gondolatot, melyet korábban Csóka Balázs építésztől olvashattunk: minden hely önmagában hordozza a megoldást. Ebben az esetben az örökség nem pusztán, mint fizikai valójában megjelenő dekoratív elem lesz jelen, hanem a hozzá kapcsolódó mélyebb, szellemi háttér is az alkotás részévé válik. A megoldást önmagukban hordozó, folyamatosan változó, alakuló terek minden példánál éppen attól működnek nagyon jól, hogy tervezőik a múltat nem egy lezárt, befejezett időszaknak tekintik, hanem egy ma is élő és ható, kiapadhatatlan inspiráció forrásként. Az egyes örökségi elemek példákban megfigyelt jellemzőit a 10. ábra összesíti.

Az **anyaghasználat tekintetében** szinte mindegyik projekt a természetes, helyben elérhető anyagokat részesítette előnyben. Tihany példáján láthatjuk a legjobban, milyen fontos a táji környezet megismerése, megértése, és ezzel összefüggésben az alkotás tájba illeszthetőségére való maximális törekvés. A helyi anyagok használata nem minden esetben lehetséges, például egy terhelt urbánus környezet más megoldásokat kíván. Ahogy a Kós Károly tér esetében látszik, az anyaghasználat ilyenkor is lehet átgondolt, finom, és a természeti környezet helyett az épített környezetben található anyagokat kell figyelembe vennie. A tervezői szándék és a megrendelői igények szembenállása esetén, vagy egyéb, a tervező akaratán kívülálló okok miatt adódhatnak olyan esetek, amikor az anyaghasználat nem a legkedvezőbb formában valósul meg. A Kós Károly tér példáján érzékeljük, hogy megfelelő körültekintéssel és a hiányosságok más módon történő ellenpontozásával a projekt végül működőképes lehet. Az Építészeti Múzeum tervében megjelenő anyag, a lüsztermázas cserép mintegy a koncepció alappilléreként jelenik meg. Láthatjuk, hogy az adott helyből kiindulva az anyaghasználat kérdésére is érkezik válasz. Egyes helyszínek esetében egy-egy anyag lehet nagyon domináns, másutt lehet, hogy egy formához, vagy motívumhoz, esetleg szerkezeti megoldáshoz alakítjuk a koncepció vezérfonalát. A csíksomlyói Barátok-feredője esete egy különösen kedvező példa, hiszen minden örökségi elem adott volt a helyszínen.

A vizsgált példákban **formai szempontból** közös az arányosság, és a mértéktartás. Kortárs formák ugyan megjelennek, de sosem uralják le a hagyományos formákat. Nem minden példa esetében találkozunk hagyományos, jellemző formákkal, de például a Tatai-malomkertben megjelenő Malom-árok vonalvezetése egy visszafogott, mégis határozott gesztus. Csak a látó,

értő szem fedezi fel, ugyanakkor mégis ezáltal a gesztus által telik meg tartalommal, válik élővé a helyszín. Ezekben az esetekben a kortárs megjelenítés nem másolja, nem reprodukálja az egykori formát, hanem újraértelmezi, átírja, különböző módozataiban beépíti a koncepcióba.

Hagyományos szerkezettel kevés esetben találkozunk. Csíksomlyón, a Barátok-feredőjében több, olyan helyi szerkezeti megoldás is feltűnt, amelyet a tervezők könnyen beépíthettek az alkotásaikba. A tetőszerkezetek, medencék, kapuk archaikus részletmegoldásai azok, amelyektől autentikussá, tájba illeszthetővé válik a projekt. A szerkezet egy másfajta, nagyobb léptékű értelmezése a településszerkezet, amelynek alakítása, fejlesztése, megóvása Tihany esetében a falusias jelleg megtartásának záloga volt. A Kós Károly tér példáján is látjuk, hogy a térszerkezet, a hosszú évek alatt kialakult úthálózat-struktúra is tud olyan érték lenni, amely meghatároz egy helyet, és amely megtartásra érdemes. Olyan eset is elképzelhető, amikor tudjuk, egy bizonyos szerkezet valaha létezett és működött egy adott helyen, ugyanakkor mikéntjéről, pontos működéséről hiányos a tudásunk, esetleg nincs semmilyen ismeretünk. Ezt látjuk az Ivói Vízifűrésznél, ahol csak hosszas kutatómunkával, és a helyi mesteremberek bevonásával volt megjeleníthető a valaha jól működő szerkezet. Ebben az esetben egy új dimenzió is megjelenik, hiszen a közösség bevonása nélkül nem lett volna sikeres a projekt.

A vizsgált szabadtérépítészeti alkotások a **színhasználatban** elsősorban visszafogottságra és természetességre törekedtek. Jellemzően a natúr, földszínek domináltak. A fa természetes árnyalatai, a kőfelületek, az épített elemek tájba illeszthetőséget segítik. Ezen színek lehetővé teszik, hogy a környezetük is érvényre jusson. Egyes példáknál, mint Csíksomlyó esetében is, a natúr színek mellett egy-egy domináns szín is megjelenik, amely szinte minden esetben valamilyen történeti jelentőséggel bír. Ez a fajta kontraszt képes bizonyos elemek hangsúlyozására, kiemelésére, mégis visszafogott, nem túloz. A Barátok-feredőjében megjelenő kék szín fontos szakrális jelentést hordoz, hiszen Szűz Mária alakjára utal.

A **motívumok és dekoratív elemek** hangsúlyosak például a Kós Károly tér esetében, ahol a tervező Kós Károly egy rajzából, valamint a helyszínen fellelhető épített örökség elemkészletéből inspirálódott. A motívumok alkalmazásával nemcsak egy díszes bútorcsalád jött létre, Kós szellemisége az egész helyszínt áthatja. Tihany példáján láthatjuk, miként válhat egy egyszerű motívum erős identitásteremtő- és hordozó elemmé, hiszen a projekt többek között egy köztéri vízarchitektúrában is megjeleníti Tihany jelképét és címerállatát, a gardát. Ez a helyszín a helyi örökség felhasználása okán képes volt arra, hogy egy országszerte ismert, emblematikus hellyé váljék.

Sok esetben a szerkezettel összefüggésben elvész az a **hagyományos tudás** is, amely alapvetően az alkotások lelkét adja. Az ivói példa esetében láthatjuk, milyen nagy értékkel bír, ha van, aki megossza, átadja azt a tudást, kellő ismeretet, aminek birtokában egy helyszín új életre kelhet. Az örökség ezen formája talán a legillékonyabb, amelynek birtokában a szellemi örökséget is képesek lehetünk megjeleníteni, megóvni, bemutatni a következő generációknak.

A **közösségi részvétel** többfajta módon is része lehet a projektnek. Csíksomlyó esetében látjuk, ahogyan a közösség nemcsak a tervezés fázisában, de a kivitelezésnél is aktívan jelen van. A közös munka közösségteremtő ereje, identitásteremtő szerepe elvitathatatlan. A kaláka gyakorlata szinte önmagában is, mint örökségi elem jelenik meg. Az egykor jól működő, bevett struktúra eredménye nemcsak egy fizikai, kézzelfogható produktum, de erősen hozzájárul a helykötődés kialakulásához is. Természetesen ez az egyedi módszer igen ritkán alkalmazható, de sikeressége, az identitásteremtő szerepe példaként járhat előttünk. A Kós Károly-tér esetében látjuk, hogy a tervezési folyamat során lakossági fórum keretében a helyben élőket, a park használóit is bevonták az alkotásba. Az ő igényeik, elképzeléseik tervekbe való integrálása elengedhetetlen ahhoz, hogy egy használható, jól működő tér jöjjön létre.

A 9. ábra az egyes helyszíneken alkalmazott örökségi elemeket összesíti. Elmondható, hogy a vizsgált projektek mindegyike alkalmazta vagy a helyi anyagokat, vagy valamely helyben fellelhető, formabeli örökséget. Amely példák felhasználták egy adott forma örökségét, jellemzően szerkezeti megoldásokat is átvettek. A hagyományos tudás felelevenítése, felhasználása általában a közösség bevonásával, közösségi részvétellel is járt.

A csíksomlyói Barátok-feredője esetén minden örökségi elem erőteljesen jelen van, ezért elmondható, hogy ez a legkomplexebb és leginkább a hagyományokra építő példa. Az ábra jól szemlélteti, hogy ez a legkiegyensúlyozottabb projekt, és ez mutatja a legerősebb kapcsolatot a helyi identitással.

A Tihanyi Legenda Projekt vizuális kapcsolatot teremt a helyi örökség és a természeti környezet között. Erőteljes az anyaghasználat, a forma és a szerkezet megjelenítése is, de motívumok, dekoratív elemek is felhasználásra kerülnek.

A hagyományos tudás és a közösségi részvétel terén a legerősebb az Ivói vízifűrész, valamint a Tatai Malom-kert példája. Ivó esete funkcionális és tudásalapú kapcsolódást mutat a hagyományhoz. Erős az anyaghasználat, a szerkezet és a hagyományos tudás, valamint ezzel összefüggésben a közösségi részvétel szerepe. A színek, motívumok kevésbé lényegesek. A

szerkezet és a hagyományos tudás szempontjából is kiemelkedik a Tatai Malom-kert. A motívumok és a dekoratív elemek itt is hiányoznak, ugyanakkor a forma domináns elemként jelenik meg ebben a közösségi és örökség-tudatos projektben.

A Magyar Építészeti Központ és Múzeum terve egyfajta kortárs reflexió a hagyományra. A hagyományos tudás és a közösségi részvétel kevéssé jelenik meg, ugyanakkor ez inkább egy elméleti, vagy szimbolikus kapcsolatot kereső projekt, amely domináns színhasználatával következetesen felkelti a figyelmet.

A Kós Károly térnél egy közösségi és funkcionális rekonstrukciót látunk, amely igen erősen használ motívumokat és dekoratív elemeket. A motívumok ugyanakkor egy szellemi hátteret is közvetítenek. A lakossági fórum okán hangsúlyos a közösségi részvétel is.

A projektek összevetéséből látszik, hogy minden példa a saját kontextusában, a rendelkezésre álló erőforrások és a helyi adottságok mentén alakítja ki az épített örökséggel való kapcsolatát. Nem egy egységes módszertan érvényesül, sokkal inkább egy helyérzékeny, adaptív tervezői attitűdöt látunk, amely által minden alkotás abból építkezik, ami adott a számára – legyen az anyag, formavilág, motívumok, vagy akár elérhető közösség.

9. ábra Az egyes örökségelemek előfordulása a vizsgált szabadtérépítészeti alkotásokban

(saját szerkesztésű ábra)

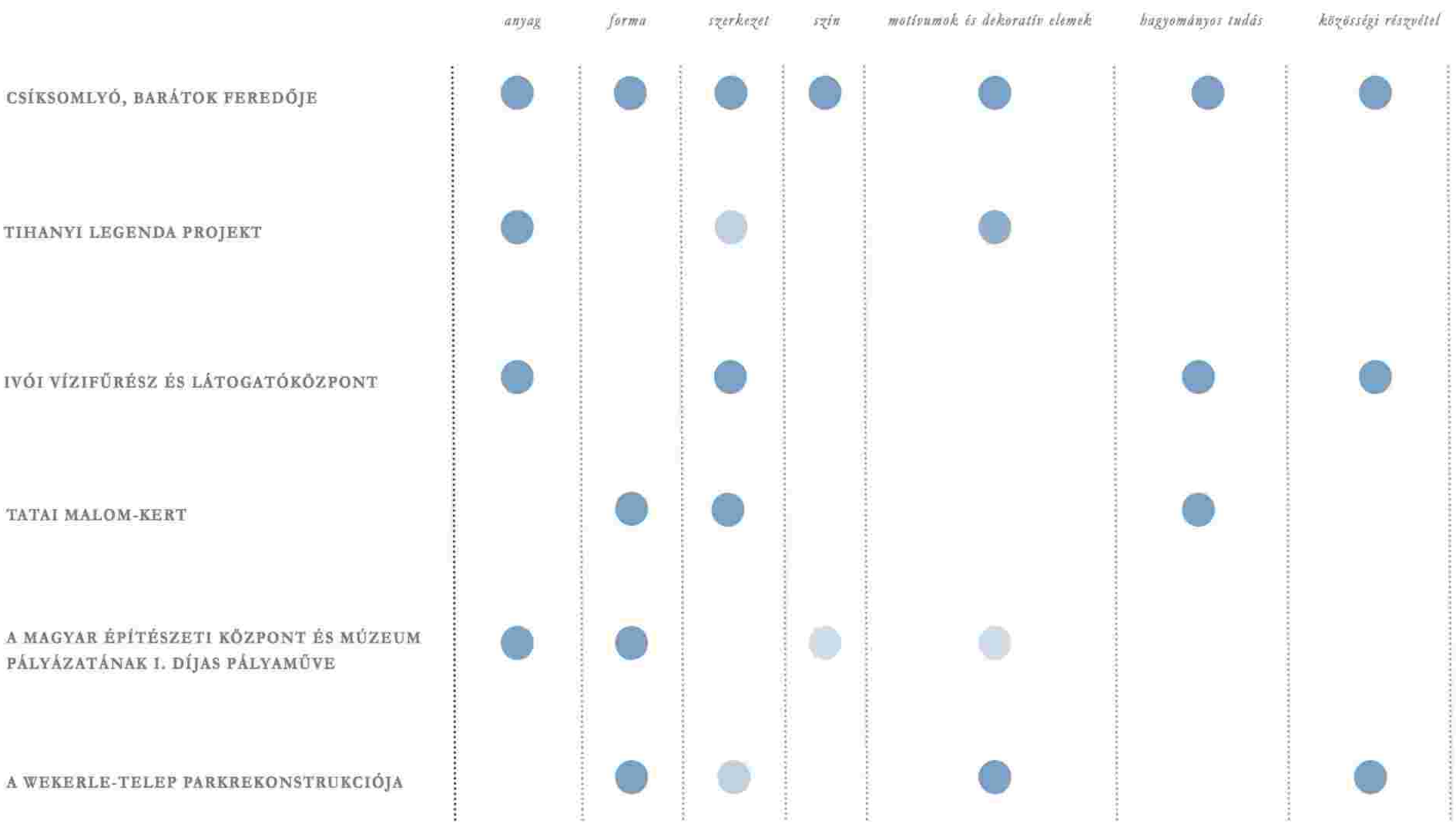

10. ábra A vizsgált projektek tanulságai az egyes örökségi elemek kapcsán

(saját szerkesztésű ábra)

ANYAG

- természetes, helyben elérhető anyagok előnyben részesítése
- a tájba illeszthetőség fontossága
- az anyag megjelenhet, mint a koncepció egy alappillére
- az adott helyből kiindulva az anyaghasználat kérdésére is érkezik válasz

FORMA

- az arányosság, és a mértéktartás fontossága
- kortárs formák megjelennek, de sosem uralják le a hagyományos formákat
- a kortárs megjelenítés nem másolja, nem reprodukálja az egykori formát, hanem újraértelmezi, átírja, különböző módozataiban beépíti a koncepcióba

SZERKEZET

- hagyományos szerkezettel kevés esetben találkozunk
- az archaikus részletmegoldások autentikussá teszik a helyet
- a szerkezet nagyobb léptékű értelmezése a térszerkezet, az úthálózat-struktúra és a településszerkezet
- régi szerkezetek elkészítéséhez helyi mesteremberek bevonhatóak (közösségépítés)

SZÍN

- visszafogottság és természetesség (natúr-, földszínek)
- a fa természetes árnyalatai, a kőfelületek, az épített elemek tájba illeszthetőséget segítik
- ezen színek lehetővé teszik, hogy a környezetük is érvényre jusson
- egy-egy domináns szín is megjelenhet, amely szinte minden esetben valamilyen történeti jelentőséggel bír

MOTÍVUMOK ÉS DEKORÁCIÓS ELEMEK

- a motívumok alkalmazásával nemcsak egy díszes bútorcsalád jön létre, de az adott szellemiség is áthatja a helyszínt
- egy egyszerű motívum erős identitásteremtő- és hordozó elemmé válhat
- a helyi örökség felhasználása révén arculatot teremthetünk

HAGYOMÁNYOS TUDÁS

- sok esetben a szerkezettel elvész az a hagyományos tudás is, amely az alkotások lelkét adja
- nagy értékkel bír, ha van, aki megossza, átadja a tudást
- az örökség ezen formája a legillékonyabb, birtokában a szellemi örökséget is képesek leheletünk megjeleníteni, bemutatni

KÖZÖSSÉGI RÉSZVÉTEL

- a közösségi részvétel többfajta módon is megvalósulhat
- a közös munka közösség- és identitásteremtő erővel bír
- a kaláka gyakorlata önmagában is örökségi elem lehet
- lakossági fórum: a helyi igények felmérése elengedhetetlen egy használható, jól működő tér létrehozásához

2.2.8. A VIZSGÁLT SZABADTÉRÉPÍTÉSZETI ALKOTÁSOK ÁLTAL KIRAJZOLT TERVEZÉSI METODIKA

A hely teljeskörű megismerése és megértése

A tervezést minden esetben egy alapos kutatómunka kell, hogy megelőzze. A hely teljeskörű megismerése és működésének megértése elengedhetetlennek bizonyul ahhoz, hogy jól megalapozott, a hely szelleméhez méltó tervek készülhessenek. A kutatómunka három léptékben zajlik, a nagy egészből a kisebb egység felé halad. (11. ábra)

Táji környezet

A táji környezet megismerése nagyban hozzájárul a hely megértéséhez, keretbe foglalja a helyről való ismereteinket, nagyobb léptékű összefüggéseket tár fel. A természeti és a geológiai adottságokkal minden esetben tisztában kell lennünk, hiszen az anyag- és növényhasználathoz kaphatunk előképeket. A tájtörténet, valamint a táj és az ember kapcsolatának megismerése segíti a munkát, az ember tájhoz való viszonyulása, a tájhasználat mikéntje sokat elárul a helyben élő népről. Ezzel összefüggésben jó, ha vannak ismereteink a helyben fennálló társadalmi helyzetről, a jelen lévő társadalmi csoportokról.

Település vagy településrész

Kutatómunkánkat települési vagy településrészi léptékben is el kell végeznünk. Tisztában kell lennünk a település történetével, fel kell tárnunk a kultúrtörténetét, meg kell ismerkednünk a szellemi örökségével, hiszen ezen a szinten sok adalékot nyerhetünk a tervezéshez. A helyi identitást is meghatározó épített örökség elemeinek, rétegeinek feltárása során gazdag örökségi elemgyűjteményt készíthetünk, amely mintegy esszenciáját adja majd a helyi örökségnek. Ehhez, az előzetes történeti kutatómunkát követően elengedhetetlen, hogy terepi tapasztalatokat is gyűjtsünk, megfigyeléseket végezzünk.

Tervezési helyszín

Legalaposabb ismereteink a tervezési helyszínre kell, hogy vonatkozzanak. A rendelkezésünkre álló elsődleges és másodlagos, képi és írott források birtokában jellemzően átfogó képet kaphatunk a helyről. A történeti térképek, légifotók és archív felvételek számos információval gazdagítanak minket. Mindezeken túl interjúalanyok bevonásával is gyarapíthatjuk az ismereteinket. Egy-egy helyi lakos, érintett személy sok esetben lényeges információkat tud megosztani velünk. A rendelkezésünkre álló ismeretek birtokában teljeskörű, átfogó képet

kapunk a helyszínről, amelynek így elkészíthetjük a korszakolt helyszínrajzát, továbbá megállapításokat tehetünk a főbb, meghatározó események, elemek kapcsán. A történeti kutatás mellett, ahogy minden esetben, – nemcsak az ebben a szellemben készült tervek készítése esetén – itt is fontos, hogy funkcionális szempontokat is figyelembe vegyünk. A helyszín, a tér működésének megértéséhez a terepi megfigyeléseken túl rajzolhatunk problématérképet, illetve interjúkat készíthetünk a használók körében.

Helyspecifikus, örökség-orientált tervezés

A terepi kutatás során feltárt örökségi elemek, a közösségi identitás, a szokások, továbbá a helyi közösséggel való interakció és a terepi megfigyelések révén mély betekintést nyerünk a helyműködésébe, társadalmi szerkezetébe, a közösségek dinamikájába és a térhasználati szokásokba.

Mindezen információk alapján a tervezés folyamata a helyi sajátosságokhoz igazodva történik. A módszertan tehát egyfajta helyspecifikus, adaptív tervezési megközelítést képvisel, amely a helyi értékek és adottságok tiszteletben tartásával alakítja ki a koncepciót.

Az adott hely és szellemiségének teljeskörű megismerése után számba vehetőek a rendelkezésre álló örökségi elemek. A legmeghatározóbb, domináns történeti elemek, az erősségek kiemelésre kell, hogy kerüljenek. Ugyanakkor fontos, hogy a kiválasztott elemek találkozzanak a tervezett funkciókkal, összhangban legyenek a helyi igényekkel, hiszen a cél az örökség megjelenítése mellett egy jól használható, működő tér kialakítása.

Ahogyan azt a vizsgált példák esetében láttuk, minden projekt a hely adottságai, saját, rendelkezésre álló értékei mentén alakítja ki koncepcióját. Ez a szellemiség a helyi erőforrásokban rejlő lehetőségek felfedezésére, valamint az örökség saját eszköztárunkkal való feldolgozására ösztönöz. Ebben az értelemben egyik projekt sem a tradíció direkt felhasználására törekszik, hanem annak kortárs, mai környezetben való újraalkotására. A vizsgált alkotások közös jellemzője, hogy a kiindulópontjuk minden esetben az adott hely és annak meglévő értékei. Ebből építkeznek aztán a koncepcióalkotás során, a lehetőségeikhez mérten, s ezáltal a helyi identitás organikusan, mintegy természetes következményként jelenik meg a tervekben.

11. ábra A helyspecifikus, örökség-orientált tervezés alapvetései

(saját szerkesztésű ábra)

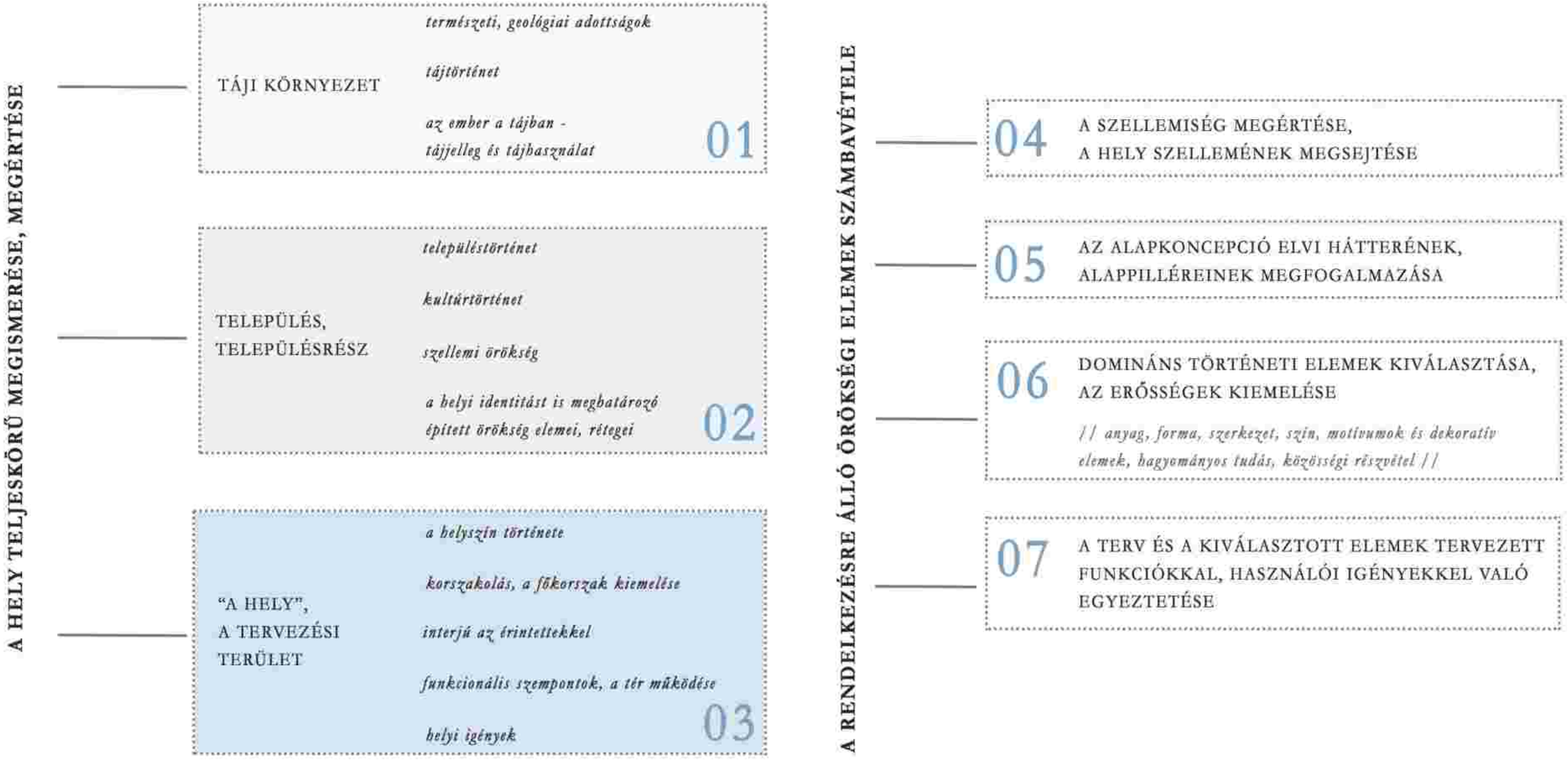

3. *„A TÁJ ÉS AZ EMBER ÖSSZEFÜGGŐ ÉS ELVÁLASZTHATATLAN EGYSÉGE”:* ZEBEGÉNY

3.1. ZEBEGÉNY KÖZSÉG BEMUTATÁSA

3.1.1. Zebegény elhelyezkedése és megközelíthetősége

Zebegény község a Dunakanyarban, Pest vármegye északi részén, Nagymaros és Szob között található. A település a Déli-Börzsöny nyugati lábánál fekszik, a Malom-völgyi-patak partján.

Zebegény a térség legnagyobb forgalmat levezető közlekedési folyosójának két tengelyén közelíthető meg, a Budapest-Szob vasútvonalon, valamint a 12. számú főúton, melyek a község belterületén haladnak, s észak-déli irányban átszelik azt.[28]

3.1.2. Zebegény rövid története

A település nevének első írásos emléke egy 1295-ből származó peres irat, amely az egykori, Zebegényben álló, Szent Mihály arkangyal tiszteletére felszentelt bencés monostort "Monasterium de Zebeguenként” említi. [29]

A középkor századaiban a monostor alatt fekvő területen kialakult Almás és Kovácsi nevű kis települések a török idők alatt teljesen elpusztultak. [30]

1700-ban I. Lipót Zebegényt más településekkel együtt egy császári hadvezérnek adományozta, akinek családja kihalásával a zebegényi birtok újból koronauradalommá vált, s ettől kezdve a visegrádi uradalom része lett. Ezidőben magyar és tót favágók, valamint németországi svábok települtek a faluba. A XIX. század eleji források, mint német-magyar-szlovák települést említik Zebegényt. A lakosság ebben az időben főként földműveléssel és erdőgazdálkodással foglalkozott. A tölgyesekben gazdag környék erdei munkája nyújtotta a fő megélhetést, a tótok ácsolt tutajaikon szállították a kitermelt fát. A megművelhető terület kicsi, a talaj minősége pedig rossz volt, így főként szőlő-és gyümölcstermesztéssel, valamint állattartással foglalkoztak. A patak mentén vízimalmokat működtettek.

A Budapest-Pozsony vasútvonal építése változást hozott a falu életébe. A Zebegényt is érintő Vác-Párkánynána közötti szakaszt 1851-ben avatták fel, ekkor épült meg a hétlyukú boltozott

[28] INT-22
[29] Paulisineczné Willem V. (2009): Regélő évek, mesélő képek. Zebegény. Sonnenblumen Hagyományőrző Alapítvány.
[30] INT-22

völgyhíd, valamint a vasútállomás, melynek épülete az Osztrák-Magyar-Monarchiára jellemző stílusban készült.[31]

A Millenniumi ünnepségsorozat hatása Zebegénybe is eljutott. Az Ezredéves Országos Kiállításon bemutatott, a főváros által megvásárolt *"dohányjövedéki"* pavilon lebontása után Zebegénybe került, s székhelye lett a frissen megalakult Ferencz József Gyermektelepnek. A *"svájci renaissance"* stílusban készült épületet Budapest *"miazmatikus levegője miatt beteges és testi fejlődésben elmaradt gyerekek"* szünidei nyaralójául választották, továbbá eseti hadikórházzá nyilvánították. Az ünnepségsorozat részeként, szintén 1896-ban, emlékművet emeltek a vasútállomás mellett, s létrehozták a Millennium emlékparkot.

Zebegény temploma, melyet a Havas Boldogasszony tiszteletére szenteltek fel, 1908-1910-ben épült Kós Károly és Jánszky Béla tervei alapján, szecessziós stílusban. Freskóit Kőrösfői-Kriesch Aladár nyomán tanítványai készítették el.[32]

Zebegény a XX. század elején kezdett egyre ismertebbé, s népszerűbbé válni, ekkor indult meg a nyaraló-és villaépítések időszaka, a fővárosból kiáramló polgárság által. Szőnyi István festőművész 1924-ben feleségül vette Bartóky József földművelésügyi államtitkár, zebegényi nyaralótulajdonos kisebbik leányát, Melindát. Az ifjú pár Zebegényben telepedett le.

1931-ben megalakult A VEZ, az úgynevezett VirágEgylet Zebegény, gróf Károlyi Lászlóné gr. Apponyi Franciska vezetésével, akit az Egyesületben Napraforgónak neveztek. A VEZ tagjait virágokról, fákról és cserjékről nevezték el. Az Egyesület nagyjából 300 gyermeket és 50 felnőtt tagolt számlált, akik között sem cím, sem rang vagy korkülönbség nem számított. Munkatársai önkéntesekként dolgoztak azon a nemes ügyön, hogy a falubeli gyermekeket játék, sport és munka közben neveljék istenfélő, hazaszerető emberekké. [33]

Az 1930-as évek folyamán a zebegényi közösség szorgalmazta egy Országzászló állítását. A feladattal Maróti Géza építészt-iparművészt bízták meg, aki maga is zebegényi nyaralótulajdonos volt. Végül egy összetett szimbolikájú, első világháborús emlékművel kiegészült objektumterv készült, melyet meg is valósítottak.

[31]Paulisineczné Willem V. (2009): Regélő évek, mesélő képek. Zebegény. Sonnenblumen Hagyományőrző Alapítvány.
[32] INT-22
[33] Paulisineczné Willem V. (2009): Regélő évek, mesélő képek. Zebegény. Sonnenblumen Hagyományőrző Alapítvány.

1944-ben Zebegényt is elérte a világháború hatása, amikor is a harcok során több szovjet és magyar katona is elesett. A megtorlás 1945. január 5-én kezdődött, amikor Zebegényből, mint „német ajkú településről" 111 férfit és nőt hurcoltak el Málenkij-robotra.

Az 1960-as évek elejétől a mezőgazdaság többé nem nyújtott megélhetési forrást. 1961-ben formálisan létrejött egy termelőszövetkezet, amelyet 1962-ben hozzácsatoltak a szobi, majd gödi TSZ-hez.

Az 1970-es években megtörtént a mezőgazdasági területek parcellázása, valamint az üdülőövezet kialakítása. Az 1980-as években erőteljesen felerősödtek a Bős-Nagymaros vízlépcső megépítése körüli hangok. Az előkészítő munkálatok évekre rányomták bélyegüket a település életére.[34]

3.1.3. Zebegény kultúrtörténete

„A nép nem olvas, amint már említettem, sőt, fölötte nyers, durva s szívességtelen. A közszellemmel dicsekedni nincsen mit, mert a nép széjjelszórva a bányákban, a durva nehéz munkákban csak durva marad, s műveletlen. A község vallási tekintetben el van hanyagolva, mert filiális s temploma egy sziklába vájt szűk üreg, ahol csak minden második vasárnap látja a plébánosát s hozzá a szűk templomba be sem férnek, amiért a vallási és erkölcsi tanítások rajtuk nem is igen fognak."[35]

Löherer Andor 1899-es zebegényi monográfiájában még egy durva, műveletlen lakosságról olvashatunk. Ebben az időszakban a nép még a hegyoldalba vájt sziklakápolnához épült aprócska templomba járt szentmisére, amelyre csak kéthetente kerülhetett sor, s melyen a hely szűke miatt nem is tudott mindenki részt venni.

A XX. század a fejlődést, a nagy építkezések időszakát jelentette Zebegényben. A Budapest-Pozsony vasútvonal építése új távlatokat nyitott. A XIX. század végén, a falut érintő vasúti szakasz átadása után egyre többen fedezték fel a festői szépségű Zebegényt, nyaralók áradata érkezett. Az új templom építésének idején megfordult itt Kós Károly, Györgyi Dénes, Jánszky Béla, továbbá Gerster Kálmán és Maróti Géza építész, Kőrösfői-Kriesch Aladár, Leszkovszky György, majd később Szőnyi István és a barátaiból álló művészkolónia. Némelyek villát építtettek és letelepedtek, míg mások csak alkalmanként jártak pihenni és alkotni a faluba. India egyik leghíresebb festőnője, a félig magyar származású Amrita Sher-Gil gyermekként

[34] INT-22
[35] INT-23

a nyári hónapokat Zebegényben töltötte, s később is gyakran visszatért a családi nyaralóba, hogy alkosson. A művészek, építészek jelenléte hozzájárult a település jövőképének megalapozásához, Zebegény ma is látható arculatának kialakulásához.

Gróf Károlyi Lászlóné gróf Apponyi Franciska tevékenysége nyomán a VirágEgylet megalakulása, valamint az Újvölgyi Nyaralótelep létrehozása újabb vendégeket vonzott. A XX. század első felében pezsgő, magas szellemi színvonalú nyaralóélet zajlott Zebegényben.[36]

Zebegény, az inspiráció, valamint a természeti témák kiapadhatatlan forrása napjainkban is igen kedvelt helyszín, a településen ma is számos kézműves végez alkotó tevékenységet. Csilléry Orsolya festőművész vezetésével festészeti iskola is működik.[37]

A Szőnyi család egykori otthonában hozták létre a Szőnyi István Emlékmúzeumot, ahol a festő számos alkotása megtekinthető.

3.1.4. A zebegényi táj alakulása és jellemzői

Szőnyi István, Kossuth-díjas festőművész a következőképpen írt Zebegénnyel való kapcsolatáról:

"A táj és az ember összefüggő és elválaszthatatlan egységét láttam meg Zebegényben, olyan környezetben, mely nagyon megfelelt elgondolásaimnak. Az én képeim témája ez a két dolog a világon, amihez legerősebb szálakkal vagyok hozzáfűzve: Zebegény és a családom..." [38]

Zebegény a Börzsönyi-peremhegyég földrajzi kistáj része, mérsékelten hűvös, mérsékelten csapadékos éghajlatú település. A helyi klíma pozitív adottsága a község hegylábi, valamint dunaparti fekvéséből adódó különleges légáramlati rendszer. A magasabban fekvő területek hűvösebb levegőjét a településen átfolyó Malom-völgyi-patak szállítja tova a Dunának patakvölgyi szívóhatásával felerősítve, így biztosítva a belterületen a folyamatos átszellőzést, és a friss, oxigéndús levegőt. Ezen adottság egykor fontos tényező lehetett az első lakosok letelepedésében.

Zebegény határában folyik a Medresz-patak, amely a Malom-völgyi-patakkal együtt a Duna vízgyűjtőjéhez tartozik. A patakok elhelyezkedése fontos szerepet játszhatott a település szerkezetének kialakulásában, a belterület utcahálózata főként a vízmosások mentén alakult

[36] Paulisineczné Willem V. (2009): Regélő évek, mesélő képek. Zebegény. Sonnenblumen Hagyományőrző Alapítvány.
[37] INT-24
[38] INT-01

ki. A község központjától északkeleti-keleti irányban magasodik a vulkanikus eredetű, andezit és riolit összetételű Börzsöny hegység, melynek természetes növénytakarója a bükk, a tölgy és a kőris alkotta elegyes erdő. Zebegény keleti területeit összefüggő erdőterület alkotja, amely a település közigazgatási területének mintegy 60%-át lefedi.

Zebegény közigazgatási területének sajátossága a község területének hosszúkás, elnyúló alakja. A történelmi településmag környezete az idők során beépült, a település domborzati adottságai okán legfőképp északi, déli, valamint nyugati irányban tudott terjeszkedni. A Duna-menti településekre jellemzően, a falu határában a történeti idők során kialakult, jó adottságokkal rendelkező, lankás, erdős, később kertes hegylábi területek kezdeti, spontán beépítései és a Dunával párhuzamos úthálózat kialakulása után megindult a domborzat által meghatározott utcahálózaton alapuló, falusias jellegű beépítés folyamata. Napjainkban a beépített területek a község közigazgatási területének nyugati részét teljesen lefedik. A külterületeken főként zártkerti nyaralók találhatóak.

Domborzati, tájszerkezeti adottságaiból fakadóan Zebegényben a táji és művi környezet elválaszthatatlan egységét látjuk, ahol a rálátás és a kilátás egyaránt fontos szerepet játszik. A szelíd domboldalakról változatos képekben tárul fel a szövevényes utcahálózat, háttérben a Dunakanyarral. A faluból feltekintve pedig drámai hátteret biztosítanak az erdő borította, magasba törő börzsönyi hegyoldalak. A lejtős utcák között feltűnő kisebb-nagyobb zöldfelületek, a patakpart, valamint a lankás táj egymás fölé sorjázó házainak, házsorainak együttes szépsége a természeti és az épített környezet tökéletes harmóniájából fakad. Az emberi kéz alkotta épületek, művi elemek szinte belesimulnak a természeti tájba, csendesen eggyé válnak vele. Zebegény domináns, településképet is meghatározó műemlékei a vasúti viadukt, valamint a templom, melyek mind a rálátás, mind a kilátás szempontjából elválaszthatatlan alkotóelemei a helyi panorámának.

A tájszerkezet markáns, tudatos alakítása a XVIII. században indult meg, a telekosztásokkal és a dűlők felosztásával. A későbbi időkből származó felméréseken már egyre inkább felismerhető a maira hasonlító tájszerkezet. A táj- és településszerkezetet közvetlenül befolyásoló, a XX. század második felében végbement „tervszerű" tájalakítás, elsősorban a tulajdoni szektoroknak megfelelő mezőgazdasági jellegű tájrendezés okán, másrészt az állami erdőgazdálkodás folytán zajlott.[39]

[39] INT-22

A térség egyik legjelentősebb megélhetési forrását már a korai időktől a gyümölcstermesztés nyújtotta a lakosságnak, s ehhez szükség volt a táj bizonyos fokú alakítására. A XX. század második felétől ebben kiemelkedő szereppel bírt a málnatermesztés, melynek az erdők mellett később a magánkertek adtak helyet. Az 1960-70-es években a Börzsöny hegység nyugati felén fekvő településeken minden gazda rendelkezett gyümölcsöskerttel, legalább egy kisebb kertrésszel. A térség legtöbb falujában megmaradt az egybefüggő szilvás- és gyümölcsöskert, ahol a szilva mellett elsősorban körtét termesztettek. A gyümölcsöskertekben ezek mellett cseresznye-, őszibarack-, sárgabarack-, alma- és diótermesztés is folyt. Ezen kertek jellemzően a szőlők között, a faluszélen, dombos szántók mentén helyezkedtek el. A házikertek rendezettebb képet mutattak, összetételük fajgazdagabb volt, mint a korábbi közös gyümölcsösöké. Az öreg kertek megjelenésükben kissé erdő-szerűek voltak, rendezetlen sorokkal, szabálytalan alakú fáikkal. A gazdák tavasszal megmetszették a fákat, s ebben kimerült a kert éves gondozása. A fák koronájának alsó részeit állatokkal legeltették. A kertek nagy jelentőséggel bírtak, erről tanúskodnak a térség földrajzi nevei, az egyes helyi elnevezések. Az Ipoly és a Börzsöny között található települések mindegyikében találunk kerttel, szőlővel, kukoricával vagy krumplival kapcsolatos határnevet.[40]

[40] INT-25

12. ábra Szőnyi István: Zebegényi dombok (1923)

13. ábra Szőnyi István: Viadukt (1927)

14. ábra Szőnyi István: Dunakanyar (1927)

15. ábra Szőnyi István: Zebegényi dombok

16. ábra Szőnyi István: Zebegény a Dunával

17. ábra Szőnyi István: Koratavasz a Dunakanyarban

18. ábra Szőnyi István: Zebegényi tavasz (1939)

19. ábra Szőnyi István: Kilátás a Dunára (Zebegény) (1932)

Szőnyi István alkotásain jól érzékelhető a falu pozíciója, a hegyek és a vízpart találkozása. (12; 14; 15; 16. ábra) A panoráma markáns elemei a sorjázó háztetők, valamint a vasúti viadukt. (13; 14; 16. ábra) A térség egyik legjelentősebb megélhetési forrását a gyümölcstermesztés nyújtotta, a Börzsöny legtöbb falujában megmaradt az egybefüggő szilvás- és gyümölcsöskert. (17; 18; 19. ábra)

3.2. ZEBEGÉNY SZÍVE, A PETŐFI TÉR

A 12-es főútról a vasúti felüljáró alatt áthaladva Zebegény központjába, a Petőfi térre jutunk. A főtéren számos intézmény és szolgáltatás megjelenik. A tér központjában a Havas Boldogasszony-templom áll. A terület keleti oldalán egy patakmeder húzódik, melyben békésen csordogál a Malomvölgyi -patak.

3.2.1. A Petőfi tér Zebegény zöldfelületi rendszerében betöltött szerepe

Zebegényben kicsi a szoros értelemben vett zöldterület – a közpark és a közkert - aránya, azonban a kiterjedést tekintve jelentős, és ellátottság szempontjából is megfelel. A főtérhez közeli Kálváriadomb kiterjedése meghaladja a 3,5 hektárt, így a fajlagos zöldterületi mutató több, mint 30 m^2/fő.

A zöldterületi mérlegen, valamint a közpark ellátottsági mutatóin javítani gyakorlatilag csak a Petőfi tér átalakításával lehetséges, hiszen nincsen másik fejlesztésre alkalmas, jelentősebb közterület a településen.

A zöldfelületi rendszer egészét tekintve, a zöldterületi területfelhasználási kategóriánál is nagyobb jelentőségűek a nagy kiterjedésű erdőterületek, melyeknél magas az értékes, védett területek aránya. Jelentősek továbbá a mezőgazdasági területek, hiszen egy részük szintén védettséget élvez. Fontosak a beépített területek lakó- és üdülőterületeinek kertjei, valamint a különleges területek beépítésre nem szánt területeinek zöldfelületei is.

A települési zöldfelületi rendszer része továbbá a kékinfrastruktúra, a vízfolyások biológiailag aktív felületei, a Duna és a kisvízfolyások, a Malom-völgyi patak és annak mellékágai. Nemcsak a vízfelület jelentős, de a zöldfelületekkel kísért parti sávok is.

A település zöldterületi mérlege szerint a közparkok – a Kálvária - összterülete 3,76 hektár, míg a közkertek és az egyéb zöldterületek összesen 0,2473 hektáron terülnek el. Ez összesen 4,0073 hektár, azaz 40 073 m^2, így az ellátottsági mutató ~32 m^2/fő, amely Zebegény jellegének megfelelő, a vármegyei és az országos átlagnál is kedvezőbb.

Mindezek alapján elmondható, hogy a zöldterületi mutató és az ellátottság értéke kedvező, ugyanakkor a nagyobb kiterjedésű, rekreációs céllal létesített közparkot nélkülözi a település, hiányoznak a zöldterületek, a közkertek. A településen található ugyan egy játszótér, de annak helyzete kedvezőtlen, hiszen távolabb esik a központi területektől. A zöldfelületi rendszer

gerincét a családiház- és intézménykertek alkotják. Közterületen csak zöldsávokkal, fasorokkal, apró fásított terekkel találkozunk.[41]

3.2.2. A Petőfi tér zöldfelületi aránya

A lehatárolt terület teljes nagysága 1,5 hektár, melyből az épületek és a burkolt felületek nagysága 0,8512 hektár (56,7 %), míg a zöldfelület 0,6488 hektár (43,3 %).

20. ábra A Petőfi tér zöldfelületi aránya (saját szerkesztésű ábra)

A zöldfelületbe tartozó, közel 0,27 hektár nagyságú parkoló (a Faluház kertjével együtt) felülete gyeppel borított, melynek minősége silány, kopott, nem jelent teljes értékű zöldfelületet. A felület leromlott állapotának okán vízelvezetése sem megfelelő, a homokossá-kavicsossá váló terület nem képes a víz megtartására.

Az általános iskola fogadóterének zöldfelülete hasonló tendenciát mutat, a gyeppel borított kis tér az árnyékoltsága miatt nem képes teljes értékű zöldfelületként működni. A fényhiány miatt

[41] INT-26

a gyep fejlődése nem megfelelő, továbbá az intenzív használat következtében gyakori a felület kopása.

A terület szintkülönbségeit áthidaló támfalak növénykazettái jelentősen hozzájárulnak a tér zöldfelületi arányához. Az intenzív gépjárműforgalom jelenleg szükségessé teszi az utak nagy arányú burkoltságát, melyekről a víz elvezetésre kerül, de nincs közvetlenül hasznosítva. A koncepció és a növényalkalmazás tervezése során a zöldfelület minőségi fejlesztése kiemelt szempontként kezelendő.

3.2.3. A Petőfi tér története és stílustörténeti korszakai

Zebegény település szerkezetének kialakulása

A történeti térképeken végig követhetjük Zebegény község szerkezetének kialakulását, fejlődését. Az 1784-es, első katonai felmérésen látható, hogy a történeti településmag a mai főtér (Petőfi tér) közelében, az Árpád utca és a Szőnyi utca vonalában kezdett alakulni, a Malomvölgyi-patak mentén, annak két partján. Az 1842-ben készült második katonai felmérésen már a település terjeszkedését látjuk, amint a házak sorjázni kezdenek felfelé a Börzsöny oldalában, a Malomvölgyi-patak mentén, létrehozva a mai Kossuth és József Attila utcát. Az országút nyugati oldalán, a Duna mentén a mai Napraforgó utca is kialakulóban volt. Az 1842-es térkép már a vasút tervezett nyomvonalát is megjeleníti. A harmadik katonai felmérés 1872-es ábrázolásán nem látható jelentős területi bővülés az 1842-es állapothoz képest, azonban a Neuweg, azaz a mai Újvölgy nevű üdülőterület irányában új útkapcsolatok kezdtek kialakulni. Szabálytalan vonalvezetésű, a terepviszonyokhoz alkalmazkodó, keskeny utácskák voltak létrejövőben. Az 1941-es, negyedik katonai felmérés a beépítés további sűrűsödését mutatja, valamint a 12-es főút nyugati oldalán fekvő településrész terjeszkedését. Az Újvölgy kezdetben határozatlan vonalvezetésű utcái megszilárdulni látszanak.

A Petőfi tér és környezetének szerkezeti kialakulása

Az 1784-es első katonai felmérés (21. ábra) jól mutatja, hogy a település a Petőfi tér területén kezdett kialakulni. A második katonai felmérésen (22. ábra) látható, hogy a tér mai épületeinek elődei már szinte kivétel nélkül felépültek 1842-re. Ebben az időszakban három malmot ábrázol a térkép, majd a harmadik katonai felmérésen már négy helyen is feltűnik a malom jelölése. 1872 a vízrendezés időszaka volt, ekkor épült a Petőfi tér mellett található zsilip is. A Malomvölgyi-patak ekkoriban nagyobb vízhozamú lehetett, és fontos szerepet töltött be Zebegény életében, a szomszéd települések lakói is a faluba jártak megőrölni gabonájukat. A vasút kiépülése gazdasági és társadalmi fellendülést hozott Zebegénybe. A harmadik katonai

felmérésen (23. ábra) már látható a kiépült vasútvonal, valamint a tér „kapuja”, a vasúti felüljáró is. Az 1941-es, negyedik katonai felmérés (24. ábra) az utak megszilárdulását, a beépítés sűrűsödését, valamint a Havas Boldogasszony-templom felépültét mutatja.

21. ábra A Petőfi tér az első katonai felmérésen (1784)

22. ábra A Petőfi tér a második katonai felmérésen (1842)

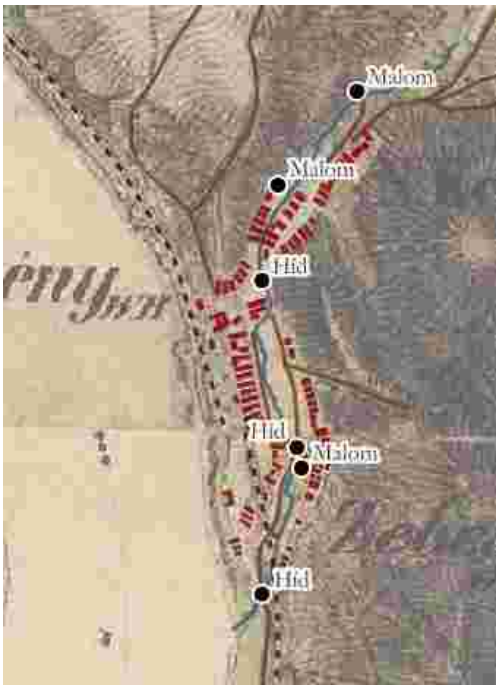

23. ábra A Petőfi tér a harmadik katonai felmérésen (1872)

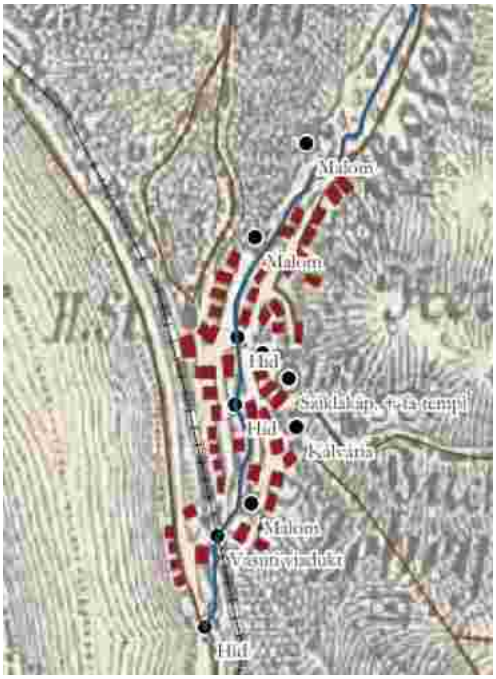

24. ábra A Petőfi tér a negyedik katonai felmérésen (1941)

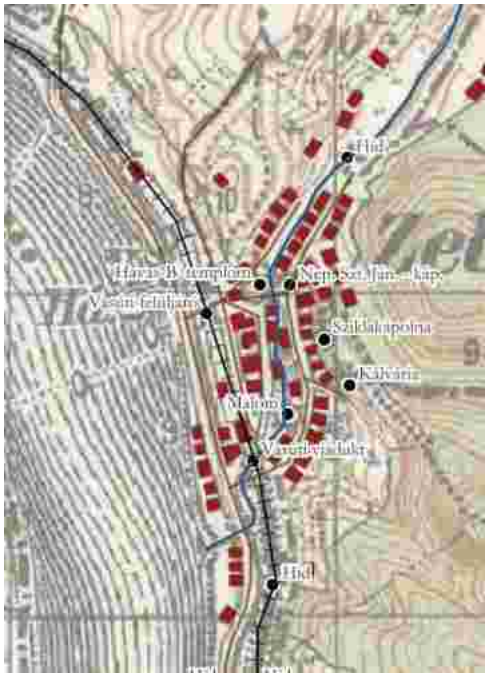

A Petőfi tér stílustörténeti korszakai

A történeti kutatásom alapján öt stílustörténeti korszak határolható le a Petőfi téren, melyeket a 25. ábra időrendi sorrendben szemléltet.

Az első korszak: a betelepülés korszaka (1700-1850)

A középkori Almás és Kovácsi nevű települések a török idők alatt teljesen elpusztultak.[42] A XVIII. század elején Zebegény a Visegrádi Uradalomhoz, a Starhemberg család birtokába került. Az 1730-as években svábokat, tótokat, valamint magyarokat telepítettek a korábban teljesen lakatlan területre. A kápolnát 1965-ben újították fel.[43]

A XVIII. század végéről mindössze egyetlen épített elem maradt ránk, a Nepomuki Szent János- kápolna. Ez az apró kápolnácska nem közvetlenül a téren, hanem a tértől kissé távolabb, északkeletre áll, a falu egykori főutcája és fő kereskedelmi tengelye mentén, a Szőnyi utcában. Az épületet egykor az utazók és a kereskedők védelmére emelték.

A második korszak: a vasútépítés és a vízrendezés korszaka (1851-1875)

Ezen rövidebb korszak legfőbb eseménye a Budapest-Pozsony vasútvonal Zebegényt is érintő, Vác-Párkánynána szakaszának átadása. Ebben az időszakban megépült a vasútállomás, a vasúti felüljáró, valamint a déli településrészen a hétlyukú vasúti boltozott völgyhíd, az úgynevezett Héthíd, amely ma is a zebegényi látkép egy markáns, meghatározó eleme. A vasútállomás az Osztrák-Magyar Monarchia stílusában készült, és kezdetben csak az egyik oldalszárnya épült meg, a bővítésére később került csak sor. A vasútvonal átadása után megindulhatott a nyaraló- és villaépítések időszaka, hiszen a polgárság nagy arányban kezdett Zebegénybe áramlani.

Az 1870-es években vízrendezést végeztek a faluban, kiépült a Malomvölgyi-patak egykori erzsébet utcai zsilipje. Ebben az időszakban négy malom működött a patak mentén.

A harmadik korszak: a Millennium, a polgárosodás korszaka (1876-1945)

1876-ban felépült a Koperniczky-ház, Zebegény egyik legmódosabb családjának a háza. Később a családfő, Koperniczky István megalapította a Zebegényi Polgári Kört. István egyik gyermeke, Ferenc, szemináriumi rektor, prépost a templomépítés nagy szorgalmazója és támogatója volt. A Koperniczky-házon az idők során számos átalakítást végeztek, jelenleg több funkció is működik benne.

[42] INT-22
[43] INT-27

1894-re felépült a Római Katolikus Elemi Iskola. Az építési telek egy részét dr. Koperniczky Ferenc vásárolta a falu számára. Az iskola felépülte előtt egy Erzsébet utcai házban (mai Borda-ház) oktatták a gyermekeket, német nyelven. A magyar nyelvű oktatás 1903-ban lett kötelező, s innentől kezdve a svábok fokozatosan elmagyarosodtak. Az iskolaépítést a nagymarosi plébános, dr. Robitsek Ferenc szorgalmazta, ő lett az iskolaszék elnöke. A kezdeti időkben tanteremben oktatták a gyermekeket: az egyik teremben az 1-3. osztályosokat, a másik teremben pedig a 4-6. osztályosokat. Az iskola az 1940-es években vált nyolcosztályossá.

A Millenniumi ünnepségek hatása Zebegénybe is elért, melynek eredményeként 1896-ban Millenniumi emlékművet emeltek a vasútállomás mögötti Ferencz József téren.

1904-ben megépült a Bartl-féle nagyvendéglő és kávéház, amely a kulturális élet központjaként működött. Az állomáshoz közeli nagyvendéglő az idők során mindig községi tulajdonban állt. Első bérlője a Bartl család volt, akiket számtalan más bérlő követett. A helyiek és a kirándulók kedvelt helyszíne volt, amely nemcsak báloknak és mulatságoknak adott otthont, de a falu kulturális központjaként is működött. Számos színdarab bemutatóját rendezték itt a falu lakóinak színi társulatai. A második világháború után Fenyőgyöngye néven működött, majd általános iskolának alakították át, mely funkciót napjainkban is őrzi.

Ebben az időben a Zebegényben gyakorta megforduló Bartóky József földművelésügyi államtitkár baráti körében egy különös személy tűnt fel, aki nem volt más, mint a friss diplomás Kós Károly, s akit hamar felkértek egy katolikus templom megtervezésére. A falu a templom megépülte előtt nem rendelkezett a klasszikus értelemben vett templomépülettel, mindössze egy sziklakápolnával a Kálvária-hegyen. A Havas Boldogasszony-templomot 1910-ben szentelték fel, amely eseményt követően térfásítást végeztek, jellemzően Aesculus, Robinia, valamint Tilia fajokkal. A térfásítás az 1930-as, 1940-es évekre egy beállt növényállományt eredményezett, amelyet az 1970-es években ifjítottak meg, cseréltek le. A Petőfi téren ma nagyrészt az 1970-es években telepített fákat láthatjuk.

A templom műemléki védelem alatt áll, környezete műemléki környezet.

A templom és környezetének alakulása a 27.-45. ábrákon képi források formájában végigkövethető.

A negyedik korszak: a II. világháború utáni építkezések korszaka (1946-1989)

A II. világháborút követően felépültek a tér egyéb épületei, és rendszerint megkapták ma is működő funkcióikat. A Bartl-vendéglő épületét az elemi iskolához kapcsolták, és oktatási

funkcióval látták el. Elnyerte mai formáját a kereskedelmi épület, a szolgáltatóház és az Árpád utca 2. szám alatt található lakóépület. Az ezen lakóépülettel szemközt található Faluház is ebben az időszakban nyerte el mai formáját, azonban tudjuk, hogy korábban családi ház volt, melyet a Szegő és a Hirling család birtokolt. 1957-re kiépült a településen a vezetékes ivóvíz-hálózat, a Petőfi téren két kút is létesült. 1983-ban Kós Károly emléktáblát helyeztek el a templom falán.

Az ötödik korszak: a rendszerváltás utáni korszak (1989-)

1989-et követően több épített örökségelem került elhelyezésre a téren, többek között Szőnyi István mellszobra az iskola épülete előtt. A történeti épületek felújításra kerültek.

25. ábra A Petőfi tér stílustörténeti korszakai (saját szerkesztésű ábra)

A Petőfi tér korszakolt helyszínrajza

A korszakolt helyszínrajzon látható, hogy a téren az I. korszakból semmilyen örökségelem nem maradt fent. A tér közelében azonban ma is látható a Nepomuki Szent János-kápolna, amely a XVIII. század végéről származik, és a falu egykori főutcája, a mai Szőnyi utca mentén emelték. A Szőnyi utca volt Zebegény kereskedelmi útvonala és fő közlekedési tengelye, ezért az arra járókra Nepomuki Szent János oltalmát kérték. A II. korszakból származó vasútállomás épülete, valamint a Malomvölgyi-patak egykori erzsébet-utcai zsilipje ma is láthatóak, a tér elválaszthatatlan elemei. Az épületállomány tekintetében szembetűnő, hogy a III és a IV. korszak épületei dominálnak a téren. A Millennium korszaka a fejlődés, a gazdasági és társadalmi fellendülés révén a tér főkorszakának tekinthető. Az iskolaépületek, a Millennium emlékmű, a templom és a Koperniczky-ház mind a Millennium idején készültek. A II. világháború utáni építkezések jelentősen befolyásolták a tér arculatát, hiszen a korábban már létező épületek elnyerték ma is látható formájukat. Az V., egyben utolsó korszak, a rendszerváltást követően főként a burkolatarchitektúrában hozott változásokat, valamint tovább alakította a történeti épületek homlokzatait.[44]

26. ábra A Petőfi tér korszakolt helyszínrajza (saját szerkesztésű ábra)

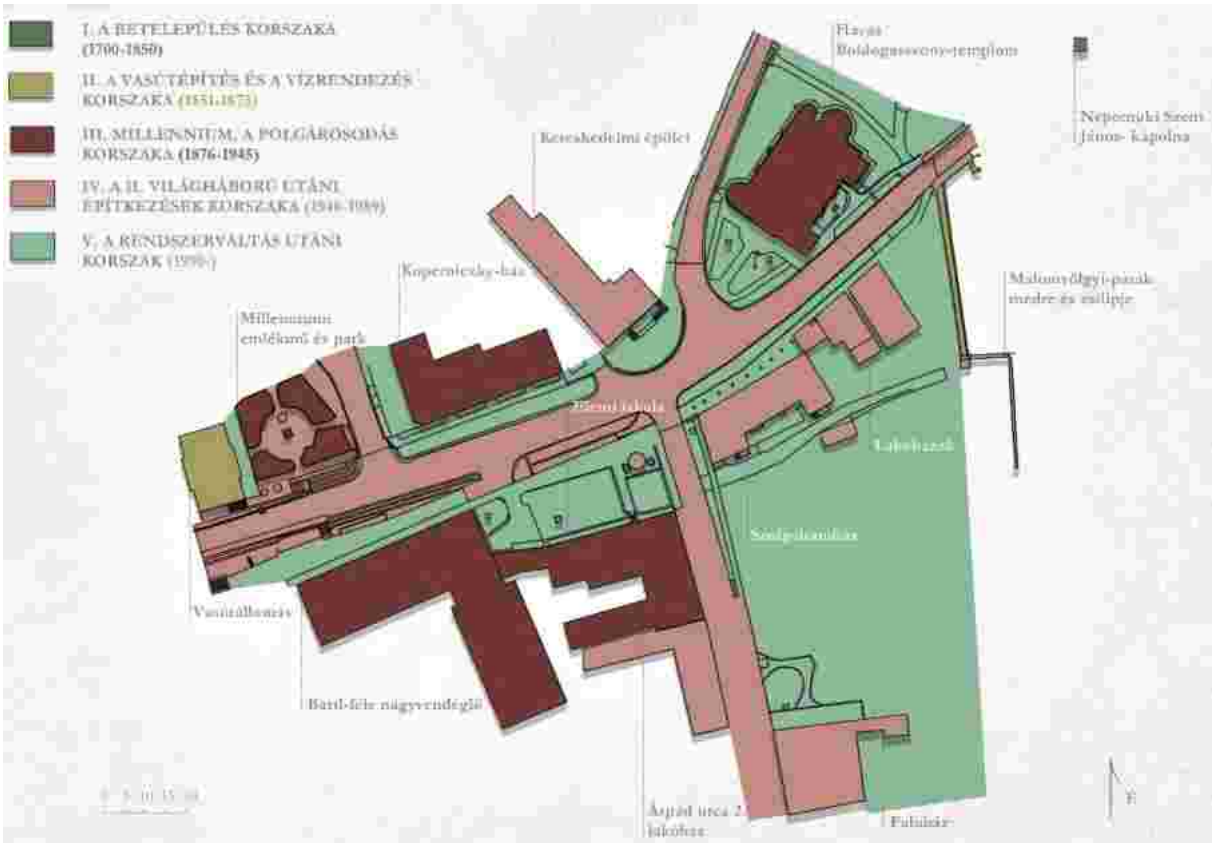

[44] Paulisineczné Willem V. (2009): Regélő évek, mesélő képek. Zebegény. Sonnenblumen Hagyományőrző Alapítvány. alapján, képi és térképi források segítségének felhasználásával.

27. ábra Perlusz Mór kiadása (1902)

28. ábra Ismeretlen kiadó (1909)

29. ábra Magyar Fénynyomdai Részv. Társ. (1909)

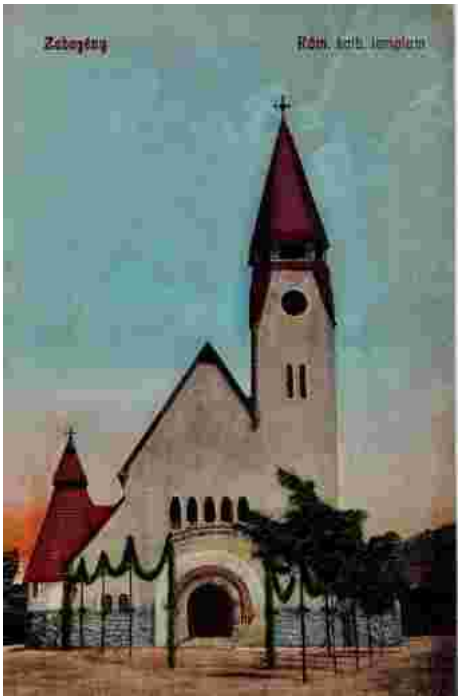

30. ábra Zoller József kiadása. Templom-tér (1911)

32. ábra Schmidt Nándor felvétele (1912)

31. ábra Kopernitzky István kiadása (1913)

Az 1902-es felvételen (27.ábra) a Petőfi tér még üres, fásítatlan arcát mutatja. Látható a vasút, valamint a vasútállomás épülete, a templom azonban még hiányzik. Az 1909-es felvételen (28. ábra) a templom tornyát még felállványozva látjuk, a felszentelésre 1910-ben került sor. Az elkészült templom előterében, valamint a tér egészén fásítást végeztek az 1910-es években. A felvételeken látható, ahogyan a facsemeték évről-évre erősödnek, nőnek. (30; 31; 32. ábra)

33. ábra Cservenák György dohányárudájának kiadása (1926)

34. ábra Szőnyi István: A zebegényi vasúti aluljáró (1926)

35. ábra Ismeretlen kiadó (1920-as évek)

36. ábra Hangya kiadása (1932)

37. ábra Hangya kiadása (1937)

38. ábra Monostory kiadása (1938)

39. ábra Kocsis András felvétele (1938)

A vasúti felüljáró egészen a Budapest-Pozsony vasútvonal átadása óta, mint településkapu működik. A XX. század első évtizedében végzett fásítás eredménye az 1930-as évek archív felvételein már jól látható. Az *Aesculus*, a *Robinia*, valamint a *Tilia* fajok meghatározó elemei az utcaképnek.

40. ábra Hangya kiadása (1941)

41. ábra Ismeretlen alkotó (1953)

42. ábra VÁTI felvétele (1962)

43. ábra Ismeretlen alkotó (1972)

44. ábra Ismeretlen alkotó (1972)

45. ábra Ismeretlen alkotó (2000-es évek)

A téren beállt faállományt láthatunk egészen az 1970-es évekig. Egy 1962-es felvételen (42. ábra) már részben burkolt teret látunk, de ennek anyaghasználata még eltér a maitól. Az 1970-es évek elején nagy számban távolítottak el fákat a teljes területről (43. ábra). A templom épülete előtti lombhullató fákat is kivágták, melyek helyére *Picea* egyedeket ültettek (44. ábra). A kifejlett fenyőket a közelmúltban távolították el.

3.2.4. A Petőfi tér jelenlegi állapotának bemutatása

A tervezési terület Zebegény község belterületén, a Petőfi téren található, nagysága 1,5 hektár. A terület a következő helyrajzi számokkal ellátott földrészleteket foglalja magában: 69/2, 248, 420, 440, 441, 770, 771, 772, 775, 776, 777.

46. ábra A tervezési terület lehatárolása (saját szerkesztésű ábra)

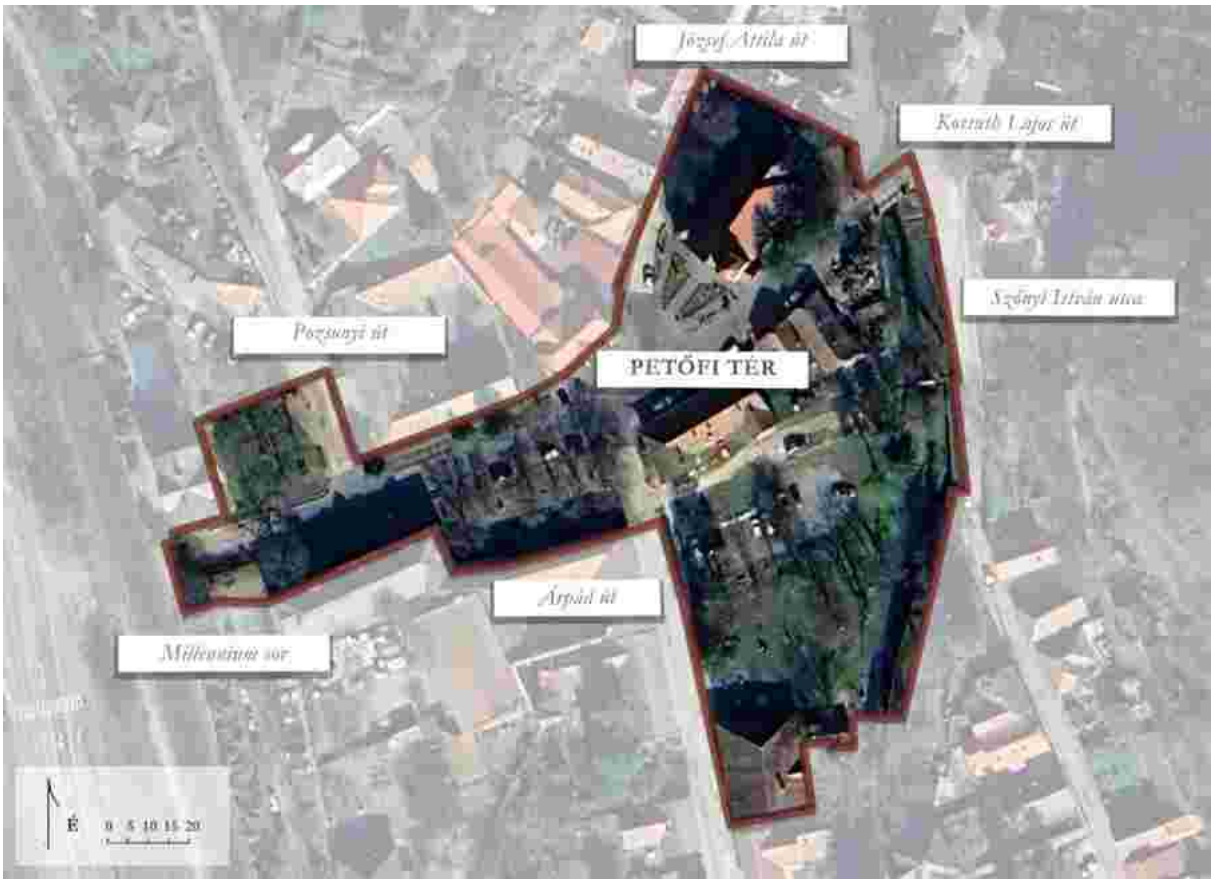

A főteret nyugati oldalán a Budapest-Szob vasútvonal határolja, mellyel párhuzamosan a 12-es főút fut. Ezen közlekedési tengelyek erős fragmentáló hatással bírnak, elválasztják a területet a Dunától, gátolják a folyó és a település közvetlen kapcsolatát. Északnyugaton a Pozsonyi utca, északon a József Attila út, északkeleten a Kossuth út, délen az Árpád út, míg délnyugaton a Millennium sor csatlakozik, fut be a tervezési területre. A Petőfi tér ezen 5 út, utca forgalmát közvetlenül a 12-es főútra vezeti.

Funkciók, térbeli kapcsolatok

A Petőfi tér fontos szerepet tölt be a település életében. A főtéren több intézmény, számos funkció megjelenik, melyek közül a legfontosabbak a közlekedés és az oktatás.

47. ábra A Petőfi téren megjelenő funkciók, térbeli kapcsolatok (saját szerkesztésű ábra)

A tervezési terület nyugati oldalával párhuzamosan haladó Budapest-Szob vasútvonal jelentős forgalmat generál. A Zebegény és Budapest közt ingázók a vasútállomáson kialakított P+R parkolókban hagyhatják gépjárműveiket, amelyre a vasútállomás épületétől északra, valamint délre is van lehetőségük, egy-egy, erre a célra kialakított felületen.

A vasútállomás épületétől északkeletre található az apró Millennium park, amely helyet ad a Millenniumi emlékműnek. A vasúti felüljáró alatt áthaladva, az úttest mindkét oldalát lépcsőzetes támfalak keretezik. Déli irányban, egy magasabb térszinten az iskola épületei sorakoznak, s egészen az Árpád útig elnyúlnak. Az úttest északi oldalán található a cukrászda, valamint egy jelenleg könyvtárként funkcionáló önkormányzati tulajdonú épület. A tér központi része felé haladva a magasság különbségek csökkennek, a terep mintegy „kiegyenesedik”.

48. ábra A meglévő állapot helyszínrajza (saját szerkesztésű ábra)

A templom előtti téren jellemzően nagy a forgalom, hiszen a tér északi oldalán áll a település élelmiszerüzlete. A templom előterének déli oldalán található szolgáltatóházban fodrászat, posta, ajándékbolt és bankautomata működik. A Kossuth úton tovább haladva elérjük a zöldség- és gyümölcsüzletet. A szolgáltatóháztól délre eső üres gyepfelület jelenleg parkolóként működik, egybeolvadva a Faluház kertjével. A parkoló helyén korábban egy közösségi ház állt, melynek elbontásával egy szabad felület jött létre. Ezt a területet a Covid-járvány éveiben a turisták nagy arányú megjelenése miatt, szükségmegoldásból parkolóként kezdték használni. Ezen szabad felület keleti oldalán folyik a Malomvölgyi-patak, mellyel a térnek jelenleg nincs közvetlen, kiépített kapcsolata. A tér jelenlegi állapotát a 48. ábra szemlélteti.

A főtér intézményei, szolgáltató egységei nélkülözik a megfelelően kialakított fogadótereket, emellett egy rekreációs célokat szolgáló, közösségi eseményeknek helyet adó közpark az egész településről hiányzik.

A tér növényállománya

A tervezési területen összesen 44 db fa található, melyből 10 db örökzöld, és 34 db lombhullató egyed. (N-01 számú tervlap) A faállományt legnagyobb arányban *Aesculus* és *Tilia* fajok alkotják. A fák állapota jellemzően jó, azonban a legtöbb egyed egészségügyi, ifjító metszést igényel. A terepi felmérésem alapján egészségügyi okból 3 fa kivágását javaslom, melyet az N-01 számú tervlap, valamint a mellékletekben található táblázat szemléltet. Pótlásuk helyben, a Faluház kertjében megoldott lehet. A tervezési területen egészén hiányzik a cserjeszint. A támfalak és a templom előtti tér évelőkiültetései felújítandók.

A tér kisarchitektúrái

A főtér kisarchitektúrái vegyes képet mutatnak. Mind az ülőbútorok, mind az információs- és irányjelző táblák többfélék. (49. ábra) Némely objektumok nemcsak anyag- de színhasználatukban is eltérnek a többi elemtől. Állapotuk alapvetően jó, de szükség lenne az egységesítésükre. A dísz- és közvilágítás elemei megtartásra érdemesek. (49. ábra)

A téren előforduló burkolatok, anyaghasználat

A téren előforduló burkolatállomány jó állapotú. Szembeötlő, hogy a legnagyobb arányban az andezit kiskockakő jelenik meg. Ezen kívül bazalt nagykockakő, terméskő, beton térkő, beton, aszfalt, és folyami kavics is található a területen.

A kis- és nagykockakő, valamint a terméskő burkolatok megtartásra, a fenntarthatóság jegyében újrahasznosításra érdemesek.

49. ábra A Petőfi tér kisarchitektúrái és a világítás elemei (saját fényképek)

50. ábra A Petőfi téren megjelenő burkolatok (saját fényképek)

3.2.5. A Petőfi teret érintő rendelkezések Zebegény építésre vonatkozó szabályozásaiban

Helyi Építési Szabályzat

A Helyi Építési Szabályzat (HÉSZ) Szabályozási Terve szerint a tervezési területen az alábbi építési övezetek fordulnak elő: (51. ábra)

- Vt-1 – településközpont vegyes terület (hrsz.: 440, 770, 772, 775, 776)
- Zkk – közkert (hrsz.: 771)
- A 248, 441, 420, 771, 777 helyrajziszámú földrészletek közterület besorolásúak.
- A 69/2-es helyrajziszámmal ellátott földrészleten a Malomvölgyi-patak fut, amely az Országos ökológiai hálózat ökológiai folyosó területébe tartozik.

A HÉSZ településközpont vegyes területek (Vt) építési övezeteinek részletes előírásai (41. §) szerint a Vt-1 jelű építési övezet beépítési módja zártsorú, az építési telek legkisebb területe 300 m^2. A beépítésnél alkalmazható legkisebb zöldfelületi arány 20%.

A HÉSZ általános zöldterületi előírásai (56. §) szerint a zöldterületeket legfeljebb 3%-os beépítettséggel kell kialakítani. A Zkp és a Zkk jelű övezetekben a terület rendeltetésszerű használatához szükséges építmény elhelyezhető. Zöldterületet létesíteni, átalakítani, rekonstruálni csak a természetvédelmi és az ökológiai szempontok figyelembevételével lehetséges. A meglévő értékes, idős faállományt meg kell őrizni, védeni kell. Az övezetben utcabútorok, köztéri dísztárgyak, vízarchitektúrák, hulladéktárolók, kerti építmények és építménynek minősülő szerkezetek elhelyezhetők. Az övezetben, különös tekintettel a játszóterekre, csak a használók testi épségét nem veszélyeztető, biztonságos építmények és eszközök helyezhetőek el. A folyamatos fenntartásról gondoskodni kell.

A HÉSZ Zkk jelű zöldterületi övezet (58. §) beépítési módja szabadon álló, a legkisebb beépíthető telek területe 600 m^2. Az övezetben közösségi terek, pihenő- és játszókerti létesítmények, valamint szabadtéri rendezvények tartására alkalmas létesítmények helyezhetőek el. A közkert legalább 65 %-os növényzeti fedettséggel kell, hogy kialakításra kerüljön, a burkolatok aránya a telekterület 25%-át nem haladhatja meg.[45]

[45] INT-28

Településképvédelmi Rendelet

A tervezési terület a Településképvédelmi Rendelet (52. ábra) szerint helyi területi védelemmel van ellátva, a Faluközpont kategóriába tartozik, és településképi szempontból meghatározó. A helyi védelem kiterjed az utcaképre, a telekszerkezetre, a beépítési módra, a tér- és tömegarányokra, valamint a homlokzatra.

A Havas Boldogasszony-templom ex lege védett műemlék, a földrészlet, melyen áll, műemléki környezetnek minősül.[46]

A Petőfi téren álló, helyi védelemmel bíró épületek: iskolaépület (hrsz. 778, 779), kereskedelmi épület (hrsz. 291), Koperniczky-ház (hrsz. 290), Árpád utca 2. (lakóépület) (hrsz. 782), Árpád utca 5. (Községháza - Polgármesteri Hivatal) (hrsz. 770).

A Petőfi térhez csatlakozó Kossuth Lajos út, Árpád út és József Attila út helyi védettségű utcaképpel bír.[47]

A Petőfi téren álló, helyi védelemmel bíró művi elemek: Milleniumi emlékmű (hrsz. 441), Zebegény 750 éves évfordulójának emlékműve (hrsz. 441), Szőnyi István szobor (hrsz. 441), Ivókút (hrsz. 441), 1945-ös emlékmű (hrsz. 440), Kós Károly emléktábla (hrsz. 440), Artézi kút (hrsz. 441), Kenyéradó Szent Erzsébet szobor (hrsz. 441), Malomvölgyi-patak egykori zsilipje (hrsz. 69/2).[48]

51. ábra A Petőfi téren megjelenő szabályozási övezetek a HÉSZ Szabályozási Tervében

(forrás: Zebegény HÉSZ)

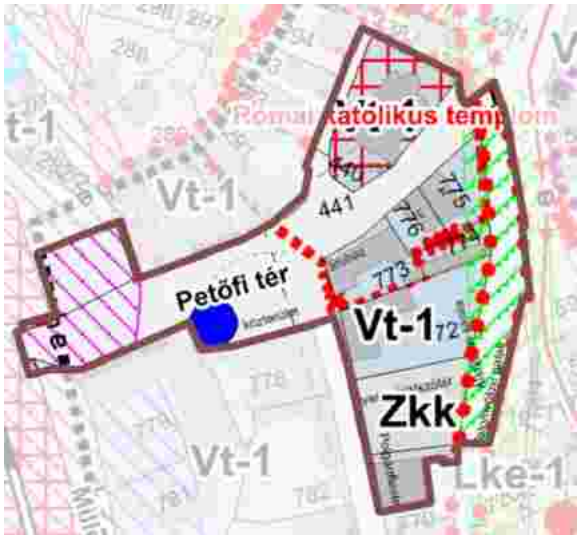

52. ábra A Petőfi tér a Településképvédelmi Rendeletben

(forrás: Zebegény Településképvédelmi Rendelete)

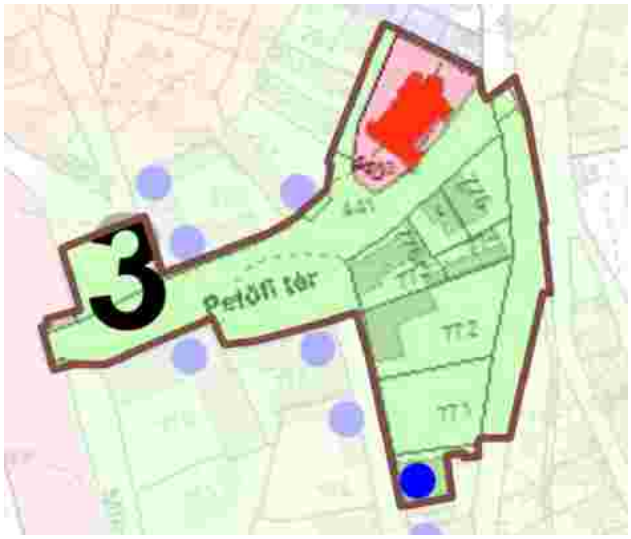

[46] INT-29
[47] INT-30
[48] INT-31

4. A HELYI IDENTITÁST MEGHATÁROZÓ ÉPÍTETT ÖRÖKSÉG ZEBEGÉNYBEN

A forráskutatás és a terepi vizsgálatok alapján elmondható, hogy Zebegény identitásképző épített öröksége két irányzaton nyugszik – a népi építészeten, valamint az egyéb építészeti irányzatokon.

Kutatásom során a népi építészet kategóriájába soroltam a Börzsöny népi építészetének jellegzetességeit, a sváb hagyományokat, valamint a gróf Apponyi Franciska által megjelenő felvidéki, nyitrai hatást.

Az egyéb építészeti irányzatok kategóriájába Maróti Géza munkássága, valamint a Millenniumi Dohánypavilon formakincse került.

4.1 A NÉPI ÉPÍTÉSZET FORMAKINCSE

4.1.1 A Börzsöny népi építészete

A Duna és az Ipoly folyók által három oldalról határolt terület, a Börzsöny-vidék népi építészete átmeneti képet mutat, hiszen egyaránt érezhető a palóc, valamint az alföldi területek hatása. Ezzel egyidőben érvényesül a főváros és más ipari jellegű települések közelségének hatása, továbbá a községek viszonylagos elszigeteltsége. Ezen hatások miatt jelentős ízlés- és életmódbeli eltérések alakultak ki az egyes börzsönyi falvakban, mindez jelentős mértékben befolyásolta a vidék építészetét és a lakáshasználatát.

A differenciáltságból eredendően a Börzsöny-vidék nem rendelkezik sajátos, egyöntetű népi építészeti stílussal, a településeken különböző hatások érvényesülnek és alkotnak egy mozaik-szerű képet, ugyanakkor hasonlóságok, átfedések megfigyelhetők.

A téma kapcsán rendelkezésemre álló forrás négy választott börzsönyi településen keresztül vizsgálja a helyi népi építészetet - Diósjenő, Perőcsény, valamint Szokolya és Tésa jellemzőit tárja fel. A Börzsöny-vidék népi építészetét így ezen települések példáinak átalános jellemzőin keresztül mutatom be, különös tekintettel Szokolya jellemzőire, amely Zebegényhez területileg a legközelebb esik.

A telek

A vizsgált terület jellemző telekformája hosszú és keskeny volt, ettől a második világháborúig csak néhány esetben, a domborzatból fakadó akadályok miatt tértek el. A telket Szokolyán *fontos*-nak hívták. A hagyományos telek két részre oszlott, melynek

utca felőli részén volt az udvar, itt voltak a lakó- és a gazdasági épületek. E mögött húzódott a kert, amely általában gyümölcsös volt, alatta veteménnyel. A kertben álltak a pajták épületei, előttük a szérű. Az épületeket hosszan elnyúlva, egymás mögött helyezték el, úgy, hogy az utca felőli részen volt a lakórész, s mögöttük, velük egy födél alatt álltak a kamrák és az istállók. A XX. század második felében, a vizsgálati területen általánosan elterjedt volt a házak előtti kiskert, melyet csak kivételes esetben, domborzati alakulatok miatt hagytak el.

A lakóház

A XIX. század első felében a lakóházak egy részét fából építették. A faépítkezés háttérbe szorulásával már a század közepétől gyakoribbá vált a sárból való falkészítés, de természetesen már a korábbi időkben is raktak falat sárból, ez volt a vertfal vagy sárfal. Szokolyán már 1789-ből is van kőépítkezésről adat. A legkönnyebben hozzáférhető kő a silány minőségű patakkő volt, melyért Szokolyán ki sem kellett menni a faluból, a patak vize szinte a ház elé szállította azt. A patakkő faragáshoz apró volt, ezért inkább alapozáshoz használták. Patakkövet bárki, bárhol gyűjthetett. Jobb minőségű volt az erdei kő, amit a környező erdőkben szedtek. Nem kellett érte fizetni, ugyanakkor csak az erdő tulajdonosának engedélyével volt gyűjthető. Az erdei kő a patakkőhöz hasonlóan leginkább az alapba került, de helyenként falat is készítettek belőle. A XIX. században még csak a tehetősebbek hozattak bányából építőkövet, de a szokás később általánosan is elterjedt. Minden falu rendelkezett néhány bányával, ahonnan az eltérő minőségű és árú köveket beszerezték. A szokolyaiak főként a magyarmaji bánya erodált domboldalából hordták a követ. Legnagyobb becsben a Királyrét melletti bajdázói bánya kövét tartották a szokolyaiak.

Az 53. ábra egy tipikusnak mondható börzsönyi lakóházat szemléltet.

A vizsgált községekben az első világháború előtt épült házak formája, homlokzata és arányrendszere is némileg eltér. A XIX. század második felében jellemzően nyeregtetős, oromfalas vagy fűfalas házak voltak láthatóak a szokolyai utcaképben. A nagy, sima homlokzatot vakolatból készített minta díszítette. Az első világháború előtt épült házakat, főként a főutcán állókat városiasabb elemekkel látták el. Az első világháború előtt épült házakon két, rendkívül kicsiny ablak nyílt az utca felé, melyeken vasrács és fatábla volt, s akadt néhány vasból készült ablaktábla is.

Az 1850 után épült házak arányai eltérnek a későbbi, első világháború utáni épületek arányaitól, ez főként a fal és a tető viszonyában látható. A régi házak esetében nagyobb volt

a tető és kisebb a fal. A fal magassága az idők során növekedett, a századfordulót követően szélesebb lakóházakat emeltek, így a tetősík meredeksége lecsökkent, az arányok módosultak. Az első világháború után sok házhoz tornácot építettek, ez jelentős hatással volt az utcaképre is.

53. ábra A börzsönyi lakóház (forrás: Ikvai: Börzsöny néprajza)

54. ábra Oromfal díszítmények (forrás: Ikvai: Börzsöny néprajza)

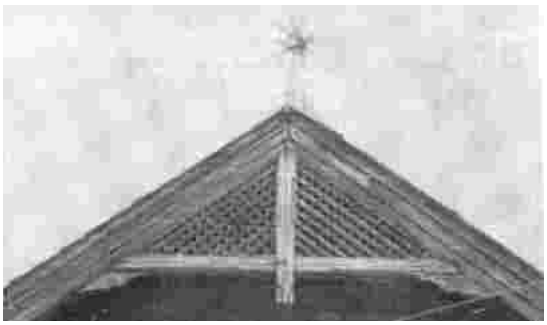

55. ábra Tulipános ládák a Börzsönyből (forrás: Ikvai: Börzsöny néprajza)

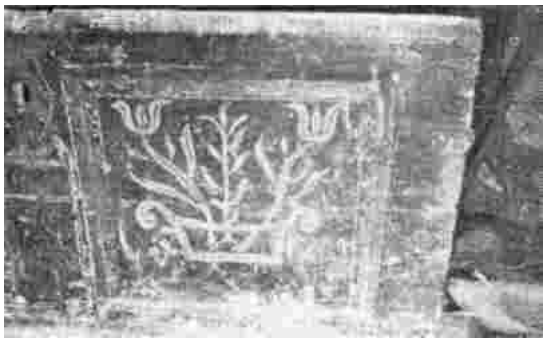

Népi motívumok

Jellegzetes népi motívumokról a forráskutatás során nem találtam információt, azonban a tulipános ládák díszítését illetően elérhető egy rövid leírás. A XIX. században a lakóház utcafronti szobájában, a két ablak között helyezték el a tulipános vagy tulipántos ládát, melyben a menyasszony hozománya érkezett, s melyben a későbbiek során a ruháit tárolta. A tulipános ládák faragottak voltak, Szokolyán és Perőcsényben festették is őket. A ládák lehettek fiókosak vagy fiók nélküliek, a karcolt díszítésük pedig igen sokféle volt. A láda egyszerű formája idővel megváltozott, de az alapmotívumként alkalmazott virágábrázolás megmaradt. A XIX. század második felében a tulipános ládára barokkos formájú, esztergált, rászegezett díszítmény is került. (55. ábra)

Tetőfedés

A legősibb megoldás a szalmafedél alkalmazása lehetett, melynek során a hosszú szálú szalmát elterítették a tetőszerkezeten és karókkal, rudakkal leszorították. Ilyen házakat már az 1970-es években sem találtak a falvakban, azonban néhány kertbéli szárazhely fedésmódja arra engedett következtetni, hogy ezt a megoldást alkalmazhatták valamikor.
A századforduló idején mind a négy faluban volt zsindellyel, valamint deszkával fedett ház, ezek elsősorban középületek voltak, azonban az I. világháborút megelőzően inkább a zsúpfedés volt a jellemző. Náddal csak a századfordulótól kezdve fedték a házakat, de viszonylag ritkán. Szokolya a tetőfedési szokásokat illetően is eltért a többi településtől. 1900-ban Diósjenőt, Perőcsény, valamint Tésa lakóépületeinek 70-80%-a zsúp- vagy nádfedeles volt, Szokolyán azonban ez az arány csak 30,5%, hiszen ott már ebben az időben cseréppel fedték az épületeiknek több, mint a 60%-át.

A börzsönyi lakóház a két világháború között

Az 1920-as években Szokolyán a fakitermelés és a kőbányászat jelentette a fő megélhetési forrást. A két világháború között 20%-kal csökkent a mezőgazdasági népesség aránya, így lehetőség nyílt a mezőgazdasági foglalkozás elhagyására. Azok, akik a két világháború között jelentősebb jövedelemhez jutottak, a földhiány miatt elsősorban építkezésbe fektették a pénzüket. Nemcsak új épületeket emeltek, de régi házakat is felújítottak, ennek eredményeként a két világháború építészeti változások mentek végbe. Az első világháború utáni évtizedek során már a mezőgazdasági életformához igazították a házakat, hanem

jellemzően a polgári formákhoz kezdtek igazodni. Ebből kifolyólag a gazdasági épületekhez viszonyítva nagyobbá vált a lakórész.

A két világháború között épült házak alapjába terméskő vagy patakkő került. A falat Szokolyán erdei vagy magyarmaji, a módosabbak bajdázói kőből építették.

Szokolyán a lábazat is kőből készült (sziklop). A köveket pókhálós vagy kvadrátos formára faragták, és elhelyezésük is e két alakban történt. A negyvenes évekre általános lett a cserépfedés, Szokolyán az első világháború után kialakult a széklábas tetőszerkezet. A hosszú, téglalap alakú épület hátsó része behajlott, így létrejött az „L" alak.

A két világháború között a házépítésnél már ritkán alkalmazták a korábban hagyományos szabályokat. Különféle hatások nyomán gyakran sivár vagy bizarr formájú házak épültek. A korábbi időkben a házak formája az egész falu közösségére jellemző módon került kialakításra, az 1920-as évektől kezdve az épületek egy-egy tulajdonos vagy építőmester ízlését tükrözték.

A börzsönyi lakóház a második világháború után

A második világháborút követően az alapot és a lábazatot úsztatott betonból készítették, amelyhez terméskövet adtak, a falakat téglából rakták. Szokolyán terméskő alkalmazásával mérsékelték a falazás költségeit. Az 1950-es évektől gyakran színesre festették a házakat, jellemzően pirosra vagy bordóra. Szinte kizárólagossá vált a négyzet alaprajzú, kocka alakú, sátortetős ház, elvétve alkalmaztak manzárdtetőt.[49]

4.1.2 A sváb hatás

A svábok általában egyszerű, hosszúkás telkeken építkeztek, lakóházaik hármas tagolásúak voltak, a mezsgyehatárra épültek. Az utca felől a tisztaszoba, középen a konyha, majd hátul a kamra kapott helyet. A falak vályogból készültek, nagyjából 50 cm vastagságban, melynek alapjaként földbeágyazott téglasort raktak. A tornác, vagy más néven gang keskeny volt, mellvéd és oszlopok nélkül készült. A kerítést fenyő lécekből készítették, melynek hántolt akác tartóoszlopait a földbe ásták. A kiegészítő épületrészeket gyakran utólag valósították meg, melyeket a sváb találékonyság révén nem kőművesmester készített, hanem a ház tulajdonosa. A sváb parasztporta fontos eleme volt a pince és a kút, melyet a bejárati ajtóval

[49] INT-32

szemközt ástak. A kertet sövénykerítés választotta el a szomszéd telektől, amelybe 2-3 méterenként akácfákat ültettek, és közéjük néhány sor drótot húztak, hogy ribiszkét, orgonát vagy ördögcérnát futtassanak rá. Az akácok koronáját és a sövényt tavasszal formára metszették. A kertben zöldséget termesztettek, és minden portán volt legalább néhány tő szőlő, valamint néhány gyümölcsfa. A házak elé szintén akácokat ültettek. A homlokzatok díszítése egyszerű volt. Az ablakok köré geometrikus mintákat vakoltak, valamint az épület kontúrjának hangsúlyozására a fal síkjából kiemelkedő vakolást készítettek. A fehérre meszelt falak fa nyílászáróit sötétzöldre festették, a kerítések és a kerti kutak faborításai szintén zöldek voltak. (56. ábra) Az oromfalon feltüntették a ház tulajdonosának monogramját, és az építés dátumát.[50]

[50] INT-33

56. ábra A sváb hatást tükröző elemek Zebegényben (saját fényképek)

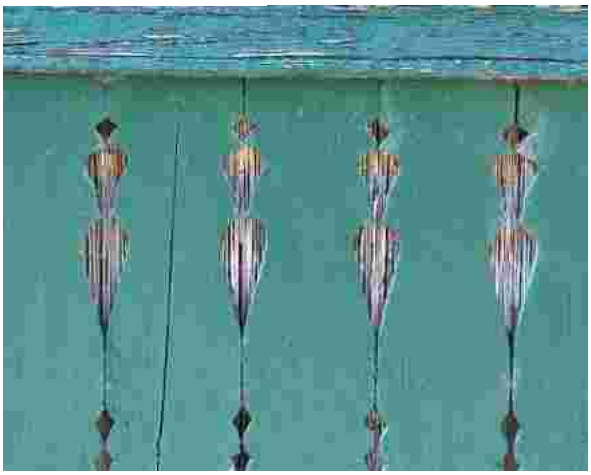

4.1.3 A felvidéki hatás

A nyitrai származású Gróf Károlyi Lászlóné, született Gróf Apponyi Franciska az 1920-as évek végén költözött Zebegénybe. Egy korábbi kirándulása alkalmával olyannyira megtetszett neki a település, hogy a Duna partján házakat vásárolt, melyeket sorjában felújított, kedvére alakított. A házak oromfalait, kerítéseit kékre festette, manzárdokat emeltetett, a szobákat magyar mintára berendezte. Kezdetben visszahúzódva, zárkózottan élte napjait, Szusztor István plébános így ír róla a História Domusban: *„1927. augusztus 5-én, templombúcsúnk napján láttam először Károlyi Lászlónét, aki, mint hallom, itt él feltűnő magányában. A vásári sokadalomban délután rikító, cigányos selyemruhában, mezítláb, cigarettázva taposta a nagy port. Egyébként különc és nem lehet hozzá bejutni. A Dunaparton egy népiesre átvarázsolt parasztházban lakik. A hír szerint szenvedélyes tervező, építő, átalakító és az egész Duna-parti házsort meg akarja venni."* A grófnő terve sikerült, hozzájutott az ingatlanokhoz. Az átalakítást zebegényi és nagymarosi mesterekkel végeztette el, hogy ezúton is a helyi közösséget támogassa.

A grófnőnek a Virág Egylet működtetéséhez sikerült ugyan időnként adományokhoz jutnia, ugyanakkor a költségeket legnagyobb részben ő maga finanszírozta. Miután családi járandóságát csökkentették, 1936-ban a turizmusra támaszkodva létrehozta a Virágnyaralókat, ahová külföldi vendégek is érkeztek, és a befolyt összegből biztosította a Virág Egylet további működését. A nyaralók népszerűségét mutatja, hogy 68 db vendégkönyv készült az évek során.[51]

A grófnő nyitrai származásából fakadóan, saját ízlésének megfelelően, felvidéki stílusjegyekkel látta el a Napraforgó-házakat, melyek többségükben ma is láthatóak. Az utca, ahol az egykori Napraforgó-házak álltak, ma a Napraforgó utca nevet viseli, s leglátványosabb elemei napjainkban is a kék színűre festett tetők, kerítések, a virágmotívumok, valamint a homlokzatokon elhelyezett szakrális szobrok.

Nyitra vidékének népi építészetéről Borovszky Samu monográfiájában olvashatunk, amely az 1900 körüli állapotról tudósít. A térség változatos képet mutat, szerényebb és díszesebb házak egyaránt épültek. A nyitrai magyar községekben jellemzően vályogból építkeztek, a házat kőalapra húzták fel. Előfordult a fecskerakás és a vert fal is, de az északi területen a fa

[51] Paulisineczné Willem V. (2004): Napraforgó emlékalbum. Zebegény. Sonnenblumen Hagyományőrző Alapítvány.

használata is. A ház homlokzata épített volt vagy deszkából készült. A falat fehérre meszelték, helyenként különböző színű sávokkal díszítették a ház alsó részét vagy az ablakok körüli részt, az ablakkeretet. Volt, ahol a sárga vagy a zöld színt alkalmazták, de gyakoribb volt a piros és kék díszítés. Vág-Sellyén például kék és piros virágokkal keretezték az ablakokat, Bán-Keszin kék és piros sávot festettek a homlokfalra. Főként nyugaton és északon alkalmaztak díszítést, a dekoratív festést az asszonyok végezték, leginkább piros és kék tulipánmotívumok kerültek a homlokzatra. Helyenként a lábazati festést homokkal hintették be, létrehozva ezzel egyfajta különös textúrát. A virágmotívumok közé gyakran festettek szentségtartót az Oltáriszentség tiszteletére, keresztet is véstek a deszka borítású oromfalra, valamint üvegborítású szentképeket is kihelyeztek, amelyek leggyakrabban a Szűzanyát ábrázolták.[52]

A díszítéseket leszámítva, a szerkezeti megoldásokat tekintve egyszerű házak épültek. A tetőket szalmával vagy náddal fedték, ezen kívül a zsindelytető is előfordult, de a XIX. század végén erősen terjedt a cserép használata is, főként a hornyos cserepet használták.

Tornác ritkán fordult elő, helyette az eresz alja biztosította az átmeneti teret. A legtöbb ház azonban alföldies jelleggel tornác nélkül, közvetlenül találkozott az udvarral. Az utcára két ablak nyílt.

A kapu egyszerű, díszítő elemek nélkül készült, deszkából vagy lécből, helyenként vesszőből. A kapu mellett egy kis ajtó volt a gyalogosok számára a székelykapunak megfelelő beosztással, de annak minden jellegzetessége nélkül. A házak az utcafrontra épültek, nagyon ritka volt a ház előtti kiskert, de veteményes és gyümölcsös minden portán volt. Az utcákat fásították.[53]

[52] INT-34
[53] INT-35

57. ábra A nyitrai hatást tükröző elemek Zebegényben (saját fényképek)

4.2 Egyéb építészeti hatások

4.2.1 A Millenniumi Pavilon formakincse

Zebegény ikonikus, meghatározó épülete a Jánoshegyen álló Millenniumi Pavilon. A közel 840 m^2-es, svájci reneszánsz stílusban készült épületet Zobel Lajos tervezte. A faszerkezetes, tornyos pavilon a millenniumi világkiállítás dohányjövedéki pavilonja volt. A kiállítás során egy kis dohánygyár működött benne, amely betekintést engedett a dohánytermékek készítésének folyamatába. A kiállítás után a pavilon Budapest tulajdonába került, az épületet ezután Zebegényben építették fel újra, és Ferencz József Gyermektelep néven működött a Budapesti Szünidei Gyermektelep Egyesület üdülőjeként, majd az államosítást követően a Fővárosi Tanács Gyereküdülője lett.[54] Az épület leromlott állapotban van, nem látogatható, a Millennium Pavilon Alapítvány tulajdonában hamarosan felújításra kerül.

58. ábra A Millenniumi Pavilon egyes részletei (Millenniumi Pavilon Facebook oldala)

[54] INT-36

4.2.2 Maróti Géza zebegényi munkássága

Maróti Géza, a magyar szecesszió egy kivételes alkotója, installatőr, belsőépítész, építész munkásságából szinte semmi sem maradt fenn az utókor számára, azonban Zebegényben több műve ma is megtekinthető. Az 1912-14 között épült saját villája, az úgynevezett Maróti villa, az 1936-ban létesült Országzászló és hősi emlékmű a Kálvária-hegyen, a főtéren álló Árpád-házi Szent Erzsébet szobor, valamint a Schwarzmaier villa mind Zebegény épített örökségét gazdagítják. A zebegényi villa egyfajta esszenciája a művész által a világ több pontján folytatott tevékenységnek. Kedvelt motívumai, az aranyozott, búzakalászokkal díszített ívek a milánói nemzetközi iparművészeti kiállítás pavilonjából Velencébe, majd Zebegénybe is eljutottak. Az öntött műkőből készült Árpád-házi Szent Erzsébet szobor eredetileg a Maróti villa kertjében állt. Maróti Géza lánya, Maróti Dóra visszaemlékezése szerint az alakot Maróti a feleségéről mintázta. A szobrot az államosítás után eltávolították, de a zebegényi katolikus közösség megmentette. A Schwarzmaier villa a Maróti villától néhány méterre, közvetlenül a vízpartra épült. A villa mind összhatásában, mind arányaiban, mind részletmegoldásaiban hasonlóságokat mutat Maróti saját villájával. Maróti Géza az egykori Kopaszhegy legészakibb pontjára helyezte el az Országzászló emlékművet. Az ősi, koraközépkori eredetű, centrális térszervezés formarendszerét alkalmazta az alapzat kialakítása során. Egy nyolcszögletű, fallal körülvett pódiumot tervezett négy nagy kőoszloppal, amelyek az Országzászló rúdját fogják közre. A kőoszlop tetejére hatalmas kettős kereszteket szeretett volna állítani, azonban egy műszaki ellenőr önkényesen leállíttatta a négy oszlop falazását, így azok 80 cm-rel alacsonyabbra lettek megépítve a Maróti által tervezettnél, s így a keresztek sem kerültek kihelyezésre. Mindezek ellenére az emlékmű impozáns méretei, tájban való elhelyezése okán unikális az országban. Az első világháborút követően szinte minden település emlékművet állított az elesettek emlékére. Maróti emlékműve minden ízben eltér ezen szokványos emlékművektől. Feltehetően keleti utazásainak hatására fogalmazódhatott meg benne egy szimbolikus sírkert gondolata, mely a falu fölötti hegyen magasodik. Egy pontszerű objektum helyett az egész hegytetőt a hősök emlékének szentelte. A két, egymás felé nyitott, három oldalról zárt kertet öntöttvas kerítésekkel, pergolákkal határolta. A pergolákon fellelhető mintázat, illetve az emlékmű déli végén olvasható felirat korábban a Maróti villában is megjelent - *„Imádj Istent, élj hazádért, végezd, amit a sors rád mért."* A szimbolikus kert középpontjába egy bronzból készült Krisztusfejet helyezett el.[55]

[55] INT-37

59. ábra Maróti Géza kézjegyét a település számos pontján fellelhetjük (saját fényképek)

4.3. A HELYI ÉPÍTETT ÖRÖKSÉG FORMAKINCSÉNEK ESSZENCIÁJA

A kutatómunkám során feltárt örökségi elemeket összefűzve elkészítettem Zebegény épített örökségének formakincs-gyűjteményét. A következőkben felsorolt, jellemző elemeket a 60. ábra szemlélteti.

A Börzsöny népi építészete – lévén nem lehatárolható, egyértelmű irányzat - kapcsán jellemző elemet a terepi kutatás során nem találtam, ugyanakkor a rendelkezésemre álló források alapján elmondható, hogy a környék településein két örökségi elem igen gyakori volt – a patakkő, mint építőanyag használata, valamint a tulipánmotívum alkalmazása különböző módosulásaiban a tulipános ládákon. Helyszíneléseim során megállapítottam, hogy a tulipán motívum emellett számos kopjafán megjelenik a zebegényi temetőben. A helyi népi építészet első számú szempontja egykor a praktikum volt, ugyanakkor a források a lakóház leírása kapcsán az oromfal szerény, fából készült díszítményeiről is beszámolnak, melyekkel ma már nem találkozunk. A térségben jellemző sváb jelenlét mára kevéssé érezteti hatását az épített örökség kapcsán. Ezen irányzat néhány lakóház tömegformálásában, tornác-kert kapcsolatában, illetve oromfalának organikus motívumaiban érhető tetten. A népi építészet egy másik típusa, a Felvidék építészete az egykori Virág Egylet vezetője, a nyitrai származású Apponyi Franciska grófnő lévén került Zebegénybe. A település szerte megjelenő, és a Napraforgó utcában összpontosuló kék szín véleményem szerint alapvetően meghatározza a zebegényi identitást. Emellett, a Napraforgó utca apró Mária-fülkéi, az épületeken megjelenő szakrális elemek is a felvidéki hatásról tanúskodnak. Ebben az utcában szintén megjelennek többek között a tulipánmotívumok, de elsősorban természetesen a napraforgó a hangsúlyos. Az egyéb építészeti irányzatok közül Maróti Géza munkássága dominál. A Havas Boldogasszony templom mellett álló Kenyéradó Szent Erzsébet szobor ikonikus eleme a településnek. Emellett a Maróti-villa, valamint a Hősi emlékmű is erős identitáshordozó helyszínek, jellemző, vissza-visszatérő elemekkel, többek között háromszögekkel és íves motívumcsaládd al. A Millenniumi Dohánypavilon hatása ugyan kevésbé érezhető a település központjában, mégis, mint identitáshordozó, ikonikus elem Zebegényben. Számos érdekes dísze közül elsősorban tetőzetének formái, motívumai ragadják meg az ember figyelmét. Mint 6. építészeti irányzat, a főtér és a település domináns eleme a Havas Boldogasszony-templom. A Kós Károly tervezte épület tömegformálásában, tetőszerkezetében, külső-és belső motívumvilágában is egyedülálló. Az ablakokat kívülről védő-díszítő kovácsoltvas rácsozat háromszög motívumai számomra Maróti Géza jellemző ablakzataival mutatnak egyezést. A tető és a homlokzat találkozása egy egyedi, Kós által többször is használt 110°-os formában történik.

60.ábra Zebegény épített örökségének formakincs-gyűjteménye

(saját szerkesztésű ábra)

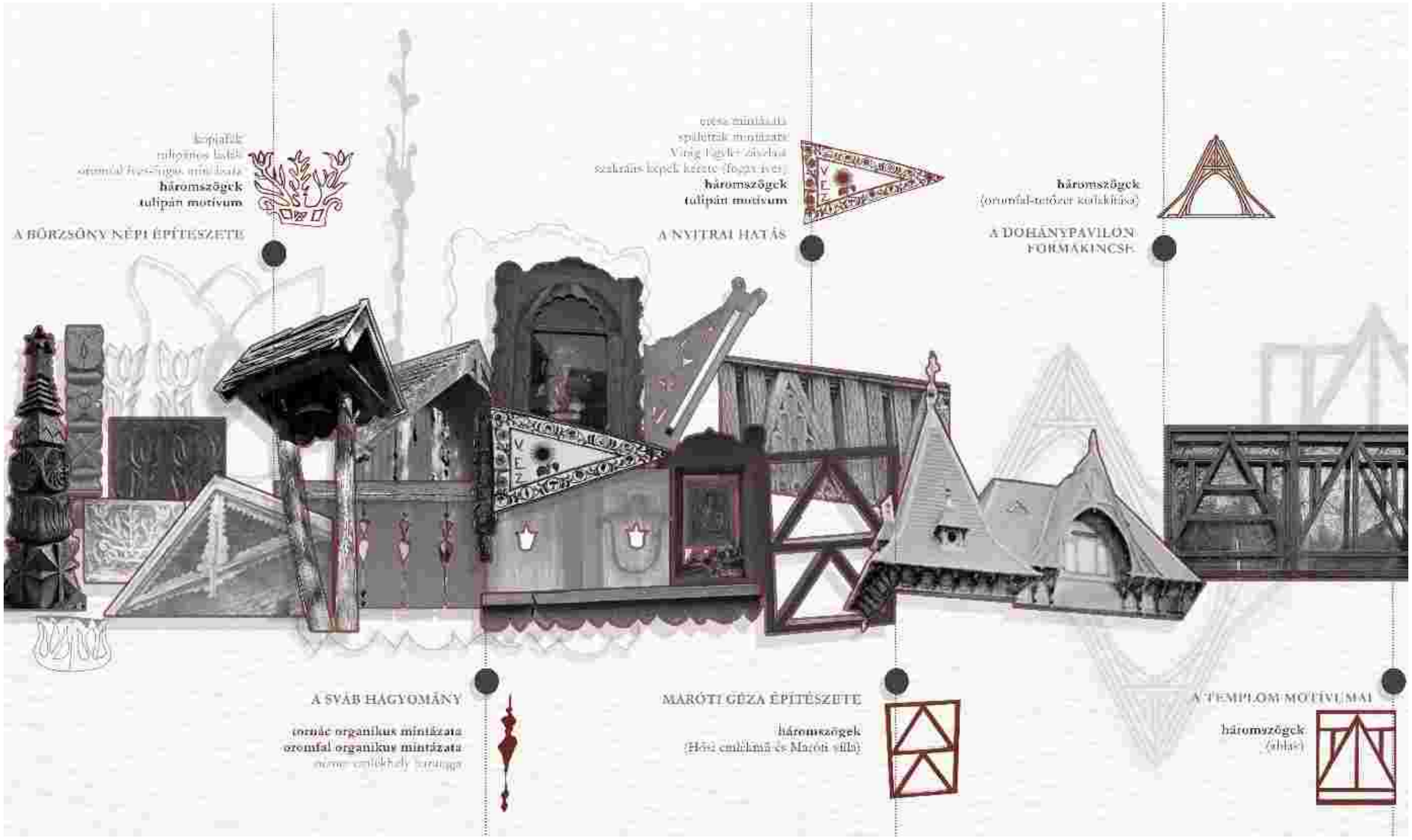

5. A ZEBEGÉNYI PETŐFI TÉR MEGÚJÍTÁSI KONCEPCIÓJA

5.1. A HELYI IDENTITÁST MEGHATÁROZÓ ÉPÍTETT ÖRÖKSÉG ALKALMAZÁSA A PETŐFI TÉR MEGÚJÍTÁSI KONCEPCIÓJÁBAN

A Petőfi tér megújítási koncepcióját az épített örökség adaptív újrahasznosításának szellemében készítettem el, melyhez a 2. fejezetben feltárt tervezési elvek alapján valamennyi szempontot figyelembe vettem. A következőkben bemutatom a Yomna Amr Lotfi és Toka Fahmy Aly építész szerzőpáros által megfogalmazott 7 alapelvre (2. ábra), valamint az általam vizsgált szabadtérépítészeti alkotásokban kirajzolódott metodikára (11. ábra) épített koncepció megalkotásának folyamatát.

A Zebegény esetében végzett helyspecifikus, örökség-orientált tervezés a hely teljeskörű megismerésén nyugszik. A Dunakanyar, azon belül a zebegényi táj jellemzői segítettek megérteni a település egykori, és jelenlegi működését, a helyiek tájhoz való viszonyulását. A táji adottságok feltárása rávilágított arra is, hogy Zebegény egy természeti értékekben bővelkedő, gazdag helyszín.

A település történetének megismerésén belül különösen nagy kihívást jelentett a Petőfi tér történetének feltárása, stílustörténeti korszakainak lehatárolása. A rendelkezésemre álló írott források, archív felvételek, képeslapok és történeti térképek segítségével átfogó képet kaphattam a tér működéséről. Megbizonyosodhattam róla, hogy a Petőfi tér valóban a település „szíve”, hiszen az első betelepített lakók egykor ezen a területen kezdtek otthonaik felépítésébe.

A források áttekintését terepi munka követte, helyszíni felmérésekkel, sok, Zebegényben eltöltött órával. A település bejárása, örökségi elemeinek összegyűjtése során megérezhettem Zebegény semmihez sem hasonlítható atmoszféráját, amely később, a tervezés fázisában is nagyban segítette a munkámat.

A hitelesség, valamint a források változatosságának, megbízhatóságának érdekében több helyi, érintett személlyel volt alkalmam beszélgetni. Meglátásaik, tapasztalataik, a rendelkezésemre bocsátott forrásaik, mint alappillérek épültek be a terveimbe, melyekért ezúton is szeretném kifejezni hálámat.

A táj- és településtörténet, a Petőfi tér története, a kulturális és szellemi örökség, a hagyományok megismerése, valamint a funkcionális szempontok feltárása után egy olyan tudásanyag állt a rendelkezésemre, melynek birtokában képessé váltam az alapkoncepció elvi

hátterének, alappilléreinek megfogalmazására. A feltárt építészeti irányzatokat csoportokra bontva felsorakoztattam az egyes domináns elemeket. Minden rétegből egy elemet kiválasztva létrejött egy elemkészlet, amelyet szerettem volna felhasználni a koncepcióban is. A kiválasztott elemek integrálása nem volt könnyű feladat, ugyanakkor mégis szerettem volna mindet megjeleníteni, hiszen egyenlően fontosnak ítéltem őket a település identitását illetően. Végül egy korábban leírt, Csóka Balázstól származó idézet választ adott arra a kérdésemre, milyen módon lenne lehetséges minden réteg megjelenítése: *„Környezetünk jelentős része eleinktől hagyományozódott ránk, amely szövetként fonódik egybe, és egymásra rétegződik. A különböző rétegek megismerése és megértése, elemzése támpontokat szolgáltat a tervezéshez. A munkánk leggyakrabban egy meglévő szövet folytatását jelenti, egy már meglévő szövetbe kell integrálni elképzeléseinket. Ilyen értelemben munkánk nem önálló, önmagában álló entitás. Alkotásunk egy élő szövetbe kerül, és együtt kell léteznie a környezetével.„* [56]

A tervezési terület, mint élő szövet, Zebegény, mint élő örökség elevenedett meg előttem. Világossá vált, hogy a terveimnek nyitottnak kell lenniük a múlt és a jövő felé egyaránt. Úgy gondoltam, ez az a pont, az a szellemi háttér, amelyben találkozhat az identitás, az örökség, valamint annak adaptív újrahasznosítása. Erre alapozva fogalmaztam meg a koncepcióm 3 alappillérét – szeretnék kapcsolatot teremteni az egyes térrészek között egyszerű formákkal, valamint egy szőnyegszerű burkolattal. Az első, kézi vázlatrajzot a 61. ábra szemlélteti. A koncepciót alapvetően meghatározza, hogy egy kék színű, festett betonsáv szeli át a területet, kapcsolatot teremtve az egyes térrészek között. A kék szín a nyitrai hatásra való utalásként jelenik meg. Ezen út formájában – és több, a park területén futó út vonalvezetésében fellelhető a Havas Boldogasszony-templom homlokzatán megjelenő 110°- os forma. A tér hangsúlyos, fókuszpontjain az egyes épített örökségi elemeket magában foglaló szőnyegszerű burkolat tűnik fel. A szőnyegszerű burkolat mintázatának kirajzolásához szükség volt a kiválasztott motívumok stilizálására, hogy azok logikusan kiépíthetőek legyenek 10x10 cm-es andezit és travertin kiskockakövekből. Az egyes rétegeket, a kiválasztott elemeket és azok stilizált változatát a 62. ábra szemlélteti: tulipánok a börzsönyi népi építészetből, napraforgók és a kék szín a Virág Egylet kapcsán, dupla háromszöges modul Maróti Géza Hősi emlékművéről, valamint egy háromszög motívum a Millenniumi Dohánypavilon tetőzetének díszítményéről. A kiválasztott sváb organikus minta egy ház oromfaláról származik, és nem a burkolatban, hanem a bútorcsaládon köszön majd vissza a későbbiekben.

[56] INT-04

61. ábra Az alapkoncepció első szabadkézi vázlata

(saját szerkesztésű ábra)

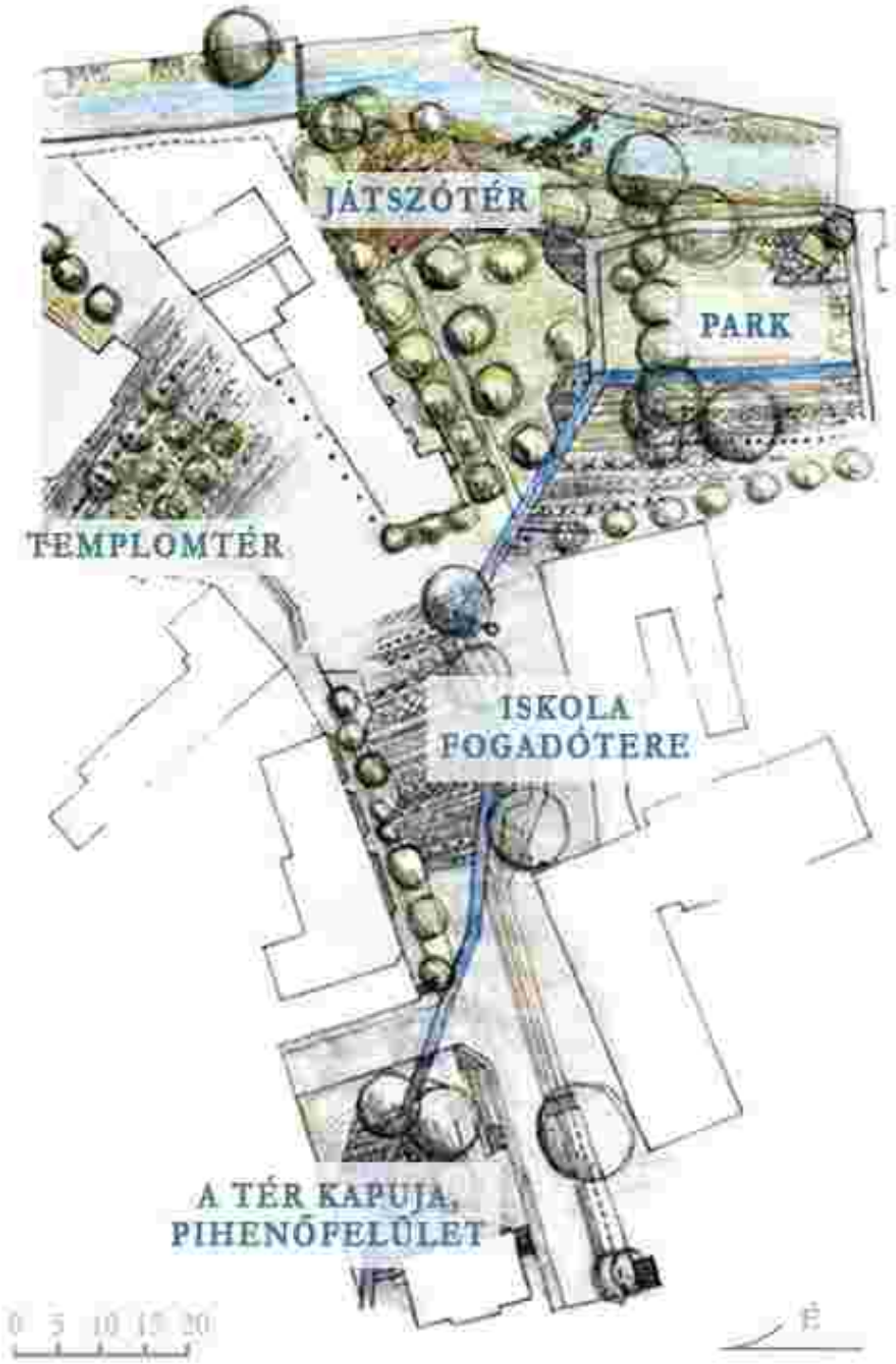

62. ábra A kiválasztott elemekből létrehozott, stilizált elemkészlet

(saját szerkesztésű ábra)

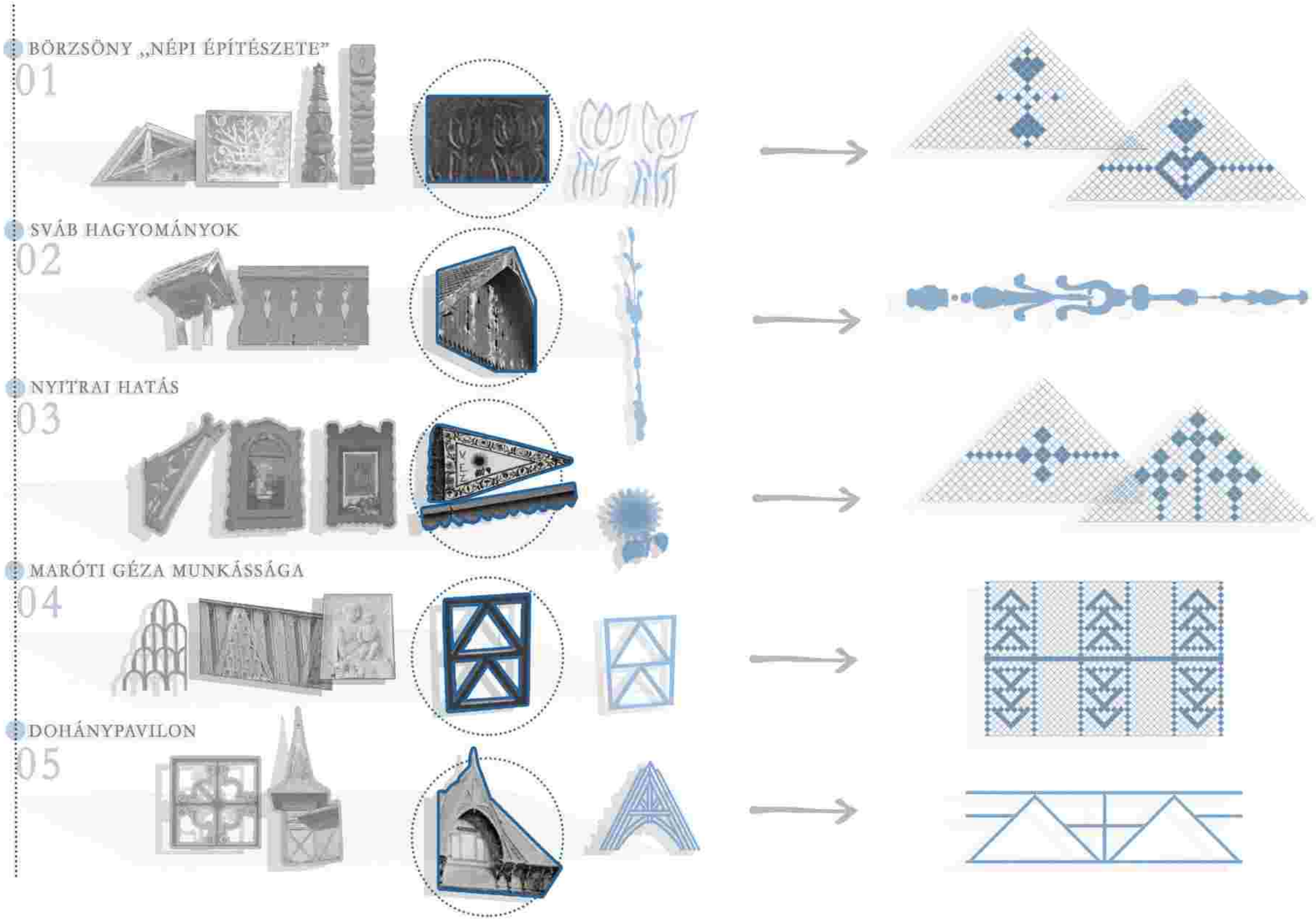

A korábbi fejezetekben bemutatott, már megvalósult, szabadtérépítészeti alkotások vizsgálatához hasonlóan Zebegény példáját illetően is elkészítettem az egyes örökségi elemeket értékelő adatlapot, amelyet a 63. ábra szemléltet.

Az anyaghasználat tekintetében törekedtem a helyben fellelhető anyagok alkalmazására, a jelenleg használatban lévő anyagok újrahasznosítására. Az andezit kiskockakő és a bazalt nagykockakő jelenleg is nagy arányban jelen van nem csak a téren, de az egész településen. A mészkő a templom anyaghasználatához illeszkedik. Ezen anyagok használata a tájba illeszthetőséget és az időtállóságot biztosítják, továbbá a településképhez is alkalmazkodnak.

A Havas Boldogasszony-templom homlokzatáról kölcsönzött forma az utak vonalvezetésében jelenik meg, amely nem csak vizuális, de szimbolikus kapcsolatot is teremt az épített örökség, valamint a kortárs beavatkozás között. A szerkezeteket illetően, sem a terepi kutatómunka, sem a források tanulmányozása során nem találtam olyan hagyományos megoldást, tudást, amely használható, a koncepcióba beépíthető lett volna.

A koncepciót átható, domináns kék szín mintegy védjegye a településnek. A Virág Egylet - közvetetten a nyitrai hatás – kapcsán megjelenő szín a teret átszelő út, valamint egyes berendezési tárgyak, bútorok, továbbá néhány játszóelem esetében köszön vissza. Ez a gesztus egyfajta történeti utalásként működik, amely kapcsolódási pontot jelent múlt és jelen között. A különböző népi és egyéb építészeti irányzatok jellemző motívumainak megjelenítése a szőnyegszerű burkolatban, valamint egyes bútorokon történik. A motívumok egységbe rendezése a hely identitásának vizuális szintézisét teremti meg, és emlékeztet arra, hogy múltunk, jelenünk és jövőnk „szövetként fonódik egybe”, élővé teszi a helyi örökséget. A tervezési folyamatban a közösség nem került bevonásra, ugyanakkor néhány helyi érintettel sikerült felvenni a kapcsolatot, akik így hozzájárultak a projekt hitelességéhez.

Láthatjuk, hogy a megújítási koncepcióban elsősorban a forma, a motívum és a szín dominál, ugyanakkor az anyag is felhasználásra kerül. A projekt gyenge pontja, hogy a közösségi részvétel nem integrálódott szervesen a folyamatba, ugyanakkor a helyi érintettekkel való konzultáció mégis hozzájárult ahhoz, hogy a koncepció autentikus, helyspecifikus lehessen. Összességében elmondható, hogy Zebegény főterének megújítása a forma, a szín és a motívum szintjén valósítja meg a helyi épített örökség kortárs bemutatását, miközben az anyaghasználat révén biztosítja a tájba illeszkedést. Bár a közösség bevonásának hiánya miatt a hagyományos tudás dimenziója nem jelenik meg, a projekt mégis összekapcsolja az örökséget a kortárs térformálással.

63. ábra Örökségi elemek megjelenése a Petőfi téren

(saját szerkesztésű ábra)

örökségi elem	*megjelenés a projektben*	*funkció/jelentés*
ANYAG	helyben fellelhető bazalt nagykockakő, andezit kiskockakő, patakkő alkalmazása; a kivágásra kerülő fák mulcsként való újrahasznosítása	tájba illeszthetőségre való törekvés, az időtállóság biztosítása, a településképhez való alkalmazkodás, fenntarthatósági szempontok érvényesítése
FORMA	a Havas Boldogasszony-templom homlokzatáról kölcsönzött 110°-os alakzat az utak vonalvezetésében	vizuális és szimbolikus kapcsolat az épített örökség és a kortárs beavatkozás között
SZERKEZET	hagyományos, helyi szerkezetet a kutatás során nem találtam	-
SZÍN	a VirágEgylet - közvetetten a nyitrai hatás kapcsán megjelenő kék szín felhasználása	a történeti örökségre való utalásként működik, amely kapcsolódási pont múlt és jelen között
MOTÍVUMOK ÉS DEKORATÍV ELEMEK	a népi és az egyéb építészeti irányzatok jellemző motívumainak megjelenítése a burkolatban, a bútorokon	a motívumok egységbe rendezése a hely identitásának vizuális szintézisét teremti meg
HAGYOMÁNYOS TUDÁS	hagyományos tudással kapcsolatos információkat a kutatás során nem találtam	-
KÖZÖSSÉGI RÉSZVÉTEL	a közösség a tervezésben nem került bevonásra	néhány helyi érintettel való kommunikáció adatgyűjés céljából, a hitelesség érdekében

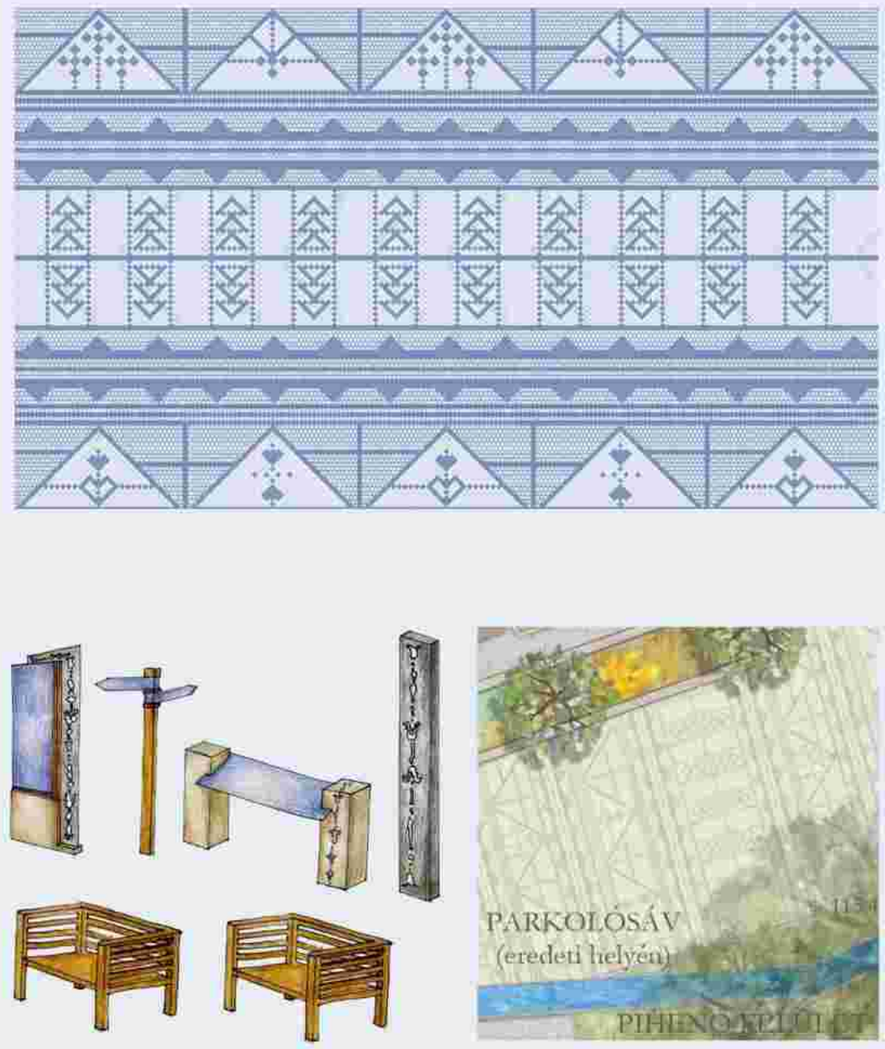

5.2. A PETŐFI TÉR TERVEZETT ÁLLAPOTÁNAK FUNKCIÓSÉMÁJA

A megújítási koncepció célja, hogy a Petőfi tér egy többfunkciós közösségi térré váljék. A tér nyugati bejárata egyfajta kapuként működik, amely a főút és a település központi magja közötti átmenetet képezi. A vasútállomástól keletre eső Millennium park funkcióját megtartva egy megérkezési pontként, pihenőfelületként funkcionál tovább. A tér belseje felé haladva az iskola kibővített fogadóteréhez érkezünk, amely új formájában biztosítani tudja az oktatási intézmény mindennapi használatához szükséges helyszínt. A tér ezt követően egy apró piactérbe torkollik, majd a jelenleg parkolóként funkcionáló terület megújításával létrejövő parkba. A park északi részén játszótér kerül kialakításra, amely a Malomvölgyi-patakkal való közvetlen kapcsolatot is megteremti, hiszen a terepplasztikát kihasználva játszóelemek kerülnek kihelyezésre a patak partján is. A park középső részén sétányrendszer épül pihenőfelületekkel, a Faluházhoz közel eső térrészen pedig egy színpad kerül kialakításra, amely teret biztosít különféle kulturális események és közösségi rendezvények lebonyolításához. A Faluház bejárata előtt egy kisebb tankert, ún. „parasztkert" létesül, amelyet az iskola tanulói gondozhatnak. A Havas Boldogasszony-templom tere megújul, évelőágyakkal, lombos fákkal és padokkal bővül, a templom mögötti területen pedig kisebb pihenőfelületek kerülnek kialakításra. A különböző

64. ábra A Petőfi tér tervezett állapotának funkciósémája (saját szerkesztésű ábra)

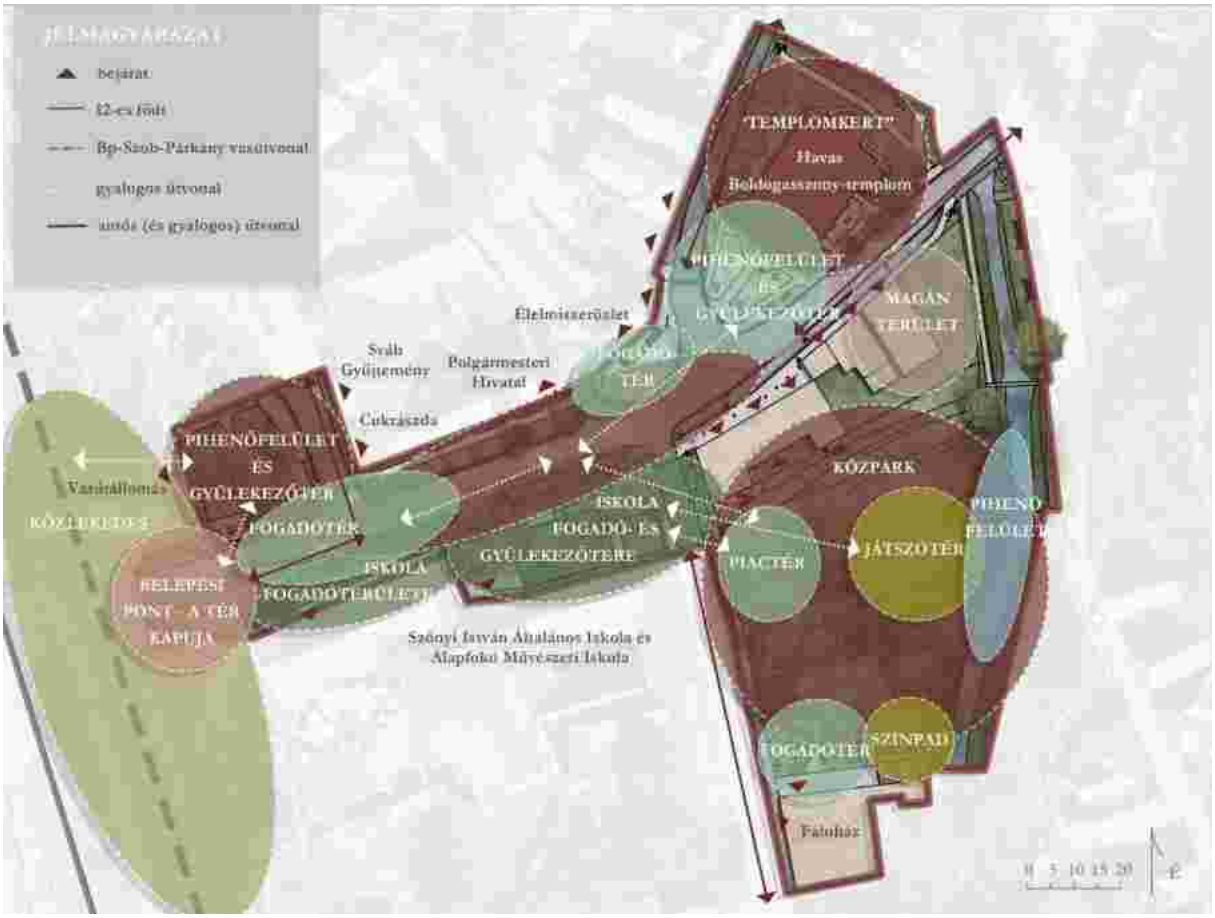

funkcionális egységek átjárható rendszerben kapcsolódnak egymáshoz, ezáltal a teret egész nap igénybe vevő, különböző korosztályok és használati módok számára is alkalmas helyszínné válik. Az egyes térrészek átmeneti zónákkal, gyülekező- és pihenőfelületekkel kapcsolódnak egymáshoz, ami élhetővé, emberléptékűvé teszi a főteret.

5.3. A PETŐFI TÉR MEGÚJÍTÁSI KONCEPCIÓJA

A tér megújítási koncepciója igyekszik reagálni a terület hiányosságaira, valamint kiemelni annak erősségeit, kedvező adottságait. A koncepció küldetése, hogy egy olyan vonzó és élhető közösségi tér kerüljön kialakításra, amely találkozási pontként szolgál a helyiek számára, ugyanakkor méltó módon képes bemutatni Zebegény egyedi hangulatát és értékeit az idelátogatóknak is. A koncepciót alapvetően meghatározza, hogy a teret egy kék színű festett betonsáv szeli át, és a hangsúlyos pontokon az egyedi tervezésű szőnyegszerű burkolat kerül alkalmazásra. Ezen elemek funkcionális szempontból az egyes térrészek közötti kapcsolat megteremtését szolgálják. A megújítási koncepciót az K-01, valamint K-02 számú tervlap szemlélteti.

A vasútállomás mögötti téren, a Millennium parkban egyfajta belépési pont kerül kialakításra. A Millennium emlékmű évelőágyba foglalásával, valamint további, az emlékművet övező párhuzamos évelőágyak kialakításával reprezentatívvá válik a tér. Kényelmes ülőbútorok, valamint új információs táblák kerülnek kihelyezésre. (65. ábra) A Petőfi tér közepe felé haladva támfalak szegélyezik az utat, amelyek a szintkülönbségek okán megtartásra érdemesek, ugyanakkor kisebb formai változtatások a koncepció szabályos vonalvezetése miatt indokoltak. Az általános iskola épületegyüttesének fogadótere az épület közvetlen közelében egy nagyobb burkolt felülettel egészül ki. A nyugati bejárat előtt álló Szőnyi István szobor körül évelőágy létesül. Ezen a térrészen van lehetőség kerékpártároló elhelyezésére is. Az épülethomlokzat előterében, a nyugati, valamint a keleti bejárat között egy hosszú évelőágy nyúlik el, melyben több pad is elhelyezésre kerül. Az épülettől észak felé haladva a burkolatot egy vadvirágos gyepfelület váltja fel, amelyben több ülőbútor is helyet kap. Az itt álló, helyi védettséget élvező kutat szilárd burkolat veszi körül, további ülőbútorokkal. A Havas Boldogasszony-templom előterében öt évelőkazetta létesül, raszteres kiosztásban. (66. ábra) Az ágyások közepén egy-egy *Aesculus hippocastanum 'Pyramidalis'* fa áll, amely megidézi a terület egykori gesztenye fáit. A templom épületétől északra egy árnyéki évelőágy kerül, valamint néhány ülőbútor, amely lehetőséget teremt az intimebb, csendes elvonulásra, beszélgetésre. A szolgáltatóház és a Faluház közötti, jelenleg parkolóként funkcionáló területen egy közpark létesül. (K-03, K-04

sz. tervlap) Az ezen a területen történő parkolás helyett a vasútállomás melletti P+R parkolókban, valamint a Dunaparton található parkolóban van lehetőség a gépjárművek elhelyezésére. A Faluháztól északkeletre egy színpad áll, északnyugati sarkán pedig egy tankert létesül, amelybe parasztkerti növények kerülnek telepítésre. A kiültetés a burkolatarchitektúra mintázatába kerül, mintegy fellazítva a „szőnyegszerűséget", és követve az egyes motívumok határvonalait. (67. ábra) A Petőfi tér központi részét és az újonnan létesült parkot egy apró, burkolt „piactér" köti össze, amely helyet adhat árusító standoknak is. Az új park északkeleti sarkában egy kisebb, Zebegény tematikájú játszótér létesül. (68. ábra) Elemeiben több helyi jellegzetesség visszaköszön, találkozunk a Napraforgó utca házaival, tulipános ládával, a környék erdőinek jellemző fenyő és tölgyfajaival, de a kék szín is megjelenik. A terepi adottságokat kihasználva, egy mászófal, és egy csúszda is elhelyezésre kerül a Malomvölgyi-patak partján. A patakparton dél felé haladva egy sétány épül, amelyet néhány ülőbútor övez. Ide lépcsőn juthat le a látogató. A sétánnyal párhuzamosan, a park terepszintjén pergolák kihelyezésével jönnek létre árnyas pihenőpontok.

65.ábra A megújult Millennium park (saját szerkesztésű ábra)

66.ábra A Havas-Boldogasszony templom új fogadótere (saját szerkesztésű ábra)

67.ábra A Faluház előterében egy tankert, ún. „parasztkert” létesül (saját szerkesztésű ábra)

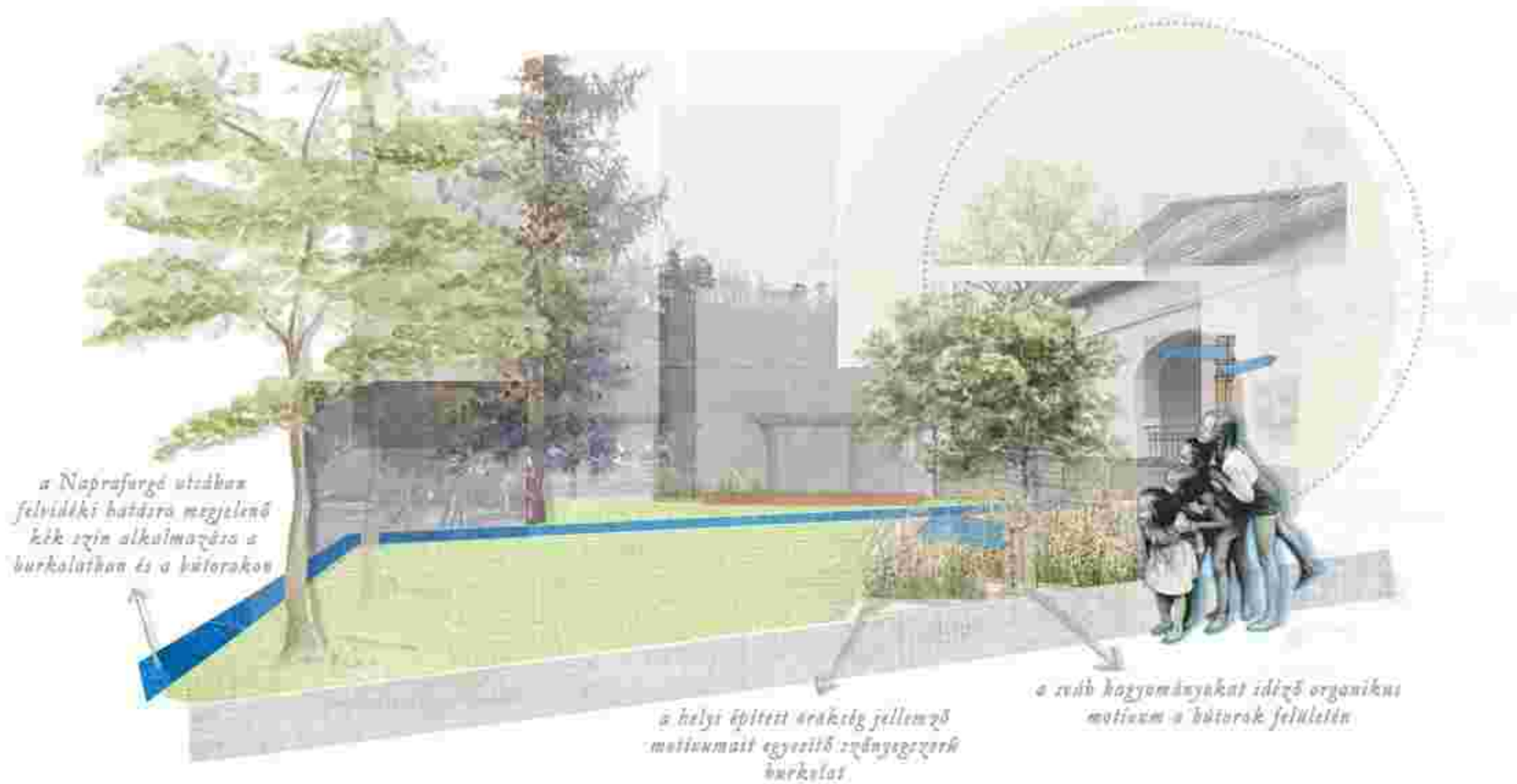

68.ábra A Zebegény tematikájú játszótér montázsrajza, a felhasználásra került elemekkel (saját szerkesztésű ábra)

Virág Egylet zászlaja

Kút motívum Berény Róbert: Zebegényi kert kúttal c. festményén

Tölgy levél és makk motívum

Fenyőerdők

Napraforgó utca kék háztetői

Börzsönyi tulipános láda motívumai

Napraforgó utca kerítésének részletmegoldásai és színe

5.4. BÚTOROK ÉS EGYÉB BERENDEZÉSI TÁRGYAK

A bútorok tervezése során az elsődleges szempont a letisztultság volt. A bonyolult, részletgazdag szőnyegszerű burkolat egy egyszerű, mégis elegáns bútorcsalád megalkotását kívánta. A bútorok alapvetően három féle anyag felhasználásával készülnek: tölgyfa, travertin mészkő és fém – az időtállóság jegyében. Az információs és irányjelző táblák esetében a beton burkolatban már alkalmazott kék szín is megjelenik. A tér közösségi vonatkozása révén számos ülőbútor elhelyezését kívánja, ezért többféle modell is készült. A fából készült padok egy- és háromszemélyes verzióban is rendelkezésre állnak, melyből az egyszemélyes „szék” alapozás nélkül kerül kihelyezésre a szabad mozgathatóság érdekében. Az ülőkubusok mészkő és fém lábazattal is elkészíthetőek. A kiterjesztett, ötszemélyes „Z” alakú ülőbútor egyszerre szolgálja a praktikumot és a kényelmet. Az egyes bútorokon feltűnő organikus motívum a korábban gyűjtött, sváb hatásra utal, amely a fémen lézervágva, a mészkövön maratva jeleníthető meg. A park fő sétánya mentén fém, világító panelek kerülnek kihelyezésre. A fény találkozása az organikus formákkal meghittséget, hangulatos atmoszférát teremt. Az egyes bútorok műszaki részlettervei az R-01-R-08 számú tervlapokon szerepelnek.

69. ábra Az egyedi tervezésű bútorcsalád egyes elemei (saját grafika, saját szerkesztésű ábra)

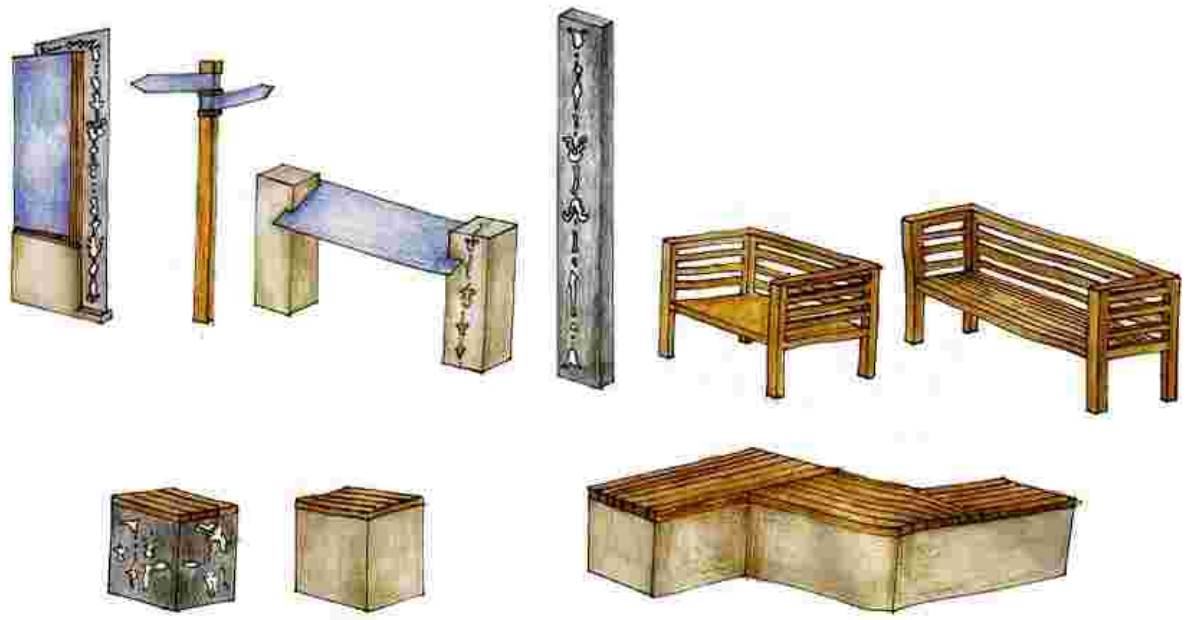

5.5. ANYAGHASZNÁLAT

A bútorokban megjelenő mészkő az újonnan kialakításra kerülő évelőágyak, kisebb támfalak esetén is felhasználásra kerül. További, alkalmazásra kerülő burkolat a bazalt nagykockakő, az andezit kiskockakő, a travertin kiskockakő, és a színezett beton. A játszótéren, a patakparti sétányon és annak lépcsőin, valamint a pergolák alatti területen mulcs alkalmazandó. Ez igen költséges, ugyanakkor a területről kivágásra kerülő fák is felhasználhatók erre a célra. Az anyagok tekintetében megjelenik továbbá a templom épülete körül a kulékavics, valamint a park területén a fém kerti szegély. A patakpart rendezése során a helyi patakkövek is felhasználásra kerülnek, a patakhoz vezető lépcsők esetén pedig farönkök kerülnek beépítésre.

5.6. NÖVÉNYALKALMAZÁS

A Petőfi tér növényállományát tekintve, szép és egészséges lombhullató - valamint örökzöld faegyedekkel rendelkezik. Fatelepítés csak a templom előtti téren, valamint a parkban történik. A templom gyülekezőterén oszlopos vadgesztenye (*Aescculus hippocastanum 'Pyramidalis'*), a parkban magyar tölgy (*Quercus frainetto*) egyedek, valamint egy szoliter vérbükk *(Fagus sylvatica 'Purpurea')* kerül telepítésre. A téren jelenleg hiányzik a cserjeszint, cserjék telepítése csak a szolgáltatóház, valamint a park közötti sávban indokolt funkcionális okból, főként erdei társulásra jellemző fajokkal, s azok fajtáival (húsos som - *Cornus mas.* cserszömörce - *Cotinus coggygria,* bíbor cserszömörce - *Cotinus coggygria 'Royal Purple', csíkos kecskerágó – Euonymus europaeus 'Red Cascade',* kökény - *Prunus spinosa,* északi tollasgyöngyvessző - *Sorbaria sorbifolia*). A játszóteret határoló kerítésen belül nyírt fagyalsövény (*Ligustrum vulgare*) kerül kialakításra. Az alkalmazott fásszárú fajokat a 70. ábra szemlélteti. A megújuló Petőfi téren számos új évelőágy létesül, melyek nem csak a főtér reprezentatív jellegét, de a biodiverzitást is növelik. A támfalak eredeti évelőágyai megőrzésre kerülnek, ugyanakkor esetükben szükség van a növényállomány felújítására, cseréjére. A benapozottságot, és a fény-árnyék viszonyokat tekintve két ágyástípus létesül: félárnyéki, valamint árnyéki ágyások. A Millennium park, valamint az iskola fogadóterének ágyásaiba árnyéki, a Koperniczky-házzal párhuzamosan futó ágyásba félárnyéki fajok kerülnek. A templom előtti téren kezdetben félárnyékot kedvelő növények kerülnek telepítésre, majd a fák növekedésével, árnyékuk mélyülésével indokolt lesz az árnyéktűrő fajokra való cseréjük. A parkban öt évelőágy kerül kialakításra, árnyéktűrő, valamint félárnyéki fajokkal. A park keleti oldalán húzódó, pergolákkal tagol sétány mentén található ágyásokba kenyérbél cickafark (*Achillea ptarmica*), baracklevelű harangvirág 'Alba' fajtája (*Campanula persicifolia 'Alba'*), sásliliom 'Mystical

Rainbow' fajtája (*Hemerocallis 'Mystical Rainbow'*), bugatölcsér 'Rock Candy' fajtája (*Penstemon barbatus 'Rock Candy'*), bugás lángvirág 'Rembrandt' fajtája (*Phlox paniculata 'Rembrandt'*), valamint virginiai veronika 'Pink Glow' fajtája (*Veronicastrum virginicum 'Pink Glow'*) kerül. A park központi tengelyében futó, a játszótérre mintegy merőleges út mentén kialakított ágyásba a következő fajok kerülnek telepítésre: japán szellőrózsa (*Anemone japonica*), szürkés imola (*Centaurea dealbata*), krizantém (*Chrysanthemum x grandiflorum*), popmpás küllőrojt (*Erigeron specious*), bugás lángvirág 'Rembrandt' fajtája (*Phlox paniculata 'Rembrandt'*), rózsaszín füzérajak 'Rosea' fajtája (*Physostegia virginiana 'Rosea'*), nagyvirágú tisztesfű (*Stachys macrantha*), rózsaszín margitvirág (*Tanacetum coccineum 'Robinson Pink'*), macskafarkú veronika 'First Love' fajtája (*Veronica spicata 'First Love'*). A pergolákkal tagolt, valamint a központi sétány évelőágyásaiban alkalmazott fajok a 71. ábrán láthatóak. A park nyugati részén található, a Petőfi tér központi része, az Árpád út felé eső ágyásba völgycsillag 'Ruby Cloud' fajtája *(Astrantia major 'Ruby Cloud'*), szívlevelű bőrlevél (*Bergenia cordifolia*), kaukázusi nefelejcs (*Brunnera macrophylla*), baracklevelű harangvirág 'Alba' fajtája (*Campanula persicifolia 'Alba'*), nagy szívvirág (*Dicentra spectabilis*), erdei pajzsika (*Dryopteris filix-mas*), török kutyatej (*Euphorbia amygdaloides subsp. robbiae*), árnyékliliom 'Sum and Substance' fajtája (*Hosta 'Sum and Substance'*), tüdőfű 'Raspberry Splash' fajtája (*Pulmonaria 'Raspberry Splash'*) egyedek kerülnek. (72. ábra) A Faluház bejáratánál található tankertbe parasztkerti jellegű fajok - fűszernövények kerülnek: közönséges cickafark (*Achillea millefolium*), baracklevelű harangvirág (*Campanula persicifolia*), krizantém (*Chrysanthemum x grandiflorum),* sásliliom (*Hemerocallis sp.*), kerti izsóp (*Hyssopus officinalis*), kerti nőszirom (*Iris germanica*), közönséges levendula (*Lavandula angustifolia*), óriás margitvirág (*Leucanthemum maximum*), borsmenta (*Mentha x piperita*), kerti macskamenta *(Nepeta x faassenii*), szurokfű (*Origanum vulgare*), illatos bazsarózsa (*Paeonia lactiflora*), rozmaring *(Rosmarinus officinalis*), orvosi zsálya (*Salvia officinalis*), kövirózsa (*Sempervivum sp.*), kerti kakukkfű (*Thymus vulgaris*). A szolgáltatóház és a park között, valamint a játszótér kerítésének előterében talajtakarásra van szükség, amelyhez örökzöld orbáncfű (*Hypericum calycinum*), valamint kis télizöld (*Vinca minor*) kerül felhasználásra. A tankert évelői, valamint az alkalmazott talajtakaró fajok a 73. ábrán láthatóak.

A park növénykiültetését az N-01 számú tervlap szemlélteti.

70. ábra Alkalmazott lombhullató fák és cserjék (saját szerkesztésű ábra)

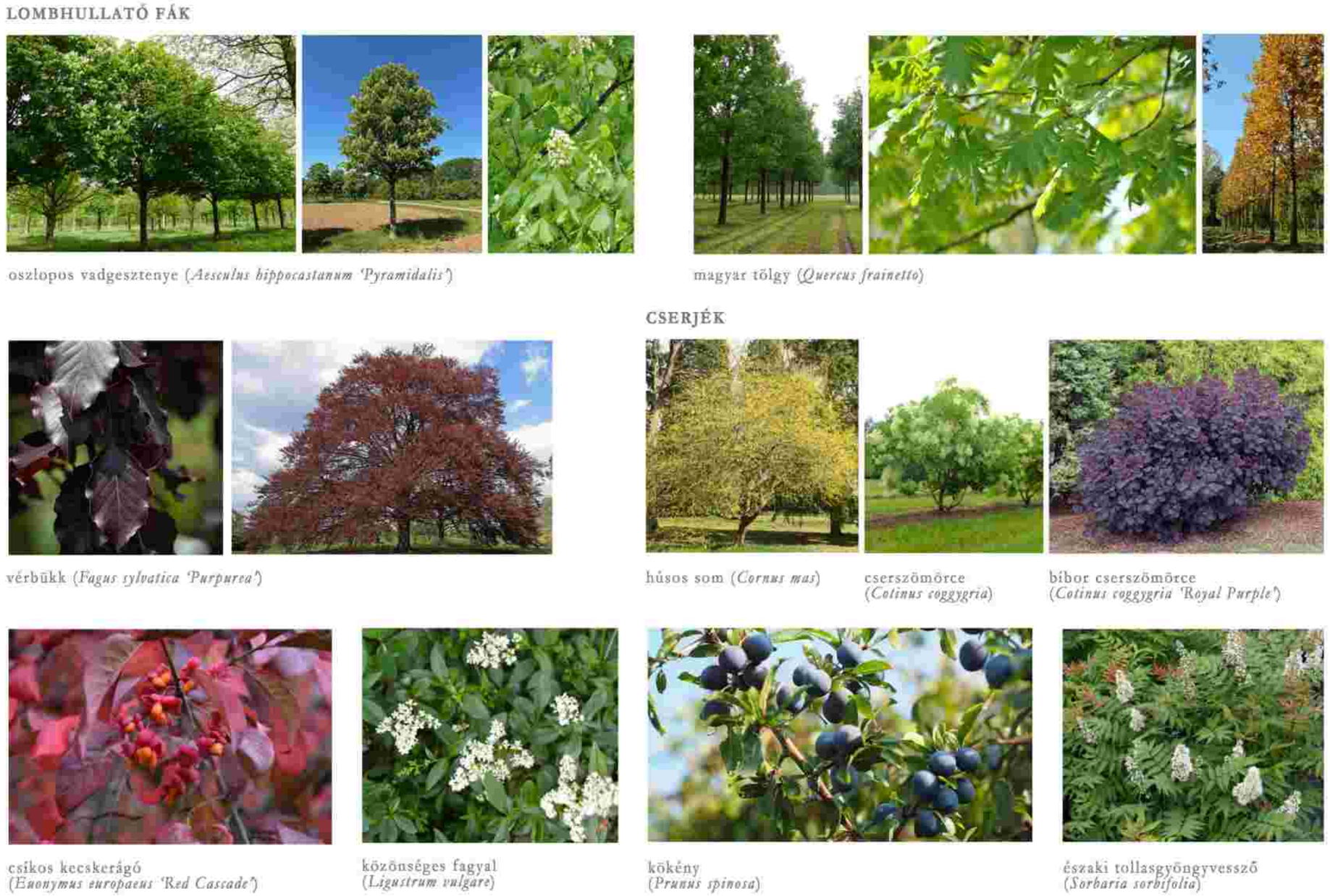

71. ábra A pergolákkal tagolt sétány és a központi sétány melletti ágyások évelői (saját szerkesztésű ábra)

ÉVELŐK - PERGOLÁKKAL TAGOLT SÉTÁNY

kenyérbél cickafark (*Achillea ptarmica*)

baracklevelű harangvirág 'Alba' fajtája (*Campanula persicifolia 'Alba'*)

sáslíliom 'Mystical Rainbow' fajtája (*Hemerocallis 'Mystical Rainbow'*)

bugatölcsér 'Rock Candy' fajtája (*Penstemon barbatus 'Rock Candy'*)

virginiai veronika 'Pink Glow' fajtája (*Veronicastrum virginicum 'Pink Glow'*)

ÉVELŐK - KÖZPONTI SÉTÁNY

bugás lángvirág 'Rembrandt' fajtája (*Phlox paniculata 'Rembrandt'*)

japán szellőrózsa (*Anemone japonica*)

szürkés imola (*Centaurea dealbata*)

krizantém (*Chrysanthemum × grandiflorum*)

popmpás küllőrojt (*Erigeron speciosus*)

bugás lángvirág 'Rembrandt' fajtája (*Phlox paniculata 'Rembrandt'*)

rózsaszín fűzérajak 'Rosea' fajtája (*Physostegia virginiana 'Rosea'*)

nagyvirágú tisztesfű (*Stachys macrantha*)

rózsaszín margitvirág (*Tanacetum coccineum 'Robinson Pink'*)

macskafarkú veronika 'First Love' fajtája (*Veronica spicata 'First Love'*)

72. ábra A piactér melletti ágyás évelői és az alkalmazott talajtakaró fajok (saját szerkesztésű ábra)

ÉVELŐK - PIACTÉR

völgycsillag 'Ruby Cloud' fajtája (*Astrantia major 'Ruby Cloud'*)

szívlevelű bőrlevél (*Bergenia cordifolia*)

kaukázusi nefelejcs (*Brunnera macrophylla*)

baracklevelű harangvirág 'Alba' fajtája (*Campanula persicifolia 'Alba'*)

nagy szívvirág (*Dicentra spectabilis*)

erdei pajzsika (*Dryopteris filix-mas*)

török kutyatej (*Euphorbia amygdaloides subsp. robbiae*)

árnyékliliom 'Sum and Substance' fajtája (*Hosta 'Sum and Substance'*)

tüdőfű 'Raspberry Splash' fajtája (*Pulmonaria 'Raspberry Splash'*)

TALAJTAKARÓK

örökzöld orbáncfű (*Hypericum calycinum*)

kis télizöld (*Vinca minor*)

73. ábra A Faluház bejáratánál található tankertben alkalmazott fajok (saját szerkesztésű ábra)

ÉVELŐK - TANKERT // PARASZTKERT

közönséges cickafark
(*Achillea millefolium*)

baracklevelű harangvirág
(*Campanula persicifolia*)

krizantém (*Chrysanthemum x grandiflorum*)

sáslilom (*Hemerocallis sp.*)

kerti izsóp (*Hyssopus officinalis*)

kerti nőszirom (*Iris germanica*)

közönséges levendula (*Lavandula angustifolia*)

óriás margitvirág
(*Leucanthemum maximum*)

borsmenta (*Mentha x piperita*)

kerti macskamenta
(*Nepeta x faassenii*)

szurokfű (*Origanum vulgare*)

illatos bazsarózsa
(*Paeonia lactiflora*)

rozmaring
(*Rosmarinus officinalis*)

orvosi zsálya (*Salvia officinalis*)

kövirózsa (*Sempervivum sp.*)

kerti kakukkfű
(*Thymus vulgaris*)

6. ÖSSZEGZÉS

Miként jeleníthető meg, hogyan használható fel a helyi identitást is meghatározó épített örökség a kortárs szabadtértervezés gyakorlatában? – így hangzott dolgozatom központi kérdése. Kutatásom célja az volt, hogy bemutassam, hogyan válhat az örökség élővé, milyen módon elevenedhetnek meg letűnt korok szellemi és kulturális értékei a tájépítészeti tervezés által.

A hely, az identitás és az örökség kapcsolatának értelmezése során világossá vált számomra, hogy napjainkban a tájépítészetnek fontos szerepe van a megőrzésben, de talán annál is jelentősebb a feladata az örökség éltetése, megelevenítése, egy hely történetének továbbírása kapcsán. A példák vizsgálata során láthattam, hogy a hely szellemével együttműködő, a hely adottságaira, értékeire, örökségére építő tervezés képes hiteles, maradandó terek létrehozására. A projektek rendszerint örökségi elemtípusok eltérő kombinációival dolgoztak, mégis elmondható, hogy az egyes elemek tudatos alkalmazásával egy-egy mélyen a helyi adottságokban gyökerező, tájba illeszthető alkotás jött létre. A kutatás során nyert tapasztalatok, a vizsgálat alapján kirajzolt tervezési metodika adta a zebegényi Petőfi tér megújítási koncepciójának elméleti, valamint módszertani alapját.

A projekt célja nem pusztán a tér funkcionális szempontok mentén történő, fizikai megújítása volt, hanem a helyi épített örökség felhasználása révén egy identitásteremtő- és hordozó helyszín megalkotása. A tervek elkészítéséhez szükség volt a helyszín teljeskörű megismerésére, a hely működésének megértésére. A megújult Petőfi tér küldetése, hogy egyszerre legyen élhető, a közösség minden tagja számára elérhető, ugyanakkor képes legyen megőrizni Zebegény hagyományos arculatát és reprezentálni a település gazdag örökségét. A főtér megújítása során a helyi identitást meghatározó elemek, többek között a népi építészeti motívumok, jellemző formák, a helyben fellelhető természetes anyagok kortárs értelmezésben kerültek megjelenítésre, ezáltal erősítve a tér kulturális kontinuitását. A Petőfi tér így egy olyan hellyé válik, ahol múlt és jelen találkozik a táj és az ember szerves egységében.

Dolgozatom eredményei rámutatnak arra, hogy a tájépítészet interdiszciplináris jellege révén több, mint pusztán funkcionális téralakítás. Szakmánk egyik legfontosabb feladata, hogy saját eszközkészletével megerősítse a helyhez való kötődést és a közösségi emlékezetet.

IRODALOMJEGYZÉK

INTERNETES FORRÁSOK

INT-01 Szőnyi István: Zebegényi táj. Letöltés dátuma: 2024. 12. 02. Forrás: https://bav-art.hu/blog/szonyi-istvan-zebegenyi-taj-1924/

INT-02 Mészáros B. (2016): Az épített örökség értékre emelése és népszerűsítése, az örökségmenedzsment rendszere. Pécs. Letöltés dátuma: 2025. 06. 10. Forrás: https://pea.lib.pte.hu/server/api/core/bitstreams/4f856875-61dd-402a-9135-9c70e26b02a9/content

INT-03 Újvári E. (2009): A kulturális identitás kutatási perspektívái. Szeged. Letöltés dátuma: 2025. 06. 10. Forrás: https://acta.bibl.u-szeged.hu/64217/1/tudomanyos_es_muveszeti_muhelymunkak_269-272.pdf

INT-04 Csóka B. (2018): Hagyomány és identitás - az építész felelőssége. (Pécs) Letöltés dátuma: 2025. 06. 10. Forrás: https://pea.lib.pte.hu/server/api/core/bitstreams/eb7dd9db-2922-4759-80a2-ba215574b667/content

INT-05 Dömötör T. (2008): Közösségi részvétel a részvételi tervezésben. (Budapest) Letöltés dátuma: 2025. 06. 11. Forrás: https://phd.lib.uni-corvinus.hu/338/1/domotor_tamas.pdf

INT-06 Hock Zs. (2010): A kulturális identitás metamorfózisai. (Szeged) *Iskolakultúra.* 20. évf. 10 szám. p. 109-116. Szegedi Tudományegyetem Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar. Letöltés dátuma: 2025. 06. 11. Forrás: https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/21077

INT-07 Szabó L. (2021): Helyi identitás: Adalékok egy fogalom értelmezéséhez. (Pécs) Pécsi Tudományegyetem Bölcsészet-és Társadalomtudományi Kar Demográfia és Szociológia Doktori Iskola. Letöltés dátuma: 2025. 06. 12. forrás: https://www.irisro.org/tarstud2021junius/54SzaboLilla.pdf

INT-08 Komkoly-Gyuró É. (2022): A tájépítészet kibontakozása és sokrétű feladata. Magyar Tudomány 183(2022)9, 1111–1115 DOI: 10.1556/2065.183.2022.9.1. Letöltés dátuma: 2025. 06. 12. Forrás: https://epa.oszk.hu/00600/00691/00229/pdf/EPA00691_mtud_2022_09.pdf

INT-09 IFLA Definition of Landscape Architect. Letöltés dátuma: 2025. 06. 12. Forrás: https://iflaeurope.eu/index.php/site/general/landscape-architecture-profession#:~:text=Landscape%20Architects%20plan%2C%20design%20and,and%20culture%2C%20and%20territorial%20justice.

INT-10 Norberg-Schulz, C. (2004): Genius loci. Ökotáj, 33–34. sz. 65–75. o. Letöltés dátuma: 2025. 02. 16. Forrás: http://www.okotaj.hu/szamok/33-34/ot33-07.htm

INT-11 Korzenszky, R. (2011): A hely szelleme, identitástudat, hit. *Tempevölgy.*3. évf. 12. szám. 101-103. o. Letöltés dátuma: 2024. 12. 13. Forrás:

https://epa.hu/03000/03099/00012/pdf/EPA03099_tempevolgy_2011_4_101-103.pdf

INT-12 Beszprémy, K. – Pál, M. (2017): Mesterségem címere – a használható hagyomány, a népi kézművesség stratégiája. Hagyományok Háza. Letöltés dátuma: 2025. 01. 11. Forrás: https://nesz.hu/wp-content/uploads/2014/09/Mesters%C3%A9gem-c%C3%ADmere-IV..pdf

INT-13 Yomna Amr Lotfi – Toka Fahmy Aly (2025): Evaluating the long-term impact of adaptive reuse on heritage spaces: a case study of Aslam square in Cairo, Egypt.*Built Heritage.*9, 20. DOI: https://doi.org/10.1186/s43238-025-00186-z. Letöltés dátuma: 2025. 10. 06. Forrás: https://built-heritage.springeropen.com/articles/10.1186/s43238-025-00186-z

INT-14 Herczeg Á. – Edvi B. (2015): Virágzó Tihanyi Legenda. Letöltés dátuma: 2025. 02. 20. Forrás: https://epiteszforum.hu/viragzo-tihanyi-legenda

INT-15 Rab S.-Somogyi K.-Szilágyi N. (2023): Az építészet mint erőforrás – Köllő Miklós és a Larix Stúdió folyamatosan megújuló épületeiről. Letöltés dátuma: 2025. 09. 19. Forrás: https://epiteszforum.hu/az-epiteszet-mint-eroforras--kollo-miklos-es-a-larix-studio-folyamatosan-megujulo-epuleteirol

INT-16 Köllő M. (2021): Az ivói vízifűrész margójára. Letöltés dátuma: 2025. 09. 19. Forrás: https://epiteszforum.hu/az-ivoi-vizifuresz-margojara

INT-17 Tata Angolkert. Letöltés dátuma: 2025. 09. 19. Forrás: https://tataiangolkert.hu/malomkert-tortenete/

INT-18 Tatai Malom-kert és Jenő-malom. Letöltés dátuma: 2025. 09. 19. Forrás: https://www.korzostudio.hu/viz/tatai-malom-kert-es-jeno-malom

INT-19 Építési engedélyt kapott a Magyar Építészeti Múzeum. (2025) Letöltés dátuma: 2025. 10. 03. Forrás: https://pestbuda.hu/cikk/20250326_epitesi_engedelyt_kapott_a_magyar_epiteszeti_muzeum

INT-20 Máté T.-Vass-Eysen Á.-Vesmás P. (2023): A BIVAK és a Tér és Forma Építész Iroda I. díjas pályaműve a Magyar Építészeti Központ és Múzeum pályázatán. Letöltés dátuma: 2025. 10. 03. Forrás: https://epiteszforum.hu/a-magyar-epiteszeti-kozpont-es-muzeum-palyazatanak-i-dijas-palyamuve

INT-21 Szabó Gy. (2010): „A járt úton kell haladni" – értékőrző parkrekonstrukció a Wekerle-telepen. Letöltés dátuma: 2025. 10. 07. Forrás: https://epiteszforum.hu/a-jart-uton-kell-haladni-ertekorzo-parkrekonstrukcio-a-wekerle-telepen

INT-22 Zebegény község településfejlesztési koncepciója, településszerkezeti terve, valamint helyi építési szabályzata. Alátámasztó javaslat. Makkai Krisztina. Pestterv Kft. 2015. Letöltés dátuma: 2025. 02. 02. forrás: https://zebegeny.asp.lgov.hu/sites/zebegeny/files/imce/koh_2015_09_16.pdf

INT-23 Löherer A. (1899): Zebegény, hontmegyei község parasztgazdáinak monografiája. (n. 8-r. 24 l.) Budapest. Magyar gazdaszövetség. Letöltés dátuma: 2025. 02. 04. forrás: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Petrik-magyar-konyveszet-17121920-2/18861900-169D6/loherer-andor-zebegeny-hontmegyei-kozseg-parasztgazdainak-monografiaja-n-8-r-24-l-bpest-1899-magyar-gazdaszovetseg-1ABF9/

INT-24 Alkotóműhely. Csilléry Orsolya. Letöltés dátuma: 2025. 02. 04. forrás: https://csilleryorsolya.hu/alkotomuhely/

INT-25 Bali J. (2005): A Börzsöny-vidéki málnatermelő táj gazdaságnéprajza. Budapest. Letöltés dátuma: 2025. 02. 04. forrás: https://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Neprajz/82Vereb%E9lyi/nepcsoportok_es_regionalis_kulturak/nepcs_10.html

INT-26 Zebegény község településfejlesztési koncepciója, településszerkezeti terve, valamint helyi építési szabályzata. Helyzetfeltáró munkarész. Makkai, K. Pestterv Kft. 2015. Letöltés dátuma: 2025. 02. 02. forrás: https://zebegeny.asp.lgov.hu/sites/zebegeny/files/imce/helyzet_munkaresz_2015_09_16.pdf

INT-27 Visegrád a Starhemberg család birtoklása alatt. Letöltls dátuma: 2025. 02. 10. Forrás: https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/visegrad/visegrad_tortenete_1684_1756/pages/002_II_visegrad_a_starhemberg_csalad_birtoklasa_alatt.htm

INT-28 Zebegény Község Önkormányzata Képviselő-testületének 6/2017. (III.09.) önkormányzati rendelete Zebegény Község Helyi Építési Szabályzatáról. Hutter, J. – Bahil, E. (2017) Letöltés dátuma: 2024. 12. 01. forrás: https://www.zebegeny.hu/wp-content/uploads/2022/06/HESZ2017uj.pdf

INT-29 Zebegény Község Önkormányzata Képviselő-testületének 21/2017. (XII.20.) önkormányzati rendelete Zebegény Község településkép védelméről. Hutter, J. – Bahil, E. (2017) Letöltés dátuma: 2024. 12. 01. forrás: https://www.zebegeny.hu/wp-content/uploads/2022/11/21_2017_XII20.pdf

INT-30 Zebegény község településfejlesztési koncepciója, településszerkezeti terve, valamint helyi építési szabályzata. Helyzetfeltáró munkarész alapján. Makkai, K. Pestterv Kft. 2017. Letöltés dátuma: 2024. 12. 01. forrás: https://www.zebegeny.hu/wp-content/uploads/2022/06/Zebegeny_ertekved_word_epuletek.pdf

INT-31 Zebegény – egyedi tájértékek, művi elemek. (2017) Letöltés: 2024. 12. 01. forrás: https://www.zebegeny.hu/wp-content/uploads/2022/06/Zebegeny_ertekved_szobrok_egyebek.pdf

INT-32 Ikvai, N. (szerk.) (1977): Börzsöny néprajza. Szentendre. Studia Comitatensia 5. letöltés: 2025. 02. 11. forrás: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_PEST_Studia_05/?query=sv%C3%A1b&pg=310&layout=s

INT-33 Sváb paraszt porták. letöltés: 2025. 02. 11. forrás: https://taks.hu/index.php/svab-oeroekseg/92-svab-paraszt-portak

INT-34 Borovszky S. szerk. (1899): Magyarország vármegyéi és városai. In: Sziklay J. *Nyitravármegye lakossága.* Budapest. Országos Monografia Társaság. Letöltés: 2025. 02. 11. forrás: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Borovszky-borovszky-samu-magyarorszag-varmegyei-es-varosai-1/nyitra-varmegye-FC87/nyitravarmegye-lakossaga-irta-dr-sziklay-janos-102DA/magyarok-102FE/epitkezes-10348/

INT-35 Borovszky S. szerk. (1899): Magyarország vármegyéi és városai. In: Sziklay J. *Nyitravármegye lakossága.* Budapest. Országos Monografia Társaság. Letöltés: 2025. 02. 11. forrás: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Borovszky-borovszky-samu-magyarorszag-varmegyei-es-varosai-1/nyitra-varmegye-FC87/nyitravarmegye-lakossaga-irta-dr-sziklay-janos-102DA/magyarok-102FE/epitkezes-10348/

INT-36 Huszák-Nemes Zs. (2023): Lepusztult szégyenfoltból újra a Dunakanyar egyik ékköve lehet a zebegényi Millienniumi Pavilon. Letöltés: 2025. 02. 11. forrás: https://0627.hu/2023/06/lepusztult-szegyenfoltbol-ujra-a-dunakanyar-egyik-ekkove-lehet-a-zebegenyi-millienniumi-pavilon/

INT-37 Klemmné Németh Zs. (2003): Maróti Géza és Zebegény. Budapest. Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága. Letöltés: 2025. 02. 11. forrás: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_PEST_Idszak_06_Maroti/?pg=23&layout=s

KÖNYVEK

Hamvas B. (1989): Az öt géniusz. Szombathely. Életünk Szerkesztősége-Magyar Írók Szövetsége Nyugat-Magyarországi Csoportja.

Paulisineczné Willem V. (2009): Regélő évek, mesélő képek. Zebegény. Sonnenblumen Hagyományőrző Alapítvány.

Paulisineczné Willem V. (2004) Napraforgó emlékalbum. Zebegény. Sonnenblumen Hagyományőrző Alapítvány.

Gall, A. (2019): Kós Károly. Budapest. Holnap Kiadó Kft.

Herczeg Á. (2011) Kalákázni jó! Napló a Székelyföldi Fürdő- és Közösségépítő Kaláka 10 éves történetéből. Budapest. Ars Topia Alapítvány.

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: saját szerkesztés. A felhasznált fénykép forrása: https://www.mutargy.com/festmeny-grafika/-zebegeny-szerelmese-szonyi-istvan

2. ábra: saját szerkesztés. Az eredeti ábra forrása:

https://built-heritage.springeropen.com/articles/10.1186/s43238-025-00186-z

3. ábra: saját szerkesztés. A felhasznált fényképek forrása: https://www.arstopia.hu/2006kalaka2

4. ábra: saját szerkesztés. A felhasznált fényképek forrása: https://epiteszforum.hu/viragzo-tihanyi-legenda

5. ábra: saját szerkesztés. A felhasznált fényképek forrása: https://epiteszforum.hu/az-ivoi-vizifuresz-margojara

6. ábra: saját szerkesztés. A felhasznált fényképek forrása: https://www.korzostudio.hu/viz/tatai-malom-kert-es-jeno-malom; https://www.facebook.com/photo.php?fbid=598146006431195&id=100087074024062&set=a.219563027622830

7. ábra: saját szerkesztés. A felhasznált fényképek forrása: https://epiteszforum.hu/a-magyar-epiteszeti-kozpont-es-muzeum-palyazatanak-i-dijas-palyamuve

8. ábra: saját szerkesztés. A felhasznált fényképek forrása: https://epiteszforum.hu/a-jart-uton-kell-haladni-ertekorzo-parkrekonstrukcio-a-wekerle-telepen ; http://users.atw.hu/wekerletelep/terkepek/koskarolyter_kiviteliterv.jpg

9. ábra: saját szerkesztés.
10. ábra: saját szerkesztés. A felhasznált fényképek forrása: https://pagonyiroda.hu/projekt/tihany-legenda-projekt-i-utem/37 ; https://epiteszforum.hu/a-magyar-epiteszeti-kozpont-es-muzeum-palyazatanak-i-dijas-palyamuve ; https://epiteszforum.hu/az-ivoi-vizifuresz-margojara ; https://www.arstopia.hu/2006kalaka2 ; http://users.atw.hu/wekerletelep/terkepek/koskarolyter_kiviteliterv.jpg ; https://www.facebook.com/photo.php?fbid=598146006431195&id=100087074024062&set=a.219563027622830

11. ábra: saját szerkesztés.

12. ábra: Szőnyi István: Zebegényi dombok. (1923) Letöltés: 2025. 02. 04. forrás: https://szonyimuzeum.hu/gyujtemenyoldal/

13. ábra: Szőnyi István: Viadukt. (1927) Letöltés: 2025. 02. 04. forrás: https://mng.hu/mutargyak/53386/

14. ábra: Szőnyi István: Dunakanyar. (1927) Letöltés: 2025. 02. 04. forrás: https://www.mutargy.com/festmeny-grafika/szonyi-istvan-ujpest-1894-zebegeny-1928-dunakanyar-1927-rezkarc-papir-165-215-mm-jelezve-jobbra-lent-szonyi-istvan

15. ábra: Szőnyi István: Zebegényi dombok. (1923) Letöltés: 2025. 02. 04. forrás: https://szonyimuzeum.hu/gyujtemenyoldal/

16. ábra: Szőnyi István: Zebegény a Dunával. Letöltés: 2025. 02. 04. forrás: https://www.mutargy.com/festmeny-grafika/szonyi-istvan-zebegeny-a-dunaval-

17. ábra: Szőnyi István: Koratavasz a Dunakanyarban. Letöltés: 2025. 02. 04. forrás: https://www.mutargy.com/festmeny-grafika/szonyi-istvan-koratavasz-a-dunakanyarban-

18. ábra: Szőnyi István: Zebegényi tavasz. (1939) Letöltés: 2025. 02. 04. forrás: https://www.mutargy.com/festmeny-grafika/szonyi-istvan-zebegenyi-tavasz-1939

19. ábra: Szőnyi István: Kilátás a Dunára (Zebegény). (1932) Letöltés: 2025. 02. 04. forrás: https://www.mutargy.com/festmeny-grafika/szonyi-istvan-kilatas-a-dunara-zebegeny-1932

20. ábra: saját szerkesztés. Az alaptérkép forrása: Google Earth Pro.

21. ábra: saját szerkesztés. Az alaptérkép forrása: Arcanum Térképek.

22. ábra: saját szerkesztés. Az alaptérkép forrása: Arcanum Térképek.

23. ábra: saját szerkesztés. Az alaptérkép forrása: Arcanum Térképek.

24. ábra: saját szerkesztés. Az alaptérkép forrása: Arcanum Térképek.

25. ábra: saját szerkesztés.

26. ábra: saját szerkesztés.

27. ábra: Perlusz Mór kiadása. Zebegény. Ferencz József-tér. Postázva: 1902. Letöltés: 2025. 02. 05. forrás: Zebegény Anno privát Facebook csoport.

28. ábra: Ismeretlen kiadó. Zebegény. Ferencz József-tér. Új templom. Postázva: 1909. Letöltés: 2025. 02. 05. Forrás: Zebegény Anno privát Facebook csoport.

29. ábra: Magyar Fénynyomdai Részv. Társ. (Budapest) Zebegény. Római kath. templom. Kiadás: 1909. Letöltés: 2025. 02. 05. forrás: Zebegény Anno privát Facebook csoport.

30. ábra: Zoller József kiadása (Nagymaros). Templom-tér. Postázva: 1911. Letöltés: 2025. 02. 05. forrás: Zebegény Anno privát Facebook csoport.

31. ábra: Schmidt Nándor felvétele. 628/50. Vasúti bélyegzés: Zebegény pu. 1912-es kiadás. Letöltés: 2025. 02. 05. forrás: Zebegény Anno privát Facebook csoport.

32. ábra: Kopernitzky István kiadása. Postázva: 1913. Letöltés: 2025. 02. 05. forrás: Zebegény Anno privát Facebook csoport.

33. ábra: Cservenák György dohányárudájának kiadása. 1926. Letöltés: 2025. 02. 05. forrás: Zebegény Anno privát Facebook csoport.

34. ábra: Szőnyi István: A zebegényi vasúti aluljáró (1926). Letöltés: 2025. 02. 02. forrás: https://mutargy.com/mutargy/festmeny-grafika/szonyi-istvan-1894-1960-a-zebegenyi-vasuti-aluljaro-1926/

35. ábra: Ismeretlen kiadó (1920-as évek). Letöltés: 2025. 02. 05. forrás: Zebegény Anno privát Facebook csoport.

36. ábra: Hangya kiadása (1932). Letöltés: 2025. 02. 05. forrás: Zebegény Anno privát Facebook csoport.

37. ábra: Hangya kiadása (1937). Letöltés: 2025. 02. 05. forrás: Zebegény Anno privát Facebook csoport.

38. ábra: Monostory Budapest kiadása. Postázva: 1938. Letöltés: 2025. 02. 05. forrás: Zebegény Anno privát Facebook csoport.

39. ábra: Kocsis András felvétele: Havas Boldogasszony-templom (1938). Képszám: 115174. Letöltés: 2025. 02. 23. forrás: https://fortepan.hu/

40. ábra: Hangya kiadása (1941). Letöltés: 2025. 02. 23. forrás: https://www.darabanth.com/hu/gyorsarveres/431/kategoriak~Kepeslapok/Magyarorszag~2000004/1941-Zebegeny-Romai-katolikus-templom-Hangya-szovetkezet-uzlete-es-sajat-kiadasa-EK~II2765162

41. ábra: Ismeretlen alkotó: Havas Boldogasszony-templom (1953). Képszám: 8672. Letöltés: 2025. 02. 23. forrás: https://fortepan.hu/

42. ábra: VÁTI: Havas Boldogasszony-templom. Képszám: 29129. Letöltés: 2025. 02. 23. forrás: https://fortepan.hu/

43. ábra: Ismeretlen alkotó (1972). Képszám:87652. Letöltés: 2025. 02. 23. forrás: https://fortepan.hu/

44. ábra: Ismeretlen alkotó (1972). Képszám:87651. Letöltés: 2025. 02. 23. forrás: https://fortepan.hu/

45. ábra: Ismeretlen alkotó (2000-es évek). Letöltés: 2025. 02. 23. forrás: https://miserend.hu/templom/759

46. ábra: saját szerkesztés. Az alaptérkép forrása: Google Earth Pro.

47. ábra: saját szerkesztés. Az alaptérkép forrása: Google Earth Pro.
48. ábra: saját szerkesztés. Az alaptérkép forrása: Salamin Ferenc főépítész úrtól kapott anyagok és a Google Earth Pro.
49. ábra: saját fényképek. 2025. 02. 06.
50. ábra: saját fényképek. 2025. 02. 06.
51. ábra: Zebegény község településfejlesztési koncepciója, településszerkezeti terve, valamint helyi építési szabályzata. Helyzetfeltáró munkarész alapján. Makkai, K. Pestterv Kft. 2017. Letöltés dátuma: 2024. 12. 01. forrás:

https://www.zebegeny.hu/wp-content/uploads/2022/06/Zebegeny_ertekved_word_epuletek.pdf
52. ábra: Zebegény Község Önkormányzata Képviselő-testületének 21/2017. (XII.20.) önkormányzati rendelete Zebegény Község településkép védelméről. Hutter, J. – Bahil, E. (2017) Letöltés dátuma: 2024. 12. 01. forrás: https://www.zebegeny.hu/wp-content/uploads/2022/11/21_2017_XII20.pdf
53. ábra: Ikvai, N. (szerk.) (1977): Börzsöny néprajza. Szentendre. Studia Comitatensia 5. letöltés: 2025. 02. 11. forrás: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_PEST_Studia_05/?query=sv%C3%A1b&pg=310&layout=s
54. ábra: Ikvai, N. (szerk.) (1977): Börzsöny néprajza. Szentendre. Studia Comitatensia 5. letöltés: 2025. 02. 11. forrás: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_PEST_Studia_05/?query=sv%C3%A1b&pg=310&layout=s
55. ábra: Ikvai, N. (szerk.) (1977): Börzsöny néprajza. Szentendre. Studia Comitatensia 5. letöltés: 2025. 02. 11. forrás: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_PEST_Studia_05/?query=sv%C3%A1b&pg=310&layout=s
56. ábra: saját fényképek. 2025. 02. 10.
57. ábra: saját fényképek. 2025. 02. 10.
58. ábra: Millenniumi Pavilon Facebook oldala: https://www.facebook.com/millenniumipavilonzebegeny
59. ábra: saját fényképek. 2025. 02. 10.
60. ábra: saját szerkesztés.
61. ábra: saját szerkesztés.
62. ábra: saját szerkesztés.
63. ábra: saját szerkesztés.
64. ábra: saját szerkesztés. Az alaptérkép forrása: Google Earth Pro.
65. ábra: saját szerkesztés.
66. ábra: saját szerkesztés.
67. ábra: saját szerkesztés.
68. ábra: saját szerkesztés.
69. ábra: saját grafika, saját szerkesztés.
70. ábra: saját szerkesztés. A fényképek forrása:
https://www.vdberk.hu/fak/aesculus-hippocastanum-pyramidalis/
https://www.vdberk.hu/fak/quercus-frainetto/
https://thegrangegc.co.uk/product/fagus-sylvatica-purpurea/
https://www.valuevigormart.com/product-p-721104.html
https://futureforests.ie/products/cornus-mas
https://www.vdberk.hu/fak/cotinus-coggygria/
https://kertembe.addel.hu/40633-egyeb-cserjek/657028-cotinus-coggygria-royal-purple-cserszomorce
https://teddingtongardener.com/wp-content/uploads/2015/10/euonymus-europaeus-red-cascade-1.jpg
https://mvandenoever.nl/en/product/ligustrum-vulgare-wild-liguster/
https://florapont.hu/kokeny-cserje-rendeles/
https://klorofill.hu/termek/sorbaria-sorbifolia-k2-konteneres
71. ábra: saját szerkesztés. A fényképek forrása:
https://www.botanikaland.hu/achillea-ptarmica/kenyerbel-cickafark/

https://gardencentrum.hu/campanula-persicifolia-coerulea-baracklevelu-harangvirag-2930?srsltid=AfmBOop_HtoKLRqXuIloFCzjgfsbZSusiNzDhyp6cIlByR8piHUdrMSL
https://www.gardenersworld.com/plants/hemerocallis-mystical-rainbow/
https://www.gardenia.net/plant/penstemon-barbatus-rock-candy-light-pink-beardtongue
https://gardencentrum.hu/veronicastrum-virginicum-pink-glow-virginiai-veronika?srsltid=AfmBOoqRyEBiQBWJEofuVEW8Oeuo4c6_L6dtLouj6dKEDz_b7_-H1TL7
https://www.ballyrobertgardens.com/products/phlox-paniculata-rembrandt?srsltid=AfmBOorxoWuQ97r3fBDweQH4XIqMo54YvdnxUPjudXugjXmDUTlvg0s8
https://www.gardenersworld.com/how-to/grow-plants/japanese-anemones-grow-guide/
https://crossgatenursery.co.uk/product/centaurea-dealbata/?srsltid=AfmBOoodVZHkVDsni-ToEsZR8ywZp5O6xSKhw4RoDunxgWVPNRMxn-3B
https://shop.lbb.info/artikel/95/chrysanthemum-x-grandiflorum
https://greatbasinseeds.com/product/aspen-daisy/
https://pitypangweb.hu/physostegia-virginiana-rosea-virginiai-fuzerajak-20941
https://viragvarazslo.hu/termek/nagyviragu-tisztesfu-stachys-macrantha-min-10-szem-mag/
https://www.kincsesliget.hu/termek/szines-margareta-rozsaszin-tanacetum-coccineum-robinson-pink-30-szem/
https://gardencentrum.hu/veronica-spicata-first-love-macskafarku-veronika?srsltid=AfmBOoqcAf960TzNP4KZrqBklIWwMoT4yEqtsVgQzGODK7cl78c6nSmk

72. ábra: saját szerkesztés. A fényképek forrása:
https://findhaveplanter.dk/vare/astrantia-major-ruby-cloud/
https://www.kertpont.hu/borlevel-bergenia-gondozasa/
https://vasteplant.be/catalog/index.cfm?fuseaction=DETAIL&TREFNAAM=BRMACR
https://gardencentrum.hu/campanula-persicifolia-coerulea-baracklevelu-harangvirag-2930?srsltid=AfmBOop_HtoKLRqXuIloFCzjgfsbZSusiNzDhyp6cIlByR8piHUdrMSL
https://hu.wikipedia.org/wiki/Nagy_sz%C3%ADvvir%C3%A1g
https://www.rhs.org.uk/plants/43075/dryopteris-filix-mas-barnesii/details
https://florapont.hu/euphorbia-amygdaloides-subsp-robbiae-torok-kutyatej/
https://florapont.hu/hosta-sum-ans-substance-arnyekliliom/
https://gardencentrum.hu/hypericum-calycinum-orokzold-orbancfu?srsltid=AfmBOoqR_GIjmRjpMqlhdoPPq2xLCVn3ZF90Yj0R4V6YRDx0zXiwT60t
https://mvandenoever.nl/en/product/vinca-minor-small-mouth-palmetto/

73. ábra: saját szerkesztés. A fényképek forrása:
https://florapont.hu/cickafark/
https://gardencentrum.hu/campanula-persicifolia-coerulea-baracklevelu-harangvirag-2930?srsltid=AfmBOop_HtoKLRqXuIloFCzjgfsbZSusiNzDhyp6cIlByR8piHUdrMSL
https://shop.lbb.info/artikel/95/chrysanthemum-x-grandiflorum
https://www.rhs.org.uk/plants/hemerocallis

https://gyogynovenyeink.hu/kerti-izsop-hyssopus-officinalis-gyogyhatasai-es-alkalmazasa/
https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/assets.botanic.cam.ac.uk/wp-content/uploads/2024/04/Iris-germanica_19A0493-768x576.jpg
https://www.shutterstock.com/hu/search/lavandula-officinalis
https://www.jardinsdugue.eu/produit/leucanthemum-maximum-grande-marguerite/
https://theoriginalgarden.com/p/seeds/vegetables/seeds-culinary/seeds-mentha-x-piperita-peppermint?srsltid=AfmBOopdMeZfJTNWCueE17gFKMQoc0LSGqg5RUOZ8xBfh081IStmGIQ7
https://rvroger.co.uk/nepeta-x-faassenii/
https://www.gardenia.net/plant/origanum-vulgare
https://www.viragwebshop.hu/bazsarozsa-paeonia-dinner-plate-13549
https://nepgyogyaszat.com/nepgyogyaszat-gyogyirei/rozmaring/
https://www.profifaiskola.hu/novenykatalogus/evelo-novenyek/salvia-officinalis-orvosi-zs%C3%A1lya-
https://mountaincrestgardens.com/sempervivum-tectorum-f-andorra/?srsltid=AfmBOoqCgnN0acaL1DOlV_oFvj31Lmf3CF_MrSVuOGzJxUN3j2Y523Jg
https://www.gardenersworld.com/plants/thymus-vulgaris/

MELLÉKLETEK

Fakataszter. (a felmérés időpontja: 2025. 02. 06.)

TERVJEGYZÉK

F-01 Fakataszter és fakivágás

K-01 A Petőfi tér kertépítészeti koncepcióterve (monokróm)

K-02 A Petőfi tér kertépítészeti koncepcióterve (színes)

K-03 A park kertépítészeti koncepcióterve (monokróm)

K-04 A park kertépítészeti koncepcióterve (színes)

N-01 Növénykiültetési terv

R-01 Információs tábla részletterve

R-02 Információs tábla részletterve

R-03 Irányjelző tábla részletterve

R-04 Három személyes ülőpad részletterve

R-05 Egyszemélyes ülőpad részletterve

R-06 Ülőkubus-változatok részlettervei

R-07 Ülőkubus-változatok részlettervei

R-08 Hulladékgyűjtő részletrajza

Világító panel sémarajza

R-09 Egyedi tervezésű burkolatarchitektúra részletterve

Fakataszter. (a felmérés időpontja: 2025. 02. 06., készítette: Tuskán Vivien)

Sorszám	Latin név	Magyar név	Törzsátmérő (cm)	Koronaátmérő (m)	Állapot	Megjegyzés
1	*Acer pseudoplatanus*	hegyi juhar	50	15	jó	egészségügyi metszés; ifjítás
2	*Acer pseudoplatanus*	hegyi juhar	80	18	jó	egészségügyi metszés; ifjítás
3	*Acer pseudoplatanus*	hegyi juhar	100	20	jó	egészségügyi metszés; ifjítás
4	*Acer pseudoplatanus*	hegyi juhar	70	16	jó	egészségügyi metszés; ifjítás
5	*Picea pungens*	szúrós luc	30	6	kiváló	szép egyed, de a légvezetékek a koronán át haladnak
6	*Tilia tomentosa*	ezüst hárs	10	1	kiváló	csemete
7	*Tilia tomentosa*	ezüst hárs	10	1	kiváló	csemete
8	*Tilia tomentosa*	ezüst hárs	10	1	kiváló	csemete
9	*Picea pungens*	szúrós luc	20	5	jó	-
10	*Tilia cordata*	kislevelű hárs	15	4	kiváló	-
11	*Tilia cordata*	kislevelű hárs	50	8	jó	egészségügyi metszés; ifjítás
12	*Tilia cordata*	kislevelű hárs	40	8	jó	egészségügyi metszés; ifjítás
13	*Tilia cordata*	kislevelű hárs	30	8	jó	egészségügyi metszés; ifjítás
14	*Tilia cordata*	kislevelű hárs	40	6	jó	egészségügyi metszés; ifjítás
15	*Tilia cordata*	kislevelű hárs	30	6	jó	egészségügyi metszés; ifjítás
16	*Picea abies*	közönséges luc	60	6	kiváló	-
17	*Picea abies*	közönséges luc	40	5	kiváló	-
18	*Picea abies*	közönséges luc	40	5	kiváló	-
19	*Aesculus hippocastanum*	közönséges vadgesztenye	80	25	jó	egészségügyi metszés; ifjítás
20	*Aesculus hippocastanum*	közönséges vadgesztenye	70	22	jó	egészségügyi metszés; ifjítás
21	*Aesculus hippocastanum*	közönséges vadgesztenye	50	15	jó	egészségügyi metszés; ifjítás
22	*Aesculus hippocastanum*	közönséges vadgesztenye	70	15	jó	egészségügyi metszés; ifjítás
23	*Aesculus hippocastanum*	közönséges vadgesztenye	50	12	jó	egészségügyi metszés; ifjítás
24	*Aesculus hippocastanum*	közönséges vadgesztenye	100	23	jó	egészségügyi metszés; ifjítás
25	*Koelreuteria paniculata*	bugás csörgőfa	25	6	több törzs	-
26	*Prunus sp.*	-	20	4	beteg	kivágandó
27	*Tilia cordata*	kislevelű hárs	100	20	idős, beteg	kivágandó
28	*Picea abies*	közönséges luc	40	10	féloldalas	kivágandó
29	*Aesculus hippocastanum*	közönséges vadgesztenye	80	20	jó	-
30	*Aesculus hippocastanum*	közönséges vadgesztenye	50	15	jó	-
31	*Aesculus hippocastanum*	közönséges vadgesztenye	30	10	jó	-
32	*Picea abies*	közönséges luc	50	10	kiváló	-
33	*Aesculus hippocastanum*	közönséges vadgesztenye	15	5	jó	-
34	*Aesculus hippocastanum*	közönséges vadgesztenye	20	6	jó	-
35	*Aesculus hippocastanum*	közönséges vadgesztenye	40	18	jó	-
36	*Magnolia sp*	liliomfa	15	3	kiváló	csemete
37	*Magnolia sp*	liliomfa	15	3	kiváló	csemete
38	*Tilia cordata*	kislevelű hárs	30	5	jó	-
39	*Pinus strobus*	simafenyő	40	5	felkopaszodott	-
40	*Picea sp*	közönséges luc	40	6	megdőlt; gyökerek a felszínen	-
41	*Picea sp*	közönséges luc	30	5	megdőlt; gyökerek a felszínen	-
42	*Acer pseudoplatanus*	hegyi juhar	50	8	jó	-
43	*Acer pseudoplatanus*	hegyi juhar	50	8	féloldalas	-
44	*Aesculus hippocastanum*	közönséges vadgesztenye	100	10	féloldalas, megdőlt	kivágandó

MATE Szervezeti és Működési Szabályzat
III. Hallgatói Követelményrendszer
III.1. Tanulmányi és Vizsgaszabályzat
6.13. sz. függeléke: A MATE egységes szakdolgozat / diplomadolgozat / záródolgozat / portfólió készítési útmutatója
4.2. sz. melléklete: Nyilatkozat a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről (módosítva: 2025. október 16.)

NYILATKOZAT

a diplomadolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve:	TUSKÁN VIVIEN
A Hallgató Neptun kódja:	IBWAXP
A dolgozat címe:	**A helyi identitást meghatározó épített örökség alkalmazása a szabadtérépítészetben** *A zebegényi Petőfi tér megújítási koncepciója*
A megjelenés éve:	2025
A konzulens intézetének neve:	Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet
A konzulens tanszékének a neve:	Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott diplomadolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem. Továbbá kijelentem, hogy a dolgozat elkészítése során alkalmazott mesterséges intelligencia-eszközök (pl. szöveggenerálás, nyelvi javítás, fordítás, adatelemzés) használata nem helyettesítette a saját kutatási és alkotói munkámat, azok alkalmazását a források között vagy a módszertani részben feltüntettem, és a szakmai-etikai elvárásoknak megfelelően jártam el.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlant állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemitulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után

nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvári repozitori rendszerében.

Kelt: Budapest, 2025. 11. 03.

Hallgató aláírása

NYILATKOZAT

TUSKÁN VIVIEN (hallgató Neptun azonosítója: IBWAXP) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A diplomadolgozatot a záróvizsgán történő védésre **javaslom / nem javaslom.**

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem

Kelt: Budapest, 2025. 11. 03.

belső konzulens

Hallgatók, doktoranduszok nyilatkozata mesterséges intelligencia (MI) alkalmazásáról

1. Általános adatok

Hallgató neve:	**TUSKÁN VIVIEN**
Neptun-kódja:	**IBWAXP**
Képzési szint (a megfelelőt jelölje X-szel):	☐ BSc/BA ☒ MSc/MA ☐ Doktori (PhD) ☐ Egyéb: .....
Tantárgy neve/kódja*:	**Tájépítész szakszeminárium 2. / TETTD320N**
A munka címe:	**A helyi identitást meghatározó épített örökség alkalmazása a szabadtérépítészetben** *A zebegényi Petőfi tér megújítási koncepciója*

* doktori értekezés esetén nem kitöltendő

2. Nyilatkozat az MI használatáról

Alulírott, etikai felelősségem teljes tudatában az alábbi nyilatkozatot teszem:

(Kérjük, válasszon egyet az alábbi lehetőségek közül!)

☐ A) Nem alkalmaztam mesterséges intelligencia rendszert vagy szolgáltatást.

(Amennyiben ezt jelölte, a további táblázatok kitöltése nem szükséges.)

☒B) Alkalmaztam mesterséges intelligencia rendszert vagy szolgáltatást.

(Kérjük, töltse ki a vonatkozó táblázatokat!)

3. A mesterséges intelligencia használatának részletezése

I. TÁBLÁZAT: Asszisztensi vagy kisebb mértékű felhasználás (pl. fordítás, nyelvi korrektúra, ötletelés stb.)

(Ezen felhasználások esetében a konkrét promptok és válaszok csatolása nem szükséges.)

A felhasználás célja	Alkalmazott MI-eszköz neve és verziója	Érintett rész (ha nem a szöveg egészére vonatkozik)
fordítás, szakszavak értelmezése tudományos cikkben	OpenAI ChatGPT (GPT-5 modell)	2.1. fejezet

II. TÁBLÁZAT: Jelentős tartalmi hozzájárulás (pl. egy teljes ábra vagy egy hosszabb szövegrész generálása)

*(Ezekben az esetekben a felhasznált kulcsfontosságú promptok és az MI által adott nyers válaszok dokumentálása és a munka **mellékletében való csatolása szükséges.**)*

A felhasználás célja	Alkalmazott MI-eszköz neve, verziója, elérhetősége	Az érintett fejezet / ábra / táblázat pontos sorszáma	A prompt-naplót tartalmazó melléklet bejegyzésének sorszáma

3/A. Oktató által előírt kiegészítő szabályok (ha vannak)

Amennyiben az adott tantárgy oktatója vagy témavezetője az MI-eszközök használatára vonatkozóan külön szabályokat vagy elvárásokat határozott meg, kérjük, az alábbi mezőben foglalja össze ezeket:

Pl. az MI használatának tilalma bizonyos feladattípusokra; csak konkrét eszköz használata engedélyezett; eltérő hivatkozási elvárások; dokumentációs forma stb.

Oktató vagy témavezető által előírt szabályok:

.....

.....

.....

.....

4. Minden hallgatóra vonatkozó nyilatkozat:

Kijelentem, hogy az MI által esetlegesen generált tartalmakat minden esetben kritikailag felülvizsgáltam, szerkesztettem és a munkába illesztettem. A leadott munka minden eleméért, annak eredetiségéért és tudományos helytállóságáért teljes körű felelősséget vállalok. Tudomásul veszem, hogy a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem a benyújtott munkát mesterséges intelligencia detektorral ellenőrizheti, és eljárást kezdeményezhet, amennyiben a nyilatkozatom valótlan vagy hiányos.

Kelt: Budapest, 2025.11. 03.

.....

Hallgató aláírása

.....

Konzulens/Témavezető aláírása

MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

Tájépítészeti, Településtervezési és Dísznövénytermesztési Intézet
1118 Budapest Villányi út 29-43.

Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék
Tanszékvezető: Dr. Sárospataki Máté

Diplomaterv címe:
A helyi identitást meghatározó épített örökség alkalmazása a szabadtérépítészetben
A zebegényi Petőfi tér megújítási koncepciója

Hallgató: Tuskán Vivien
Konzulens: Dr. Eplényi Anna

Tervlap címe:
Fakataszter és fakivágás
Tervlap száma: F-01

Jelmagyarázat:

Egészségi állapotból fakadóan kivágandó egyed (lombhullató)

Egészségi állapotból fakadóan kivágandó egyed (tűlevelű)

É

Méretarány: 1 : 500

Dátum: 2025. 11. 04.

MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

Tájépítészeti, Településtervezési és Dísznövénytermesztési Intézet
1118 Budapest Villányi út 29-43.
Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék
Tanszékvezető: Dr. Sárospataki Máté

Diplomaterv címe:
A helyi identitást meghatározó épített örökség alkalmazása a szabadtérépítészetben
A zebegényi Petőfi tér megújítási koncepciója

Hallgató: Tuskán Vivien
Konzulens: Dr. Eplényi Anna

Tervlap címe:
A Petőfi tér kertépítészeti koncepcióterve
Tervlap száma: K-01

Jelmagyarázat:

- andezit kiskockakő
- bazalt nagykockakő
- andezit és travertin kiskockakő
- nagykockakő szegély
- színezett beton
- mulcs
- gyep
- talajtakaró, gyeppótló
- évelőágyás
- patakköves meder
- meglévő lombhullató fa
- meglévő tűlevelű fa
- lombhullató fa
- magas cserje
- középmagas cserje
- kulé kavics
- vadvirágos gyep
- többszemélyes ülőbútor
- ülőkubus
- egyszemélyes ülőpad
- háromszemélyes ülőpad
- hulladékgyűjtő
- információs tábla (01 típus)
- információs tábla (02 típus)
- irányjelző tábla
- pergola

É

Méretarány: 1 : 500

Dátum: 2025. 11. 04.

MATE MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

Tájépítészeti, Településtervezési és Dísznövénytermesztési Intézet
1118 Budapest Villányi út 29-43.
Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék
Tanszékvezető: Dr. Sárospataki Máté

Diplomaterv címe:
A helyi identitást meghatározó épített örökség alkalmazása a szabadtérépítészetben
A zebegényi Petőfi tér megújítási koncepciója

Hallgató: Tuskán Vivien
Konzulens: Dr. Eplényi Anna

Tervlap címe:
A park kertépítészeti koncepcióterve
Tervlap száma: K-02

Jelmagyarázat:

- andezit kiskockakő
- bazalt nagykockakő
- andezit és travertin kiskockakő
- nagykockakő szegély
- színezett beton
- mulcs
- gyep
- talajtakaró, gyeppótló
- évelőágyás
- patakköves meder
- meglévő lombhullató fa
- meglévő tűlevelű fa
- lombhullató fa
- magas cserje
- középmagas cserje
- kulé kavics
- vadvirágos gyep
- mészkő
- többszemélyes ülőbútor
- ülőkubus
- egyszemélyes ülőpad
- háromszemélyes ülőpad
- hulladékgyűjtő
- információs tábla (01 típus)
- információs tábla (02 típus)
- irányjelző tábla
- pergola

É

Méretarány: 1 : 500
Dátum: 2025. 11. 04.

Szőnyi István utca

Malomvölgyi-Patak

JÁTSZÓELEMEK

JÁTSZÓTÉR

PATAKPARTI SÉTÁNY

SZABAD GYEPFELÜLET

SZÍNPAD

magánterület

szolgáltatóház

Faluház

„PARASZTKERT" TANKERT

„PIACTÉR"

Árpád út

3%

MATE MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

Tájépítészeti, Településtervezési és Dísznövénytermesztési Intézet
1118 Budapest Villányi út 29-43.
Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék
Tanszékvezető: Dr. Sárospataki Máté

Diplomaterv címe:
A helyi identitást meghatározó épített örökség alkalmazása a szabadtérépítészetben
A zebegényi Petőfi tér megújítási koncepciója

Hallgató: Tuskán Vivien
Konzulens: Dr. Eplényi Anna

Tervlap címe:
A park kertépítészeti koncepcióterve
Tervlap száma: K-03

Jelmagyarázat:

- andezit kiskockakő
- bazalt nagykockakő
- andezit és travertin kiskockakő
- nagykockakő szegély
- színezett beton
- mulcs
- gyep
- talajtakaró, gyeppótló
- évelőágyás
- patakköves meder
- meglévő lombhullató fa
- meglévő tűlevelű fa
- lombhullató fa
- magas cserje
- középmagas cserje
- többszemélyes ülőbútor
- ülőkubus
- egyszemélyes ülőpad
- háromszemélyes ülőpad
- hulladékgyűjtő
- információs tábla (01 típus)
- információs tábla (02 típus)
- irányjelző tábla
- világító panel
- pergola
- artézi kút

É

Méretarány: 1 : 200

Dátum: 2025. 11. 04.

MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet
1118 Budapest Villányi út 29-43.
Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék
Tanszékvezető: Dr. Sárospataki Máté

Diplomaterv címe:
A helyi identitást meghatározó épített örökség alkalmazása a szabadtérépítészetben
A zebegényi Petőfi tér megújítási koncepciója

Hallgató: Tuskán Vivien
Konzulens: Dr. Eplényi Anna

Tervlap címe:
A park kertépítészeti koncepcióterve
Tervlap száma: K-04

Jelmagyarázat:

- andezit kiskockakő
- bazalt nagykockakő
- andezit és travertin kiskockakő
- nagykockakő szegély
- színezett beton
- mulcs
- gyep
- talajtakaró, gyeppótló
- évelőágyás
- patakköves meder
- meglévő lombhullató fa
- meglévő tűlevelű fa
- lombhullató fa
- magas cserje
- középmagas cserje
- többszemélyes ülőbútor
- ülőkubus
- egyszemélyes ülőpad
- háromszemélyes ülőpad
- hulladékgyűjtő
- információs tábla (01 típus)
- információs tábla (02 típus)
- irányjelző tábla
- világító panel
- pergola
- artézi kút

É

Méretarány: 1 : 200
Dátum: 2025. 11. 04.

FELÜLNÉZET

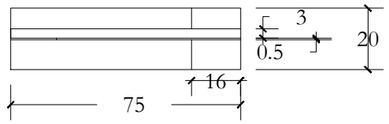

ELÖLNÉZET

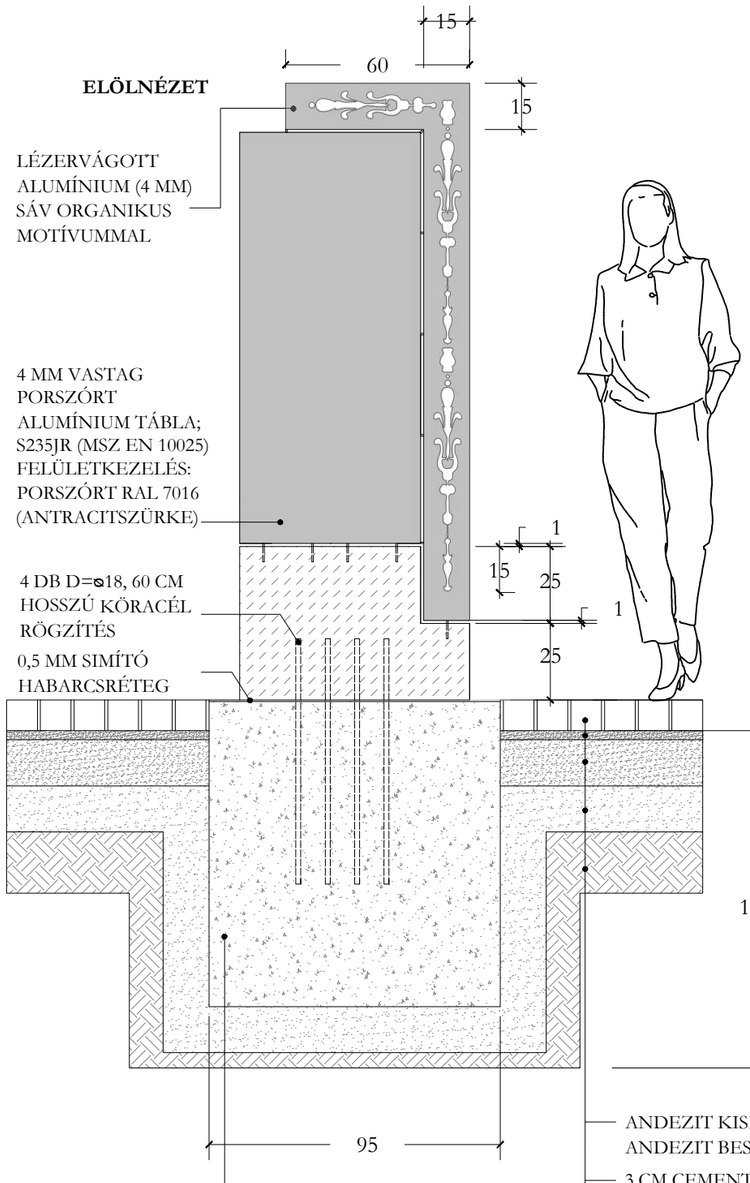

OLDALNÉZET

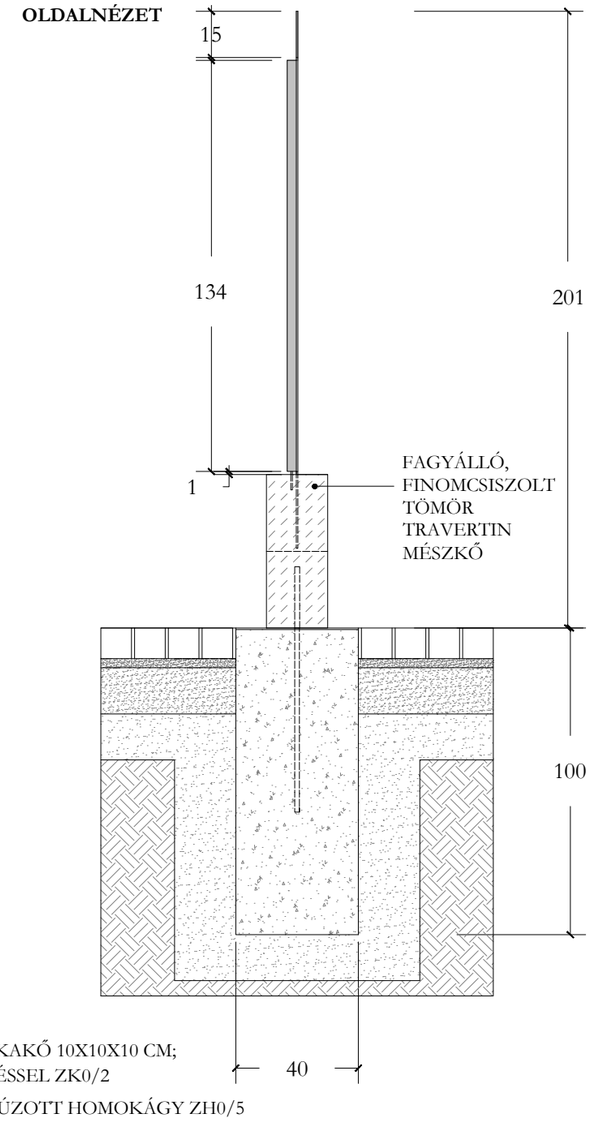

AXONOMETRIA

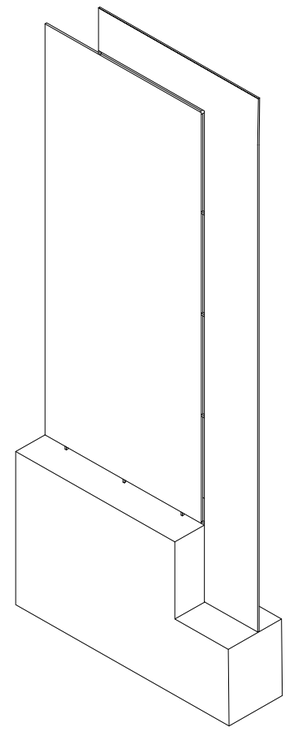

ANDEZIT KISKOCKAKŐ 10X10X10 CM; ANDEZIT BESÖPRÉSSEL ZK0/2

3 CM CEMENTES ZÚZOTT HOMOKÁGY ZH0/5

15 CM ZÚZOTTKŐ RÉTEG ZK5/12

15 CM FAGYVÉDŐ ZÚZOTTKŐ RÉTEG ZK20/50

TÖMÖRÍTETT, TEHERBÍRÓ ALTALAJ (Trγ=90%)

VASBETON ALAPOZÁS 100 CM MÉLYSÉGBEN (C20/25-16/F2)

MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

Tájépítészeti, Településtervezési és Dísznövénytermesztési Intézet
1118 Budapest Villányi út 29-43.
Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék
Tanszékvezető: Dr. Sárospataki Máté

Diplomaterv címe:
A helyi identitást meghatározó épített örökség alkalmazása a szabadtérépítészetben
A zebegényi Petőfi tér megújítási koncepciója

Hallgató: Tuskán Vivien
Konzulens: Dr. Eplényi Anna

Tervlap címe:
Információs tábla részletterve
Tervlap száma: R-01

MEGJEGYZÉS: AZ ALUMÍNIUM TÁBLA MÉSZKŐHÖZ VALÓ RÖGZÍTÉSE ELŐTT A MÉSZKŐ FELÜLETET ELŐ KELL KÉSZÍTENI - PORTALANÍTÁS, ZSÍRTALANÍTÁS, ALAPOZÁS (KŐALAPOZÓVAL).

EZUTÁN KIS FURATOKAT KELL FÚRNI A KŐBE (Ø5 MM) 5 CM MÉLYEN, AZ ALUMÍNIUM TÁBLA HÁTOLDALÁBA UGYANEZEKHEZ A PONTOKHOZ ILLESZKEDŐ SÜLLYESZTETT FURATOK KÉSZÜLNEK.

A RÖGZÍTÉS ROZSDAMENTES SÜLLYESZTETT FEJŰ CSAVAROKKAL TÖRTÉNIK, .RUGALMAS MS-POLIMER RAGASZTÓVAL KIEGÉSZÍTVE A FELÜLETEN.

Méretarány: 1 : 20

Dátum: 2025. 11. 04.

FELÜLNÉZET

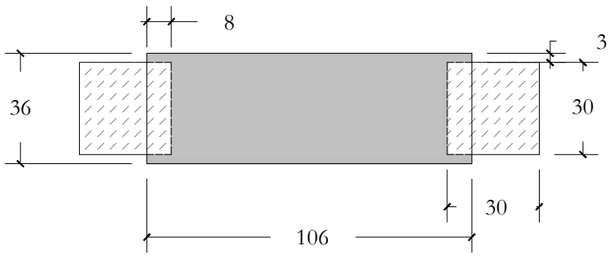

ELÖLNÉZET

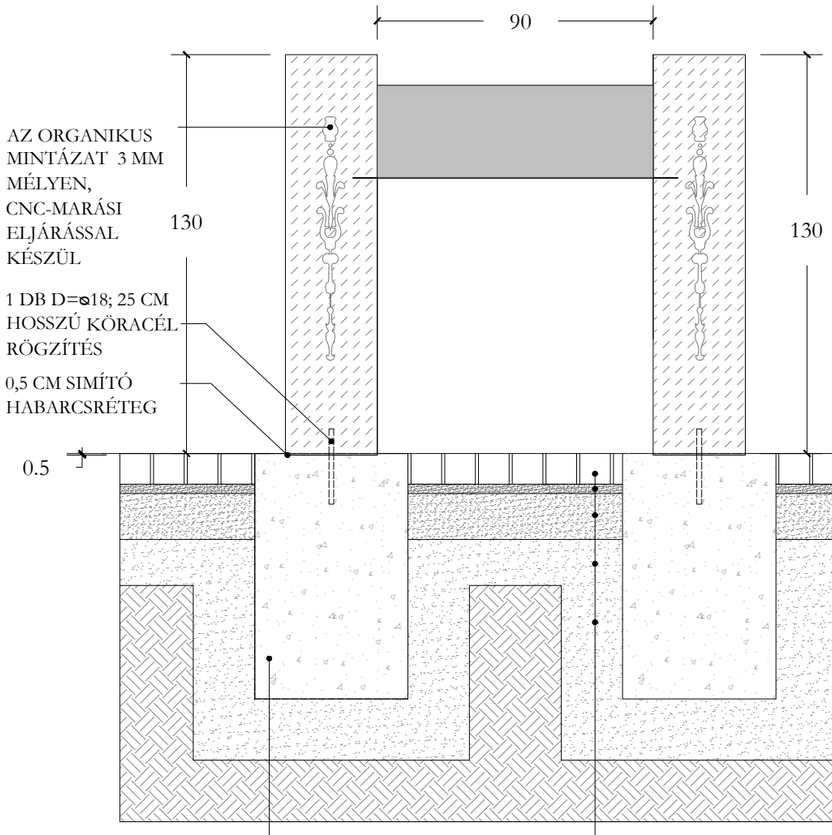

OLDALNÉZET

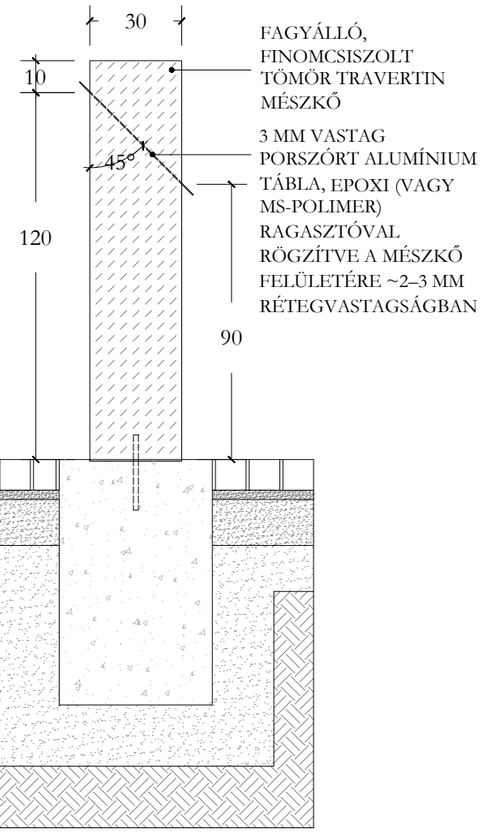

AXONOMETRIA

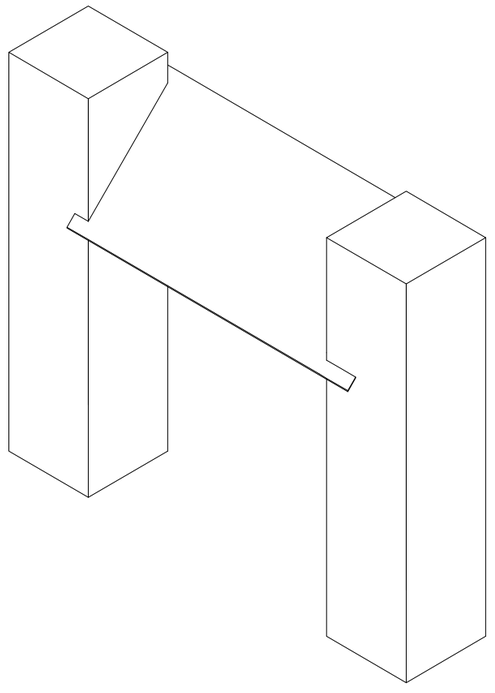

MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

Tájépítészeti, Településtervezési és Dísznövénytermesztési Intézet
1118 Budapest Villányi út 29-43.
Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék
Tanszékvezető: Dr. Sárospataki Máté

Diplomaterv címe:
A helyi identitást meghatározó épített örökség alkalmazása a szabadtérépítészetben
A zebegényi Petőfi tér megújítási koncepciója

Hallgató: Tuskán Vivien
Konzulens: Dr. Eplényi Anna

Tervlap címe:
Információs tábla részletterve
Tervlap száma: R-02

MEGJEGYZÉS: A TÁBLA KÉTKOMPONENSŰ, KÜLTÉRI HASZNÁLATRA ALKALMAS EPOXI (VAGY MS-POLIMER) KŐ-FÉM RAGASZTÓVAL RÖGZÍTVE A MÉSZKŐ FELÜLETÉRE. RAGASZTÓ RÉTEGVASTAGSÁG: ~2–3 MM. A FELÜLETEK ZSÍRTALANÍTVA, PORTALANÍTVA. KÖTÉS IDEJÉN ALÁTÁMASZTVA

Méretarány: 1 : 20
Dátum: 2025. 11. 04.

FELÜLNÉZET

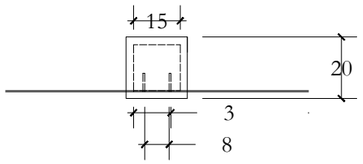

ELÖLNÉZET

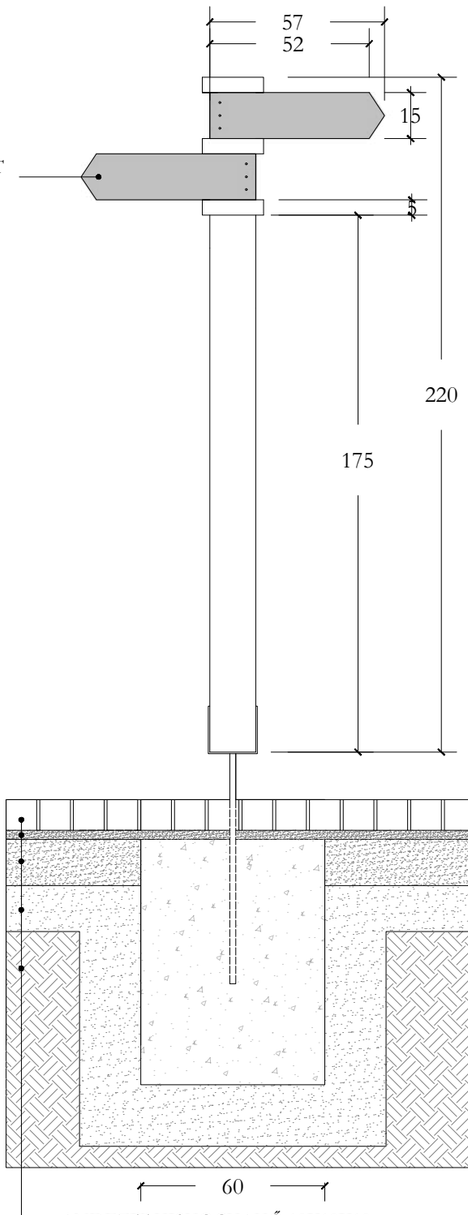

OLDALNÉZET

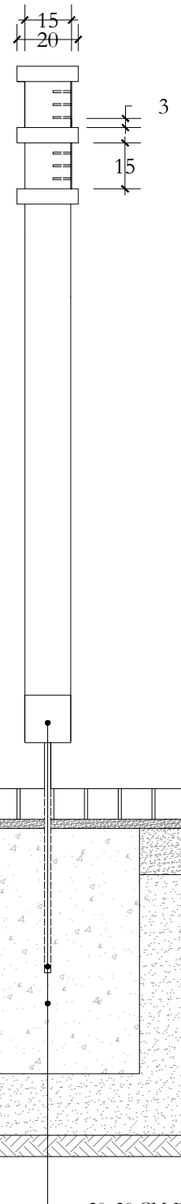

AXONOMETRIA

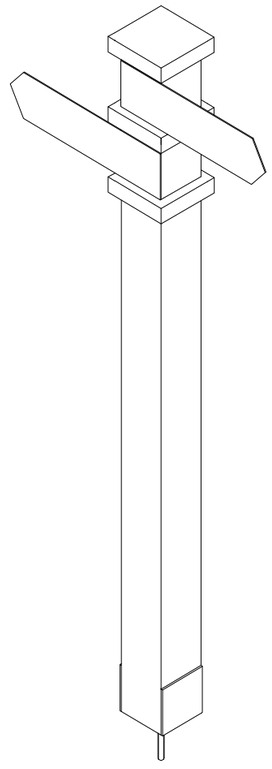

ANDEZIT KISKOCKAKŐ 10X10X10 CM; ANDEZIT BESÖPRÉSSEL ZK0/2

3 CM CEMENTES ZÚZOTT HOMOKÁGY ZH0/5

15 CM ZÚZOTTKŐ RÉTEG ZK5/12

15 CM FAGYVÉDŐ ZÚZOTTKŐ RÉTEG ZK20/50

TÖMÖRÍTETT, TEHERBÍRÓ ALTALAJ (Trγ=90%)

20x20 CM-ES, FARAGOTT TÖLGYFA GERENDA KÉTRÉTEGŰ VIZESBÁZISÚ VÉKONY LAZÚROS FELÜLETKEZELÉSSEL, ÉLFÓZOLÁSSAL

U150-ES BETONOZHATÓ OSZLOPTARTÓ; 75 CM MÉLYEN

VASBETON ALAPOZÁS 80 CM MÉLYSÉGBEN (C20/25-16/F2)

MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet
1118 Budapest Villányi út 29-43.

Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék
Tanszékvezető: Dr. Sárospataki Máté

Diplomaterv címe:
A helyi identitást meghatározó épített örökség alkalmazása a szabadtérépítészetben
A zebegényi Petőfi tér megújítási koncepciója

Hallgató: Tuskán Vivien
Konzulens: Dr. Eplényi Anna

Tervlap címe:
Irányjelző tábla részletterve
Tervlap száma: R-03

Méretarány: 1 : 20

Dátum: 2025. 11. 04.

FELÜLNÉZET

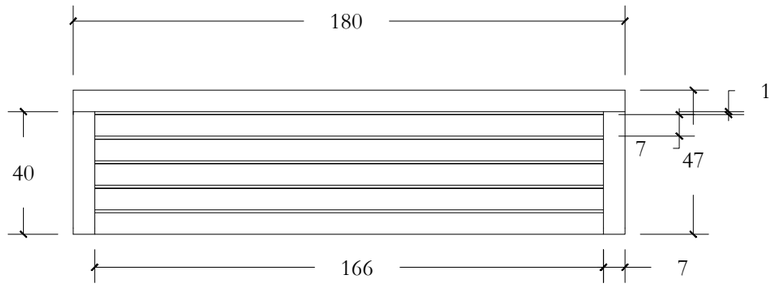

AXONOMETRIA

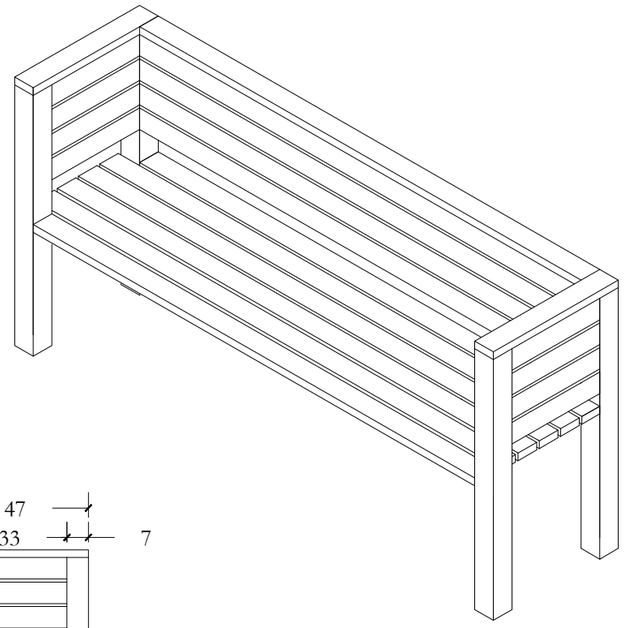

ELÖLNÉZET

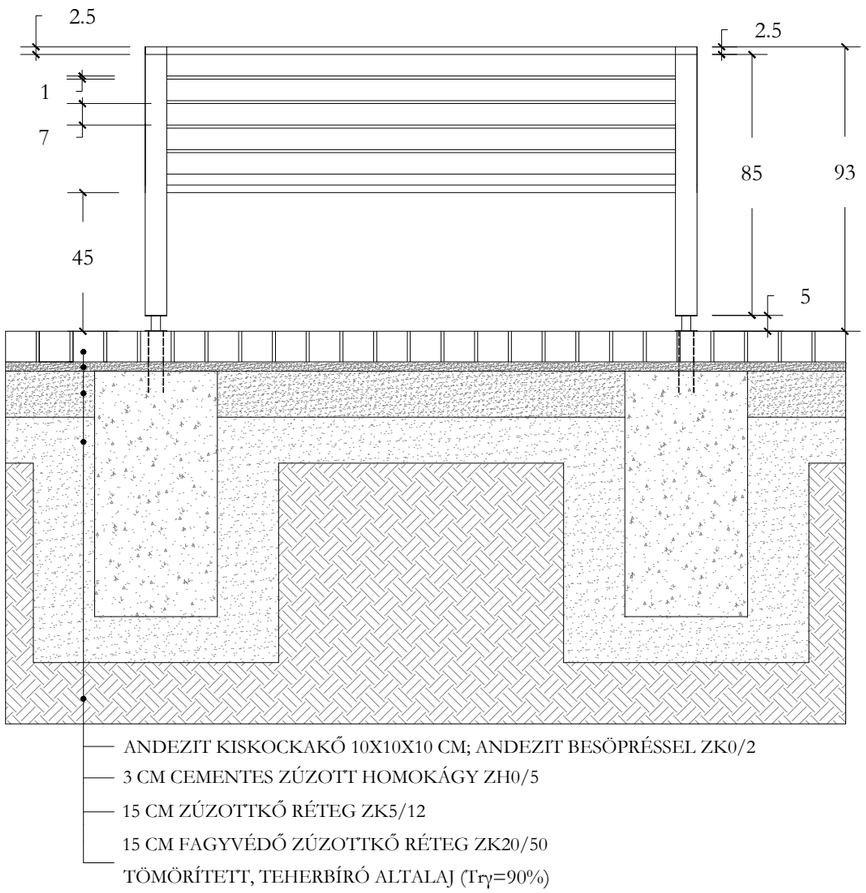

OLDALNÉZET

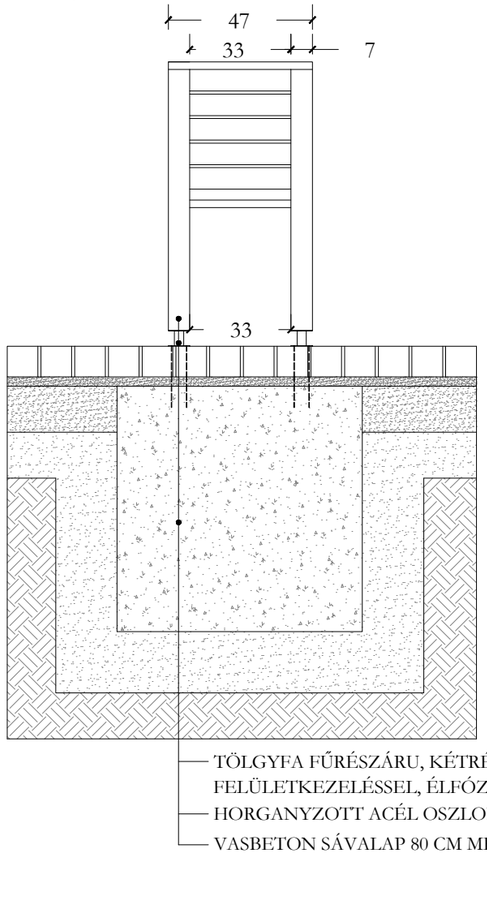

- ANDEZIT KISKOCKAKŐ 10X10X10 CM; ANDEZIT BESÖPRÉSSEL ZK0/2
- 3 CM CEMENTES ZÚZOTT HOMOKÁGY ZH0/5
- 15 CM ZÚZOTTKŐ RÉTEG ZK5/12
- 15 CM FAGYVÉDŐ ZÚZOTTKŐ RÉTEG ZK20/50
- TÖMÖRÍTETT, TEHERBÍRÓ ALTALAJ (Trγ=90%)

- TÖLGYFA FŰRÉSZÁRU, KÉTRÉTEGŰ VIZESBÁZISÚ VÉKONY LAZÚROS FELÜLETKEZELÉSSEL, ÉLFÓZOLÁSSAL
- HORGANYZOTT ACÉL OSZLOPTALP BETON ALAPHOZ RÖGZÍTVE
- VASBETON SÁVALAP 80 CM MÉLYSÉGBEN (C20/25-16/F2)

MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet
1118 Budapest Villányi út 29-43.
Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék
Tanszékvezető: Dr. Sárospataki Máté

Diplomaterv címe:
A helyi identitást meghatározó épített örökség alkalmazása a szabadtérépítészetben
A zebegényi Petőfi tér megújítási koncepciója

Hallgató: Tuskán Vivien
Konzulens: Dr. Eplényi Anna

Tervlap címe:
Három személyes ülőpad részletterve
Tervlap száma: R-04

Méretarány: 1 : 20

Dátum: 2025. 11. 04.

FELÜLNÉZET

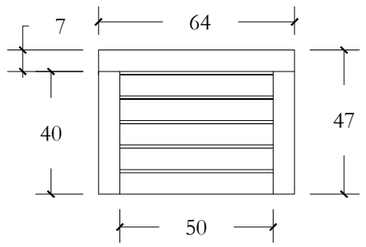

ELÖLNÉZET

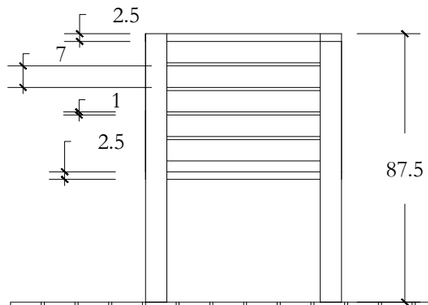

OLDALNÉZET

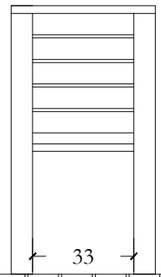

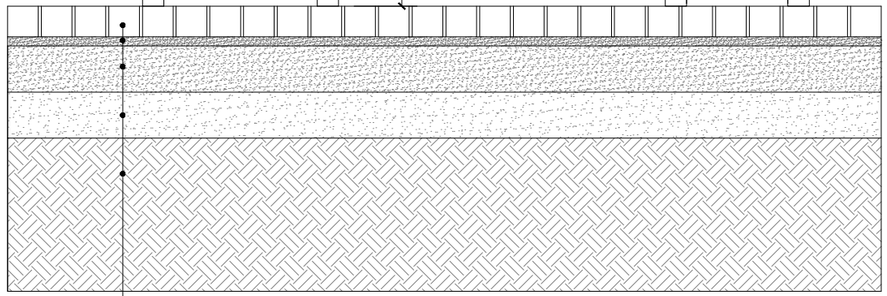

ANDEZIT KISKOCKAKŐ 10X10X10 CM; ANDEZIT BESÖPRÉSSEL ZK0/2
3 CM CEMENTES ZÚZOTT HOMOKÁGY ZH0/5
15 CM ZÚZOTTKŐ RÉTEG ZK5/12
15 CM FAGYVÉDŐ ZÚZOTTKŐ RÉTEG ZK20/50
TÖMÖRÍTETT, TEHERBÍRÓ ALTALAJ (Tr_{γ}=90%)

AXONOMETRIA

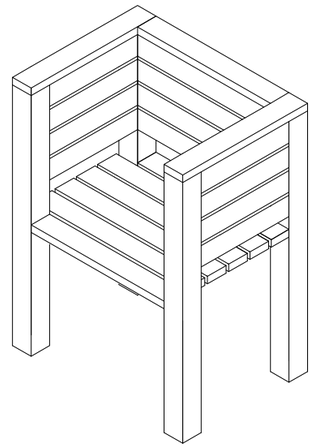

MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet
1118 Budapest Villányi út 29-43.
Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék
Tanszékvezető: Dr. Sárospataki Máté

Diplomaterv címe:
A helyi identitást meghatározó épített örökség alkalmazása a szabadtérépítészetben
A zebegényi Petőfi tér megújítási koncepciója

Hallgató: Tuskán Vivien
Konzulens: Dr. Eplényi Anna

Tervlap címe:
Egyszemélyes ülőpad részletterve
Tervlap száma: R-05

MEGJEGYZÉS: A PAD TÖLGYFA FŰRÉSZÁRUBÓL, KÉTRÉTEGŰ VIZESBÁZISÚ VÉKONY LAZÚROS FELÜLETKEZELÉSSEL KÉSZÜL.

A PAD MOZDÍTHATÓ KIALAKÍTÁSÚ, EZÉRT FIX ALAPOZÁS NEM KÉSZÜL HOZZÁ. A SZERKEZET KÖZVETLENÜL TÖMÖRÍTETT KAVICSÁGYRA VAGY BURKOLT FELÜLETRE HELYEZHETŐ.

Méretarány: 1 : 20
Dátum: 2025. 11. 04.

FELÜLNÉZET

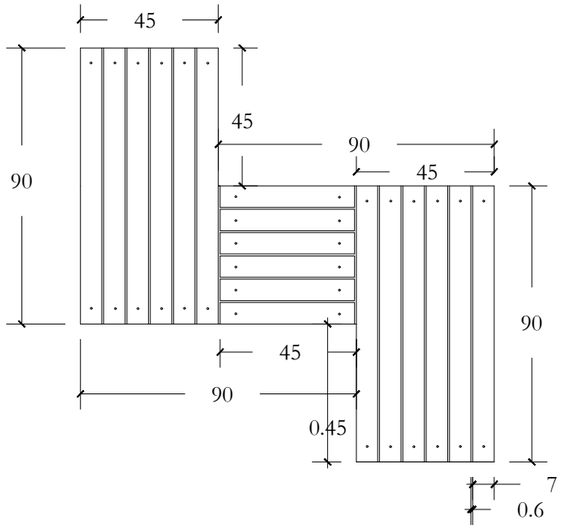

AXONOMETRIA

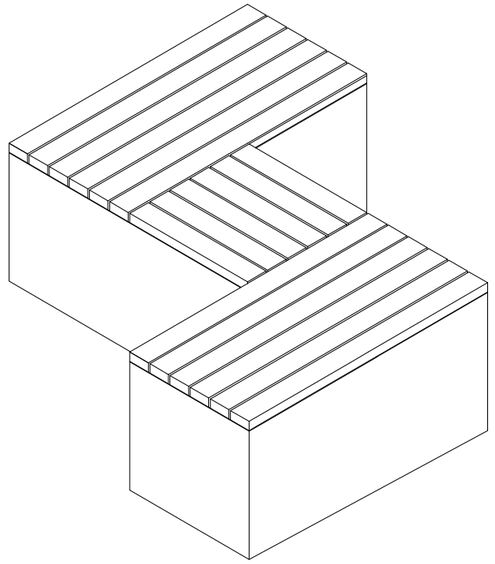

ELÖLNÉZET

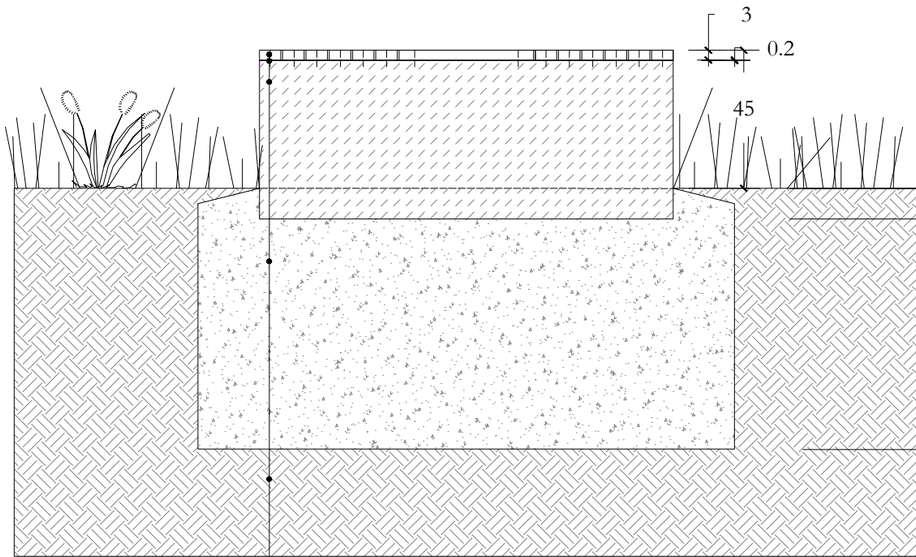

OLDALNÉZET

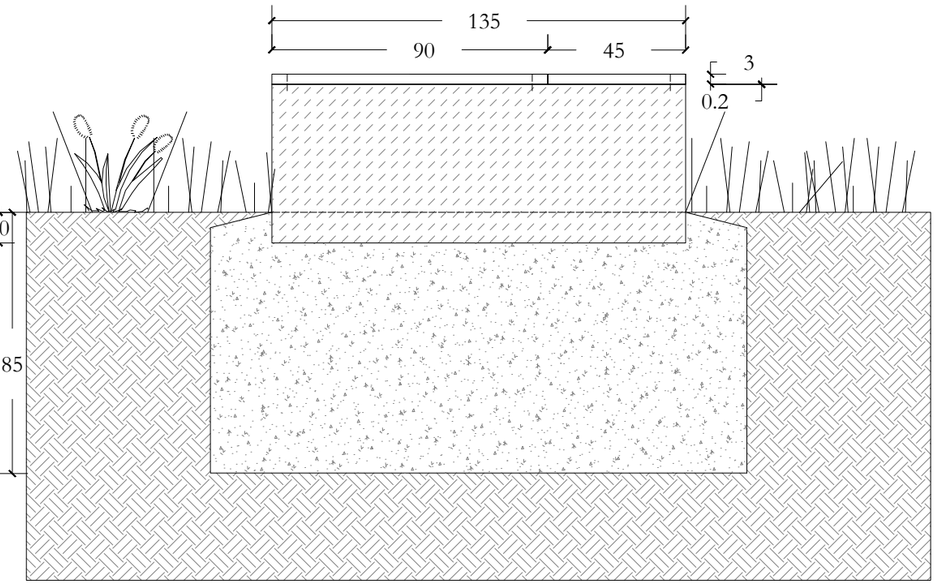

- MŰANYAG TÁVTARTÓ (2 MM), VÍZ- ÉS PÁRAMENTES ELVÁLASZTÓ RÉTEG A FA ÉS A MÉSZKŐ KÖZÖTT
- TÖLGYFA FŰRÉSZÁRU, KÉTRÉTEGŰ VIZESBÁZISÚ VÉKONY LAZÚROS FELÜLETKEZELÉSSEL, ÉLFÓZOLÁSSAL
- FAGYÁLLÓ, FINOMCSISZOLT TÖMÖR TRAVERTIN MÉSZKŐ
- BETON SÁVALAP 80 CM MÉLYSÉGBEN (C20/25-16/F2)
- TÖMÖRÍTETT, TEHERBÍRÓ ALTALAJ (Trγ=90%)

MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

Tájépítészeti, Településtervezési és Dísznövénytermesztési Intézet
1118 Budapest Villányi út 29-43.

Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék
Tanszékvezető: Dr. Sárospataki Máté

Diplomaterv címe:
A helyi identitást meghatározó épített örökség alkalmazása a szabadtérépítészetben
A zebegényi Petőfi tér megújítási koncepciója

Hallgató: Tuskán Vivien
Konzulens: Dr. Eplényi Anna

Tervlap címe:
Ülőkubus-változatok részlettervei
Tervlap száma: R-06

Méretarány: 1 : 20

Dátum: 2025. 11. 04.

FELÜLNÉZET

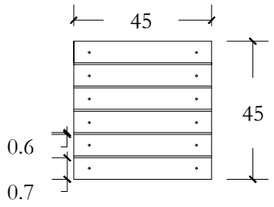

FELÜLNÉZET

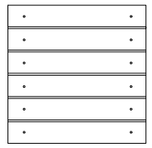

ELÖLNÉZET

OLDALNÉZET

ELÖLNÉZET

OLDALNÉZET

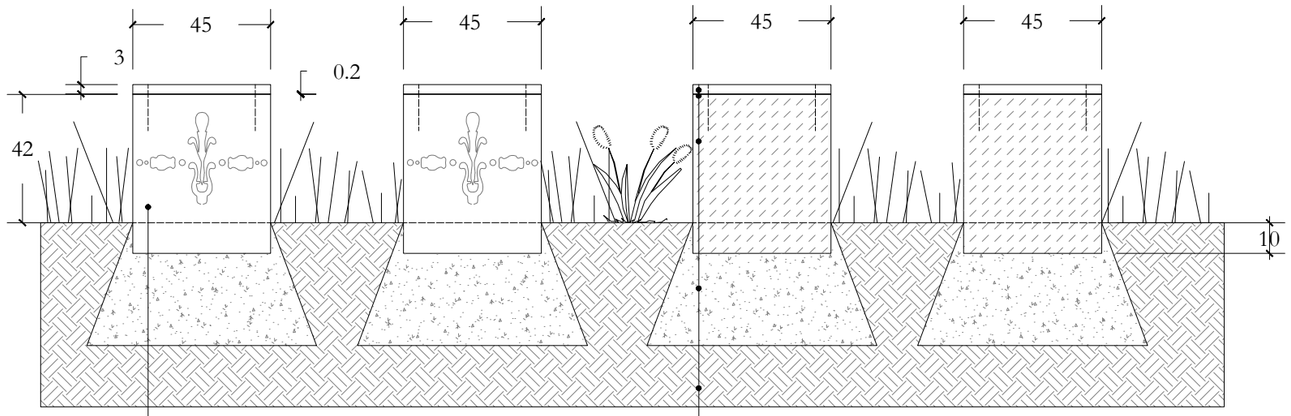

4 MM ACÉL S235JR (MSZ EN 10025)
FELÜLETKEZELÉS: PORSZÓRT RAL 7016
(ANTRACITSZÜRKE)

MŰANYAG TÁVTARTÓ (2 MM), VÍZ- ÉS PÁRAMENTES ELVÁLASZTÓ RÉTEG A FA ÉS A MÉSZKŐ KÖZÖTT
TÖLGYFA FŰRÉSZÁRU, KÉTRÉTEGŰ VIZESBÁZISÚ VÉKONY LAZÚROS FELÜLETKEZELÉSSEL, ÉLFÓZOLÁSSAL
FAGYÁLLÓ, FINOMCSISZOLT TÖMÖR TRAVERTIN MÉSZKŐ
BETON PONTALAP 80 CM MÉLYSÉGBEN (C20/25-16/F2)
TÖMÖRÍTETT, TEHERBÍRÓ ALTALAJ (Trγ=90%)

AXONOMETRIA

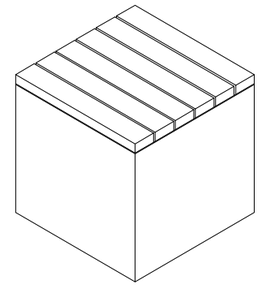

MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet
1118 Budapest Villányi út 29-43.
Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék
Tanszékvezető: Dr. Sárospataki Máté

Diplomaterv címe:
A helyi identitást meghatározó épített örökség alkalmazása a szabadtérépítészetben
A zebegényi Petőfi tér megújítási koncepciója

Hallgató: Tuskán Vivien
Konzulens: Dr. Eplényi Anna

Tervlap címe:
Ülőkubus-változatok részlettervei
Tervlap száma: R-07

Méretarány: 1 : 20

Dátum: 2025. 11. 04.

FELÜLNÉZET

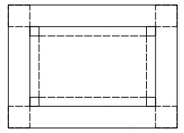

A BELSŐ VÁZSZERKEZET 30×30×2 MM ACÉL HORGANYZOTT/PORSZÓRT ZÁRTSZELVÉNYBŐL KÉSZÜL,
A BELSŐ TARTÁLY PEDIG 1 MM VASTAG HORGANYZOTT ACÉLLEMEZBŐL.

A FA LAMELLÁK 30×30×3 MM HORGANYZOTT ACÉLLEMEZBŐL KÉSZÜLT L-ALAKÚ ACÉLFÜLLEL CSATLAKOZNAK A TARTÓOSZLOPOKHOZ.

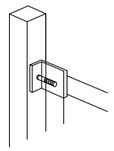

ELÖLNÉZET

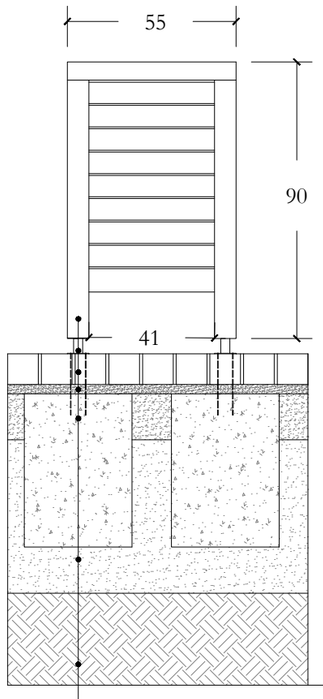

OLDALNÉZET

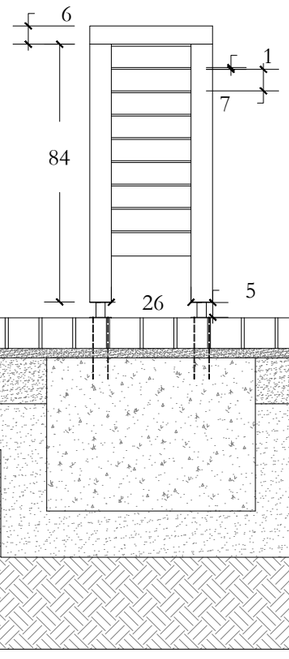

AXONOMETRIA

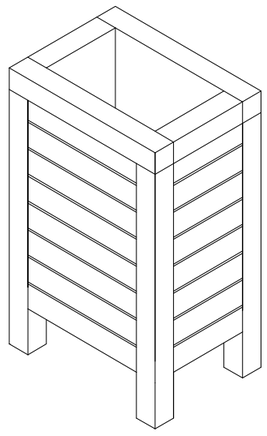

- TÖLGYFA FŰRÉSZÁRU, KÉTRÉTEGŰ VIZESBÁZISÚ VÉKONY LAZÚROS FELÜLETKEZELÉSSEL, ÉLFÓZOLÁSSAL
- HORGANYZOTT ACÉL OSZLOPTALP BETON ALAPHOZ RÖGZÍTVE
- ANDEZIT KISKOCKAKŐ 10X10X10 CM; ANDEZIT BESÖPRÉSSEL ZK0/2
- 3 CM CEMENTES ZÚZOTT HOMOKÁGY ZH0/5
- BETON SÁVALAP 60 CM MÉLYSÉGBEN (C20/25-16/F2)
- 15 CM ZÚZOTTKŐ RÉTEG ZK5/12
- 15 CM FAGYVÉDŐ ZÚZOTTKŐ RÉTEG ZK20/50
- TÖMÖRÍTETT, TEHERBÍRÓ ALTALAJ (Trγ=90%)

FELÜLNÉZET

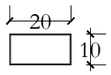

ELÖLNÉZET

OLDALNÉZET

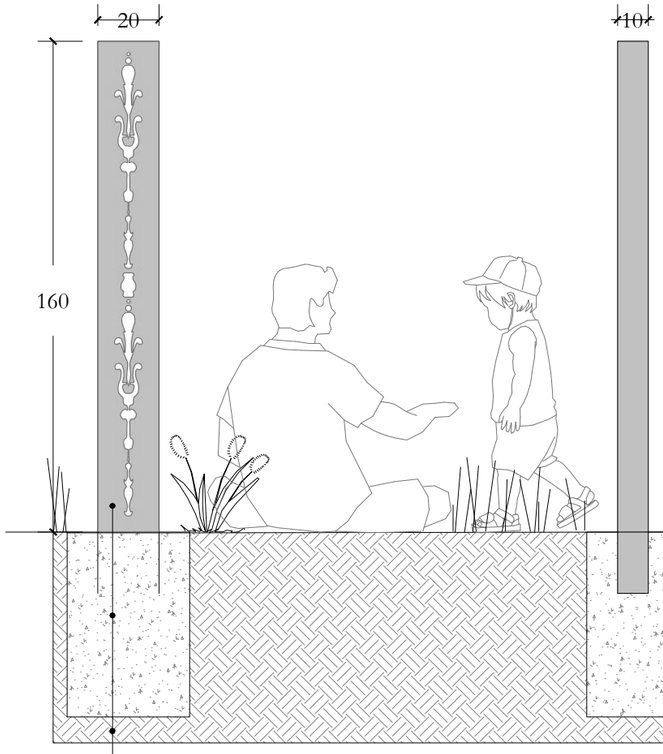

- LÉZERVÁGOTT ALUMÍNIUM PANEL (4 MM) ORGANIKUS MOTÍVUMMAL, HEGESZTVE
- BETON PONTALAP 60 CM MÉLYSÉGBEN (C20/25-16/F2)
- TÖMÖRÍTETT, TEHERBÍRÓ ALTALAJ (Trγ=90%)

MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet
1118 Budapest Villányi út 29-43.

Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék
Tanszékvezető: Dr. Sárospataki Máté

Diplomaterv címe:
A helyi identitást meghatározó épített örökség alkalmazása a szabadtérépítészetben
A zebegényi Petőfi tér megújítási koncepciója

Hallgató: Tuskán Vivien
Konzulens: Dr. Eplényi Anna

Tervlap címe:
Hulladékgyűjtő részletrajza
Világító panel sémarajza
Tervlap száma: R-08

Méretarány: 1 : 20

Dátum: 2025. 11. 04.

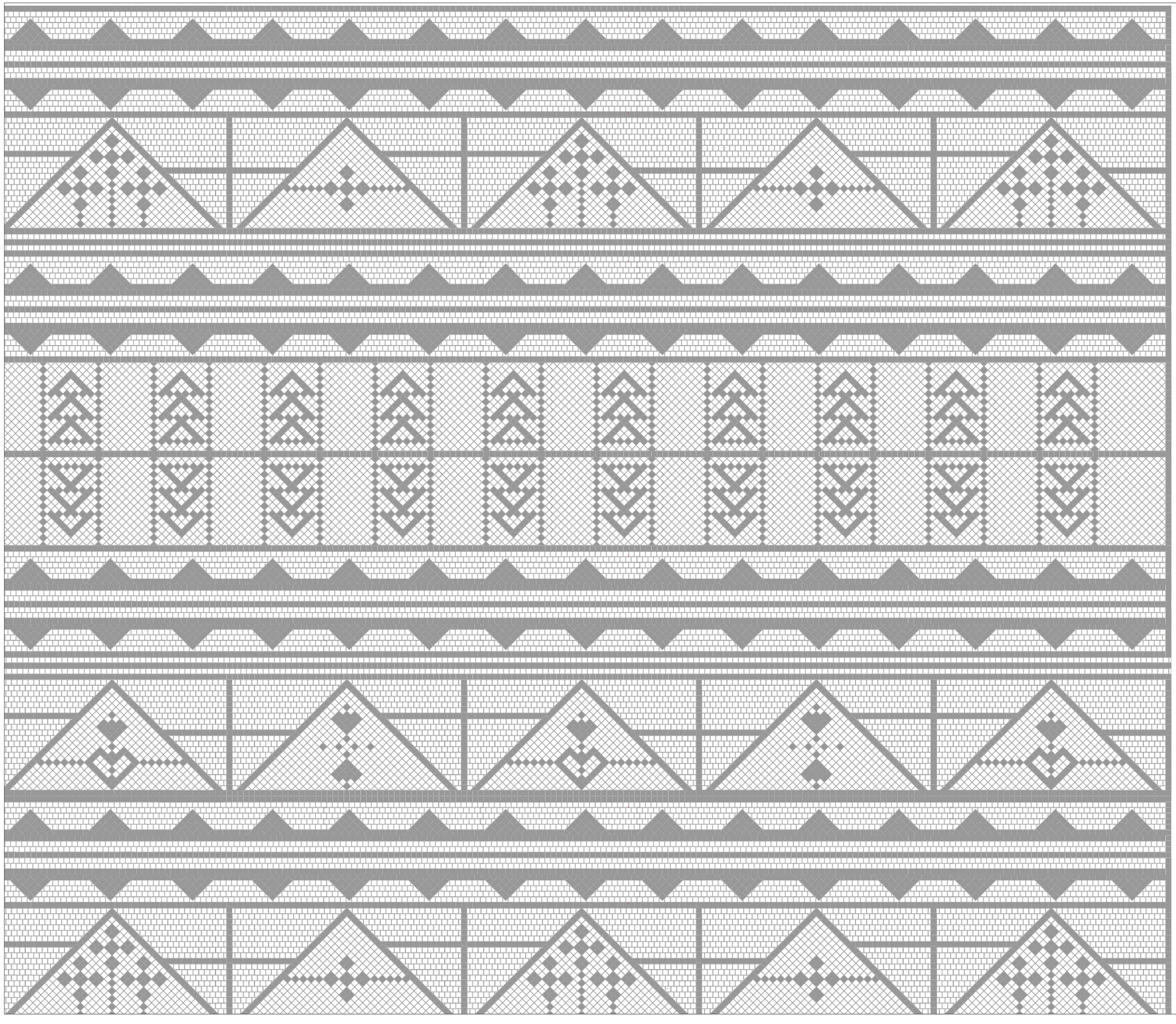

MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

Tájépítészeti, Településtervezési és Dísznövénytermesztési Intézet
1118 Budapest Villányi út 29-43.
Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék
Tanszékvezető: Dr. Sárospataki Máté

Diplomaterv címe:
A helyi identitást meghatározó épített örökség alkalmazása a szabadtérépítészetben
A zebegényi Petőfi tér megújítási koncepciója

Hallgató: Tuskán Vivien
Konzulens: Dr. Eplényi Anna

Tervlap címe:
Egyedi tervezésű burkolatarchitektúra részletterve
Tervlap száma: R-09

Méretarány: 1 : 50

Dátum: 2025. 11. 04.

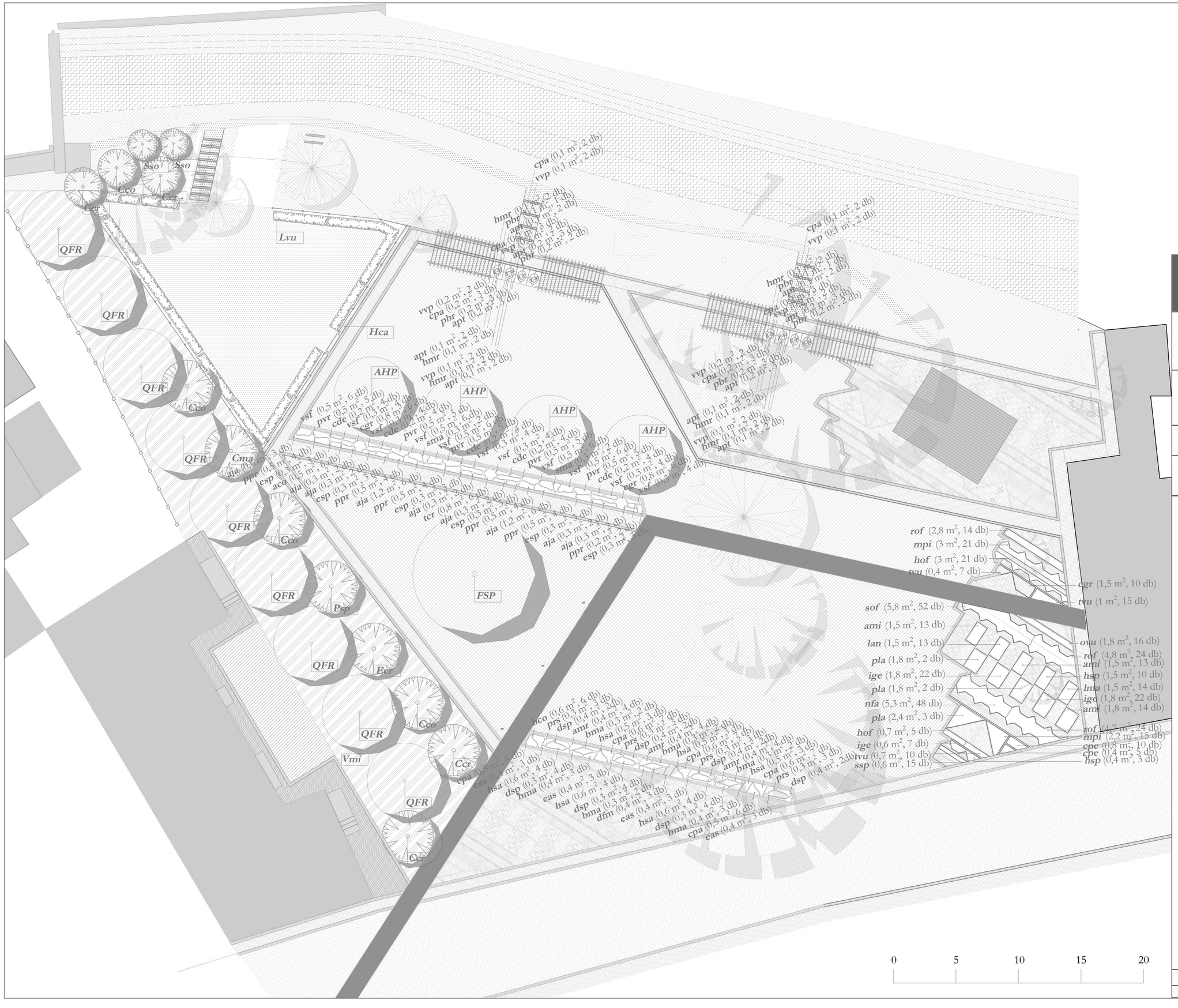

MATE MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet
1118 Budapest Villányi út 29-43.
Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék
Tanszékvezető: Dr. Sárospataki Máté

Diplomaterv címe:
A helyi identitást meghatározó épített örökség alkalmazása a szabadtérépítészetben
A zebegényi Petőfi tér megújítási koncepciója

Hallgató: Tuskán Vivien
Konzulens: Dr. Eplényi Anna

Tervlap címe:
Növénykiültetési terv
Tervlap száma: N-01

Kódok:
Fák:
AHP: *Aesculus hippocastanum 'Pyramidalis'*
FSP: *Fagus sylvatica 'Purpurea'*
QFR: *Quercus frainetto*

Cserjék:
Cma: *Cornus mas*
Cco: *Cotinus coggygria*
Ccr: *Cotinus coggygria 'Royal Purple'*
Eer: *Euonymus europaeus 'Red Cascade'*
Lvu: *Ligustrum vulgare*
Psp: *Prunus spinosa*
Sso: *Sorbaria sorbifolia*

meglévő lombos fa
meglévő tűlevelű fa
tervezett lombos fa
tervezett cserje
tervezett talajtakaró
tervezett nyírt sövény

Évelők:
ami: *Achillea millefolium*
apt: *Achillea ptarmica*
aja: *Anemone japonica*
asp: *Aquilegia sp.*
amr: *Astrantia major 'Ruby Cloud'*
bco: *Bergenia cordifolia*
bma: *Brunnera macrophylla*
cpa: *Campanula persicifolia 'Alba'*
cde: *Centaurea dealbata*
cgr: *Chrysanthemum x grandiflorum*
dsp: *Dicentra spectabilis*
dfm: *Dryopteris filix-mas*
esp: *Erigeron speciosus*
eas: *Euphorbia amygdaloides subsp. robbiae*
hmr: *Hemerocallis 'Mystical Rainbow'*
hsp: *Hemerocallis sp.*
hsa: *Hosta 'Sum and Substance'*
hof: *Hyssopus officinalis*
ige: *Iris germanica*
lof: *Lavandula officinalis*
lma: *Leucanthemum maximum*
lre: *Lunaria rediviva*
mpi: *Mentha x piperita*
mdy: *Monarda dydima*
nfa: *Nepeta x faassenii*
ovu: *Origanum vulgare*
pla: *Paeonia lactiflora*
phr: *Penstemon barbatus 'Rock Candy'*
ppr: *Phlox paniculata 'Rembrandt'*
pvr: *Physostegia virginiana 'Rosea'*
prs: *Pulmonaria 'Raspberry Splash'*
rof: *Rosmarinus officinalis*
sof: *Salvia officinalis*
ssp: *Sempervivum sp.*
sma: *Stachys macrantha*
tcr: *Tanacetum coccineum 'Robinson Pink'*
tvu: *Thymus vulgaris*
vvp: *Veronicastrum virginicum 'Pink Glow'*
vsf: *Veronoca spicata 'First Love'*

Talajtakarók:
Hca: *Hypericum calycinum*
Vmi: *Vinca minor*

É

Méretarány: 1 : 200

Dátum: 2025. 11. 04.